

SAAMELAISKÄRÄJIEN KEHYSEHDOTUS VUOSILLE 2028–2031

Hyväksytty Saamelaiskäräjien
kokouksessa 24.9.2026, xx §.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	4
2. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET	7
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Strategia- ja hallintosuunnittelijan virat</i>	7
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Koulutussuunnittelijan virka</i>	9
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Yhteistoimintasuunnittelijan virka</i>	11
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Inarinsaamelaisasioiden osa-aikainen virka</i>	13
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien tietoturvan kehittäminen</i>	15
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien työterveyshuollon toimintamenojen kasvu</i>	16
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien toimielinten toimintaedellytysten parantaminen</i>	19
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Hallituksen jäsenten työskentelyedellytysten parantaminen</i>	20
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan kehittäminen</i>	21
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaisväestön osallisuuden parantaminen</i>	24
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien viestinnän kehittäminen</i>	27
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamen kielilain toimeenpano</i>	28
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamen kieliyhteistyö</i>	32
<i>Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaismatkailun kehittäminen ja saamelaismatkailun sertifikaatin ylläpitäminen</i>	35
3. OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET	39
<i>Momentti 29.01.02 Avustus saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen</i>	39
<i>Momentti 29.01.02 Saamelaisopetuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden parantaminen</i>	42
<i>Momentti 29.01.02 Valtionavustus saamelaistiedon lisäämiseksi kaikille yhteisessä opetuksessa</i>	45
<i>Momentti 29.10.30 Saamenkielisten lasten varhaiskasvatuksen järjestäjien valtionavustus</i>	48
<i>Momentti 29.91.50 Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta</i>	50
<i>Momentti 29.80.50 Saamenkielisen kulttuurin edistäminen; saamelainen kulttuurimääräraha</i>	53
<i>Momentti 29.80.50. Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen; musiikki-, elokuva- ja lastenkulttuurikeskukset, duodji akatemia</i>	56
<i>Momentti 29.80.52.30 Saamelaisnuorten taidetapahtuma</i>	64
<i>Momentti 29.10.50 Eräät avustukset – Saamen kielten suunnittelu- ja kehittämismääräraha</i>	66
<i>Momentti 29.91.50.09 Nuorisotyön edistäminen, Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston toiminta</i>	68
4. MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET	70
<i>Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; Ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmistelu</i>	70
<i>Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; Selvitys saamelaisen poronhoidon hallinnosta ja hätätukijärjestelmästä</i>	73

<i>Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; saamelaisten kulttuurille aiheutuvien kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittäminen</i>	76
5. TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET	79
<i>Momentti 32.20.40 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen; Saamelaiselinkeinorahasto</i>	79
6. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET	81
<i>Momentti 33.60.36 Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveysten palvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi</i>	81
<i>Momentti 33.60.63 Valtionavustus sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan: saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottaminen</i>	85
Liite 1. Saamelaiskäräjien kehysesitykset yhteensä vuosina 2028–2031 (1000 euroa)	92

1. JOHDANTO

Laki saamelaiskäräjistä annetun lain muuttamisesta (414/2025) tuli voimaan 1.8.2025. Lain tavoitteena on edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä vahvistaa saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskevaa itsehallintoa ja Saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Samalla laki laajensi ja täsmensi Saamelaiskäräjien tehtäviä sekä viranomaisten velvollisuuksia tehdä yhteistyötä Saamelaiskäräjien kanssa.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kulttuuri ymmärretään säännöksessä laajana käsitteenä, joka sisältää saamen kielten lisäksi saamelaisten perinteiset elinkeinot, kuten poronhoidon, kalastuksen, metsästyksen, keräilyn ja käsityöt (duodji), myös niiden nykyaikaisissa harjoittamismuodoissa¹.

Saamelaiskäräjät esittää tässä kehusehdotuksessa vuosille 2028–2031 ne resurssit, jotka ovat välttämättömiä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteuttamiseksi sekä Saamelaiskäräjille laissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi. Kehusehdotuksessa on otettu huomioon erityisesti uudistuneen saamelaiskäräjälain toimeenpanosta aiheutuvat henkilöstö-, toiminta- ja kehittämistarpeet.

Kehusehdotuksessa on otettu huomioon myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportissa esitetyt toimenpide-ehdotukset. Useat määrärahatarpeet muodostavat konkreettisia edellytyksiä komission ehdotusten toimeenpanolle erityisesti saamen kielten, koulutuksen, varhaiskasvatuksen, kulttuurin, perinteisten elinkeinojen, sosiaali- ja terveystalvelujen, osallisuuden sekä saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuuden osalta. Komission ehdotuksiin liittyvä yhteys yksilöidään jäljempänä niissä määrärahakokonaisuuksissa, joissa yhteys on välitön.

Saamelaiskäräjien toiminnan rahoitustaso ei ole pitkään aikaan vastannut lakisääteisten tehtävien ja vastuiden laajuutta. Tämä on johtanut rakenteelliseen aliresursointiin, joka on heikentänyt mahdollisuuksia hoitaa lakisääteisiä tehtäviä täysimääräisesti.

Saamelaiskäräjien toimivalta

Saamelaiskäräjälain 5 §:n 1 momentissa Saamelaiskäräjien tehtäväksi säädetään, että Saamelaiskäräjien tehtävänä on **päättää** saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa saamelaiskäräjät *edistää* saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. Tällä tarkoitetaan sitä, että saamelaiskäräjillä on oikeus edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista myös sellaisissa asioissa, jotka eivät kuulu kansan sisäisiin asioihin. Tämä korostaa saamelaisten oikeutta vuorovaikutukseen ja saamelaisten näkemysten esiin tuomiseen myös sellaisissa alkuperäiskansaan liittyvissä asioissa, joista saamelaiskäräjät ei voi itse päättää.

Saamelaiskäräjälain 5 §:n 3 momentin mukaan saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Saamelaisopetuksella ja -koulutuksella viitataan saamenkieliseen opetukseen ja saamen kielten opetukseen laajasti ja sillä tarkoitetaan koko koulutuspolkua varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja täydennyskoulutukseen. Muutoksella on tarkoitus tuoda esiin Saamelaiskäräjien rooli opetuksesta vastaavien viranomaisten, oppilaitosten ja

¹ HE 309/1993 vp, s. 65, HE 248/1994 vp

muiden toimijoiden keskeisenä yhteistyökumppanina saamelaisopetuksen ja -koulutuksen kehittämisessä valtakunnallisesti.²

Valtionapuviranomaisen tehtävä

Saamelaiskäräjälain 8 §:n 2 momentin mukaan Saamelaiskäräjät päättää saamelaiskäräjien kautta myönnettävistä avustuksista. Tehtävää hoitaessaan saamelaiskäräjät toimii valtionapuviranomaisena. Saamelaiskäräjien kautta myönnettävien avustusten on kuuluttava saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon piiriin.

Valtion vastuu turvata riittävät resurssit

Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha tässä laissa tarkoitettuihin tehtäviin. Muutoksella olisi tarkoitus korostaa valtion vastuuta lain mukaisten tehtävien rahoituksesta kokonaisuudessaan. Resurssitarpeiden mitoitusta ja ajoitusta arvioidaan ja siitä päätetään julkisen talouden suunnitelman yhteydessä sekä talousarvio- ja lisätalousarvioprosesseissa.

Saamelaiskäräjien tulee voida toimia täysimääräisesti saamelaisten itsehallinnon elimenä. Saamelaiskäräjien tehtävien hoitaminen edellyttää riittäviä taloudellisia ja henkilöresursseja, jotta laki voi toteutua tarkoitetulla tavalla.

Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa lainsäädäntöä, hallinnollisia päätöksiä ja muita toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa. Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia sekä muita erityisesti saamelaisten kieleen tai kulttuuriin taikka heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavia toimenpiteitä, jotka koskevat:

- 1) alueidenkäyttöä;
- 2) valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, suojelutoimien toteuttamista, vuokrausta ja luovutusta;
- 3) kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhtontaa;
- 4) saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan elinkeinon lainsäädännöllistä tai hallinnollista muutosta;
- 5) luonnon monimuotoisuutta ja ilmastonmuutosta käsitteleviä toimia;
- 6) saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kehittämistä;
- 7) saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä;
- 8) saamelaiskäräjien resurssien ja muiden toimintaedellytysten turvaamista ja kehittämistä; taikka
- 9) muuta vastaavaa saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana vaikuttavaa asiaa.

² HE 100/2023 vp. s. 80

Saamelaiskäräjät pyytää saamelaiskäräjälain 9 § mukaisia neuvotteluja oikeusministeriöltä, opetus- ja kulttuuriministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriltä sekä valtiovarainministeriöltä siitä, miten julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2028-2031 saamen kielin, kulttuuriin ja perinteisiin elinkeinoihin liittyvät resurssit ja toimintaedellytykset turvataan ja miten niitä kehitetään.

Tässä kehusehdotuksessa esitetyt lisämäärärahat kohdistuvat niihin henkilöstö-, toiminta- ja kehittämisresursseihin, joita uudistuneen saamelaiskäräjälain toimeenpano sekä saamelaisten kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevien tehtävien hoitaminen edellyttävät vuosina 2028–2031. Kehusehdotuksessa esitetyillä lisäresursseilla vahvistetaan Saamelaiskäräjien hallinnollista, toiminnallista ja kulttuurista resilienssiä. Tavoitteena on vähentää henkilöriippuvuutta, turvata lakisääteisten tehtävien jatkuvuus, vahvistaa päätöksenteon tietopohjaa sekä varmistaa saamelaisten kielen, kulttuurin ja itsehallinnon pitkäjänteinen toteutuminen muuttuvassa toimintaympäristössä.

2. OIKEUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Strategia- ja hallintosuunnittelijan virat

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjien tehtävät perustuvat saamelaisten perustuslailliseen asemaan Suomen alkuperäiskansana, perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattuun oikeuteen ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä perustuslain 121 §:n 4 momentissa turvattuun saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaan itsehallintoon.

Saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaan perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattuun oikeuteen ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä

päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista, hoitaa näihin liittyviä tehtäviä sekä muissa asioissa edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. Uudistettu saamelaiskäräjälaki on vahvistanut ja täsmentänyt Saamelaiskäräjien asemaa ja tehtäviä muun muassa saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana, valtionapuviranomaisena sekä viranomaisten yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyn osapuolena.

Saamelaiskäräjien tehtävät ovat laajentuneet useille hallinnonaloille, ja niiden hoitaminen edellyttää hallinnolta nykyistä vahvempaa toimintakykyä, jatkuvuutta ja kykyä reagoida muuttuviin tilanteisiin. Riittävät hallinnolliset tukiresurssit ovat välttämättömiä lakisääteisten tehtävien hoitamisen sekä hallinnon jatkuvuuden, sijaisjärjestelyjen, riskienhallinnan ja toiminnallisen resilienssin turvaamiseksi.

Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarvioon on osoitettava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamista varten. Saamelaiskäräjien tehtävien laajeneminen edellyttää myös niitä vastaavia hallinnollisia ja strategisia tukiresursseja.

Esitys toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 3, jonka mukaan Saamelaiskäräjien resurssit tulee korottaa riittävälle tasolle itsemääräämisoikeuden, itsehallinnollisen aseman ja lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi.

Saamelaiskäräjien strategioiden, ohjelmien, talouden ja henkilöstöresurssien suunnittelu muodostavat kokonaisuuden, jonka yhteensovittamiseen ei ole nykyisin riittävää pysyvää resurssia. Hallintojohtajan tehtäviin kuuluvat hallinnon, talouden, arkistotoimen ja henkilöstöpolitiikan johtamisen lisäksi Saamelaiskäräjien toiminnan suunnittelu, kehittäminen ja yhteensovittaminen. Strategisen valmistelun vahvistaminen mahdollistaisi hallinnon johtamisen ja kehittämisen nykyistä suunnitelmallisemmin.

Strategia- ja hallintosuunnittelijan virkojen tarkoituksena ei ole laajentaa Saamelaiskäräjien tehtäväkenttää, vaan turvata olemassa olevien ja viime vuosina laajentuneiden lakisääteisten tehtävien asianmukainen hoitaminen.

Nykyinen resurssitilanne

Hallintojohtaja johtaa Saamelaiskäräjien ja Saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen hallintoa, taloutta, arkistointia sekä henkilöstöpolitiikkaa. Lisäksi tehtäviin kuuluu suunnitella, kehittää ja yhteensovittaa käräjien toimintaa. Hallintojohtaja hoitaa käytännössä sekä strategisia että operatiivisia tehtäviä ilman riittävää tukea, mikä rajoittaa mahdollisuuksia kehittää toimintaa pitkäjänteisesti.

Nykyisillä resursseilla hallintosuunnittelija voidaan palkata vain noin 4–6 kuukaudeksi vuodessa (20 500 €), mikä ei turvaa tehtävien ympärivuotista hoitamista, osaamisen jatkuvuutta eikä hallinnon pitkäjänteistä kehittämistä.

Nykyinen henkilöstörakenne on haavoittuva poissaolo-, sijaisuus- ja ruuhkatilanteissa. Hallinnollisten tehtävien hoitaminen on monilta osin henkilöriippuvaista, eikä organisaatiossa ole riittävästi joustavaa tukiresurssia, jota voitaisiin kohdentaa määräaikaaisesti eri sektoreille työruuhkien, henkilöstöpoissaolojen tai kiireellisten valmistelutarpeiden aikana.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **140 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** kahden strategia- ja hallintosuunnittelijan viran perustamiseen 1.1.2028 alkaen. Kyse on pysyvästä henkilöstötarpeesta.

Suunnittelijat toimivat hallintojohtajan tukena hallinnon valmistelu-, toimeenpano-, seuranta- ja kehittämistehtävissä. Viran perustaminen mahdollistaisi sen, että hallintojohtaja voisi kohdentaa työpanostaan nykyistä enemmän hallinnon johtamiseen, sisäiseen valvontaan, toiminnan yhteensovittamiseen sekä Saamelaiskäräjien kasvavien lakisääteisten tehtävien edellyttämien rakenteiden ja menettelyjen kehittämiseen.

Strategia- ja hallintosuunnittelijat:

- toimivat hallintojohtajan alaisuudessa joustavana hallinnollisena tukiresurssina ja osallistuvat tarvittaessa eri toimialojen valmistelu-, koordinointi-, seuranta- ja kehittämistehtäviin henkilöstöpoissaolojen, työruuhkien tai erityisten resurssitarpeiden aikana
- tukevat Saamelaiskäräjien pitkän aikavälin strategioiden ja niiden toimeenpanosuunnitelmien valmistelussa,
- tukevat lakisääteisten tehtävien, talouden ja henkilöstöresurssien yhteensovittamista,
- koordinoi toimialat ylittäviä ja poikkihallinnollisia ohjelmia,
- kehittävät tavoitteiden, toimeenpanon ja vaikutusten seurantaa,
- tukee kehusehdotusten, talousarvioesitysten ja muiden valtiontalouteen liittyvien esitysten valmistelua,
- kokoavat päätöksenteon tueksi tietoa tavoitteiden toteutumisesta, resurssitarpeista ja toiminnan vaikutuksista.

Suunnittelijan virat eivät tuota palveluita ainoastaan organisaation sisäisiin tarpeisiin, vaan se luo edellytykset sille, että Saamelaiskäräjät kykenee hoitamaan sille laissa säädetty tehtävät. Hallinnollisten tukiresurssien puutteet heijastuvat välillisesti kaikkeen Saamelaiskäräjien toimintaan.

Myönteiset vaikutukset

Strategia- ja hallintosuunnittelijan virat tukevat Saamelaiskäräjiä useiden lakisääteisten sekä hyvän hallinnon edellyttämien tehtävien hoitamisessa, kuten:

- vahvistaa Saamelaiskäräjien strategista pitkän aikavälin suunnittelua
- parantaa päätösten toimeenpanon koordinointia
- parantaa lakisääteisten tehtävien, talouden ja henkilöstöresurssien pitkäjänteistä yhteensovittamista
- parantaa tavoitteiden toteutumisen ja toiminnan vaikutusten seurantaa
- parantaa eduskuntakertomuksen, kehusehdotusten ja talousarvioesitysten laatua sekä niiden tietopohjaa
- mahdollistaa toimintaympäristön muutoksiin ja uusiin lakisääteisiin tehtäviin varautumisen

- parantaa hallintojohtajan mahdollisuuksia keskittyä hallinnon johtamiseen, sisäiseen valvontaan ja toiminnan kehittämiseen
- vahvistaa hallinnon resilienssiä, toimintavarmuutta ja jatkuvuutta vähentämällä henkilöriippuvuutta
- mahdollistaa joustavan henkilöstöresurssin kohdentamisen eri toimialoille henkilöstöpoissaolojen, työrüuhkien ja väliaikaisten resurssitarpeiden aikana
- parantaa Saamelaiskäräjien kykyä ylläpitää lakisääteisten tehtävien hoitamista myös poikkeus- ja muutostilanteissa
- tukee koko Saamelaiskäräjien organisaation, sen luottamuselinten ja henkilöstön mahdollisuuksia toteuttaa lakisääteisiä tehtäviään

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Tehtävien tarve ei poistu, vaan ne jäävät hallintojohtajan ja muun henkilöstön hoidettaviksi nykyisten tehtävien lisäksi.

Ilman strategia- ja hallintosuunnittelijan virkaa:

- päätösten valmistelun, toimeenpanon ja seurannan viivästymisriski kasvaa
- lakisääteisiä tehtäviä, taloutta ja henkilöstöresursseja ei pystytä yhteensovittamaan pitkäjänteisesti,
- henkilöstöpoissaolojen ja työrüuhkien vaikutukset korostuvat, koska organisaatiossa ei ole käytettävissä joustavaa hallinnollista tukiresurssia
- yksittäisiin avainhenkilöihin kohdistuva riippuvuus kasvaa edelleen, mikä lisää toiminnan jatkuvuuteen liittyviä riskejä
- hallinnon kyky vastata samanaikaisesti useisiin valmistelu-, neuvottelu- ja kehittämistehtäviin heikkenee
- tavoitteiden toteutumista ja toiminnan vaikutuksia koskeva seuranta jää puutteelliseksi,
- henkilöstön kuormitus, henkilöriippuvuus ja toiminnan haavoittuvuus kasvavat,
- hallinnon kehittäminen, sisäinen valvonta ja riskienhallinta jäävät välttämättömien tehtävien jalkoihin.

Vaikutukset eivät rajoitu yksittäiseen vuoteen, vaan hallinnon kehittämisvelka, henkilöriskit ja lakisääteisten tehtävien jatkuva priorisointitarve jatkuvat koko kehyskauden ajan. Ilman pysyvää, tehtävälähtöisesti mitoitettua resurssia Saamelaiskäräjien mahdollisuus toteuttaa saamelaisten itsehallintoa ja hoitaa lakisääteiset tehtävät jää puutteelliseksi.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Koulutussuunnittelijan virka

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Uudistetun saamelaiskäräjälain 5 §:n 3 momentin mukaan Saamelaiskäräjät toimii saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Tehtävä kattaa koko koulutuspolun varhaiskasvatuksesta perusopetukseen, toiselle asteelle, korkeakoulutukseen ja täydennyskoulutukseen sekä valtakunnallisen ja valtion rajat ylittävän yhteistyön.

Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarvioon on osoitettava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamista varten. Saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntija- ja kehittämistehtävän laajeneminen edellyttää myös sitä vastaavien henkilöstöresurssien turvaamista.

Saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite ulottuu saamenkielisen varhaiskasvatuksen, saamenkielisen opetuksen ja saamen kielen opetuksen kehittämiseen.

Koulutussuunnittelijan virka tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission koulutusta koskevien toimenpide-ehdotusten 44–56 toimeenpanoa erityisesti saamelaisopetuksen valtakunnallisen kehittämisen, etäopetuksen vakinaistamisen, koulutuksellisen yhdenvertaisuuden, opettajankoulutuksen ja pohjoismaisen koulutusyhteistyön osalta.

Koulutussuunnittelijan viran tarkoituksena ei ole laajentaa Saamelaiskäräjien tehtäväkenttää, vaan turvata laissa säädetyn saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntija- ja kehittämistehtävän asianmukainen hoitaminen.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien vastuut saamelaisopetuksen ja -koulutuksen valtakunnallisena asiantuntijana ovat laajentuneet, mutta koulutuspoliittiseen suunnitteluun, kokonaisseurannan koordinointiin ja valtakunnalliseen kehittämiseen ei ole osoitettu tehtävän laajuutta vastaavaa pysyvää henkilöresurssia.

Tehtäväkenttä edellyttää koko koulutuspolun seuranta, koulutuspoliittisten kantojen valmistelua, opetuksen järjestäjien neuvontaa, opetussuunnitelmatyöhön osallistumista sekä yhteistyötä useiden viranomaisten, kuntien, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Saamelaiskäräjillä on tällä hetkellä koulutussektorilla ainoastaan yksi virkahenkilö, koulutusasioiden erityisasiantuntija. Näitä tehtäviä ei voida hoitaa Saamelaiskäräjien yhdellä henkilötövuodella siinä laajuudessa, jota uusi lakisääteinen valtakunnallinen asiantuntija- ja kehittämisvastuu edellyttää.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **70 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** koulutussuunnittelijan viran perustamiseen 1.1.2028 alkaen. Kyse on pysyvästä henkilöstötarpeesta.

Koulutussuunnittelijan keskeiset tehtävät:

- koordinoi saamelaisopetuksen ja -koulutuksen valtakunnallista kehittämistä ja seuranta koko koulutuspolulla varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja täydennyskoulutukseen,
- seuraa saamelaisopetuksen tilaa sekä kokoaa ja analysoi sitä koskevaa tietoa toiminnan suunnittelun, kehittämisen ja vaikuttamistyön tueksi,
- tukee koulutuspoliittisten lausuntojen, esitysten, aloitteiden ja muiden asiakirjojen valmistelua,
- koordinoi yhteistyötä opetusviranomaisten, opetuksen järjestäjien, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa,
- koordinoi pohjoismaista ja valtion rajat ylittävää koulutusyhteistyötä.

Saamelaisopetuksen ja -koulutuksen valtakunnallinen asiantuntija- ja kehittämistehtävä perustuu lakiin eikä ole määräaikainen hanke.

Myönteiset vaikutukset

Koulutussuunnittelijan virka vahvistaisi Saamelaiskäräjien kykyä hoitaa lakisääteistä tehtäväänsä saamelaisopetuksen ja -koulutuksen valtakunnallisena asiantuntijana ja kehittäjänä.

Koulutussuunnittelijan virka:

- tukisi yhtenäisen koulutuspolun kehittämistä ja sitä kautta vahvistaisi saamelaislasten ja -nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia opiskella saamea ja saamen kielellä asuinpaikasta riippumatta
- mahdollistaisi saamelaisopetuksen ja -koulutuksen pitkäjänteisen suunnittelun, kehittämisen ja kokonaisseurannan koko koulutuspolulla

- parantaisi koulutusta koskevan tiedon kokoamista ja hyödyntämistä Saamelaiskäräjien suunnittelu- ja vaikuttamistyössä
- tukisi saamenkielisten opettajien ja opetushenkilöstön toimintaa paremman koordinaation kautta
- parantaisi yhteistyötä viranomaisten, opetuksen järjestäjien, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa
- vahvistaisi saamelaistiedon ja saamelaisen kulttuurin sisällyttämistä opetukseen ja opettajankoulutukseen
- tukisi saamen kielten elinvoimaisuutta ja siirtymistä uusille sukupolville.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Saamelaiskäräjille säädetty asiantuntija- ja kehittämistehtävä ja valtiolle kuuluva valtion vastuu riittävän rahoituksen turvaamisesta ei toteudu
- saamelaisopetuksen kokonaisseuranta ja pitkäjänteinen kehittäminen jää hajanaiseksi
- Saamelaiskäräjien asiantuntijatukea ei voida hyödyntää riittävästi lainsäädäntö-, rahoitus- ja opetussuunnitelmavalmistelussa
- yhteistyötä viranomaisten, opetuksen järjestäjien, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa ei voida toteuttaa riittävästi
- saamelaisopetuksen alueellinen eriarvoisuus ja koulutuspolun katkokset voivat jatkuu
- saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten ja -nuorten opetuksen kehittäminen viivästyy, jolloin koulutuksellinen yhdenvertaisuus heikkenee.

Erityisesti pitkällä aikavälillä resurssin puuttuminen heikentäisi saamen kielten opetuksen jatkuvuutta, saamenkielisen koulutuksen valtakunnallista kehittämistä sekä saamen kielten siirtymistä uusille sukupolville.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Yhteistoimintasuunnittelijan virka

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Uudistuneen saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoite edellyttää Saamelaiskäräjiltä aiempaa laajempaa ja oikea-aikaisempaa osallistumista viranomaisten valmisteluun ja päätöksentekoon. Neuvotteluelvoitteen soveltamisala on laajentunut ja neuvottelujen järjestämisen kynnys madaltunut. Lakiin sisältyvät saamelaisten oikeuksien edistämistä koskeva 9 a § sekä yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyä koskeva 9 b §. Yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyllä edistetään saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista ja varmistetaan, että Saamelaiskäräjillä on tosiasiallinen mahdollisuus osallistua saamelaisia erityisesti koskevien asioiden valmisteluun.

Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarvioon on osoitettava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamista varten. Yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen laajeneminen edellyttää myös tehtävien hoitamiseen tarvittavia henkilöresursseja.

Esitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 8 toimeenpanoa turvaamalla Saamelaiskäräjille riittävän kapasiteetin yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen toteuttamiseen, seurantaan ja kehittämiseen.

Nykyinen resurssitilanne

Yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyt koskevat useita hallinnonaloja ja laajoja asiakokonaisuuksia, kuten maankäyttöä, matkailua, puolustusvoimien toimintaa,

ilmastonmuutokseen sopeutumista, perinteisiä elinkeinoja, saamen kieliä sekä saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja.

Saamelaiskäräjin erityisasiantuntijat vastaavat yhteistoiminta-asioiden vaativasta sisällöllisestä valmistelusta muiden tehtäviensä ohella. Neuvottelujen koordinointi jakautuu useille virkahenkilöille ilman keskitettyä vastuuta tai riittävää erillistä henkilöresurssia. Tämä lisää päällekkäistä työtä, vaikeuttaa kokonaiskuvan ylläpitämistä ja sitoo erityisesti juridisten erityisasiantuntijoiden ja toimialojen asiantuntijoiden työaika hallinnollisiin järjestelyihin. Samanaikaisesti lausunto-, työryhmä- ja neuvottelutehtävät kasautuivat samoille rajallisille asiantuntijaresursseille.

Neuvottelujen tulosten ja sovittujen jatkotoimien toteutumisen seuranta jää nykyisillä resursseilla vähäiseksi, mikä heikentää neuvottelujen vaikuttavuutta ja mahdollisuuksia varmistaa sovitun yhteisymmärryksen toteutuminen käytännössä.

Virka ei laajenna Saamelaiskäräjien tehtäviä, vaan mahdollistaa uudistetun saamelaiskäräjälain mukaisten yhteistoiminta- ja neuvottelutehtävien asianmukaisen hoitamisen ja on käytännön ratkaisu Saamelaiskäräjien tilinpäätöksessä 2025 todettuun koordinaatio- ja kapasiteettivajeeseen.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **70 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** yhteistoimintasuunnittelijan viran perustamiseksi 1.1.2028 alkaen. Kyse on pysyvästä henkilöstötarpeesta.

Suunnittelijan tehtävänä olisi huolehtia siitä, että prosessi on hallittu, oikea-aikainen, dokumentoitu ja seurattavissa. Yhteistoimintasuunnittelijan keskeiset tehtävät:

- koordinoi saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaisia yhteistoiminta- ja neuvotteluprosesseja; valmistelua, aikatauluja, vastuita, tiedonkulkua ja seuranta
- parantaa hallinnollisen, oikeudellisen, poliittisen ja toimialakohtaisen asiantuntemuksen yhteensovittamista
- kehittää ja koordinoi ministeriöiden ja muiden viranomaisten kanssa tehtävää ennakoivaa yhteistyötä sekä toimii neuvottelumenettelyjen yhteyshenkilönä
- tukee yhteisön osallistumis- ja kuulemismenettelyjä sekä kokoaa ja raportoi tietoa yhteistoiminnan toteutumisesta, tuloksista ja resurssitarpeista.

Myönteiset vaikutukset

Yhteistoimintasuunnittelijan virka vahvistaisi Saamelaiskäräjien kykyä hoitaa yhteistoiminta- ja neuvottelutehtävät oikea-aikaisesti ja suunnitelmallisesti:

- parantaisi 9 §:n mukaisten prosessien valmistelua, aikataulutusta, vastuunjako, tiedonkulkua ja seuranta
- yhteensovitaisi hallinnollisen, oikeudellisen, poliittisen ja toimialakohtaisen asiantuntemuksen sekä ohjaisi asiat oikeille valmistelijoille
- vapauttaisi juridisten erityisasiantuntijoiden ja toimialojen asiantuntijoiden työaika sisällölliseen valmisteluun
- tukisi poliittisten toimielinten oikea-aikaista osallistumista ja kannanmuodostusta
- vahvistaisi ennakoivaa viranomaisyhteistyötä ja antaisi neuvottelumenettelyille selkeän yhteyshenkilön
- parantaisi neuvotteluissa saavutetun yhteisymmärryksen ja sovittujen toimenpiteiden toimeenpanon seuranta ja mahdollistaisi puuttumisen toimeenpanon puutteisiin tai viivästyksiin

- parantaisi eri saamen kieliryhmien ja alueiden mahdollisuuksia tulla huomioiduiksi yhteistoiminta- ja neuvotteluprosesseissa
- vähentäisi päällekkäistä työtä ja henkilösidonaisuutta sekä tukisi toiminnan jatkuvuutta ja työkuorman hallintaa.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Ilman määrärahaa Saamelaiskäräjien resurssit eivät riitä uudistetun saamelaiskäräjälain mukaisten yhteistoiminta- ja neuvottelutehtävien järjestelmälliseen hoitamiseen, jolloin:

- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet osallistua viranomaisvalmisteluun oikea-aikaisesti heikkenee ja päätöksenteon tietopohja kaventuu
- neuvottelujen koordinointi jää erityisasiantuntijoilla muiden tehtävien ohella hoidettavaksi ja vähentää sisällölliseen valmisteluun käytettävää työaikaa
- vastuut, tiedonkulku ja kokonaiskuva neuvottelujen vaiheista ja jatkotoimista jäävät puutteellisiksi
- poliittiselle kannanmuodostukselle, asiantuntijatiedon kokoamiselle sekä saamelaisyhteisön ja eri kieli- ja alueryhmien kuulemiselle ei voida varata riittävästi aikaa
- neuvottelujen seuranta, raportointi ja ennakkoiva vaikuttaminen heikkenevät
- riippuvuus yksittäisten virkahenkilöiden tiedoista ja käytännöistä sekä henkilöstön kuormitus kasvavat
- saamelaisten kieltä, kulttuuria, perinteisiä elinkeinoja ja asemaa alkuperäiskansana koskevien näkökohtien huomioon ottaminen viranomaisvalmistelussa heikkenee.

Määrärahan osoittamatta jättäminen ylläpitäisi epätasapainoa Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien ja käytettävissä olevien resurssien välillä. Resurssipula on tunnustettu Saamelaiskäräjien toimintakertomuksessa 2025 merkittäväksi lakisääteisten tehtävien hoitamista koskevaksi toiminnalliseksi riskiksi.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Inarinsaamelaisasioiden osa-aikainen virka

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Totuus- ja sovintoprosessissa on noussut esiin tarve vahvistaa inarinsaamelaisten osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia ja inarinsaamelaisen yhteisön äänen kuulumista viranomaisvalmistelussa ja päätöksenteossa. Inarinsaamelaiset muodostavat pienen ja erityisen haavoittuvassa asemassa olevan saamelaisen kieli- ja kulttuuriryhmän, jonka kielen ja kulttuurin säilyminen edellyttää aktiivisia toimia. Esitys edistäisi erityisesti saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 26 toimeenpanoa. Ehdotuksen mukaan inarinsaamelaisille tulee taata mahdollisuudet vaikuttaa perinteisten asuinalueidensa elinympäristön ja elinkeinojen kehittämiseen.

Saamelaiskäräjillä on tarve perustaa osa-aikainen inarinsaamelaisasioiden erityisasiantuntijan virka vahvistamaan inarinsaamelaisten kieleen, kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen asemaan liittyvän asiantuntemuksen saatavuutta. Viran avulla voitaisiin varmistaa, että inarinsaamelaisten erityispiirteet, tarpeet ja näkemykset otetaan järjestelmällisesti ja asianmukaisesti huomioon asioiden valmistelussa, lausuntotyössä, neuvotteluissa ja päätöksenteossa. Samalla virka vahvistaisi inarinsaamelaisten mahdollisuuksia osallistua omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevien asioiden valmisteluun.

Inarinsaamelaisilla ei ole muuta virallista edustuksellista toimielintä, jonka kautta vaikuttaa omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevaan valmisteluun ja päätöksentekoon, kuin Saamelaiskäräjien yhteydessä toimiva inarinsaamelaisasiain neuvottelukunta.

Viran tarkoituksena ei ole antaa inarinsaamelaisille etuoikeutettua asemaa, vaan turvata heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä varmistaa, että inarinsaamelaisten kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityispiirteet tulevat asianmukaisesti huomioituiksi asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjillä ei tällä hetkellä ole virkaa, jonka tehtäviin inarinsaamelaisia koskevien asioiden kokonaisvaltainen seuranta, valmistelu ja koordinointi kuuluisivat. Tämän vuoksi inarinsaamelaisten näkökulmien huomioon ottaminen vaihtelee eri asiakokonaisuuksissa ja riippuu pitkälti yksittäisten viranhaltijoiden asiantuntemuksesta, perehtyneisyydestä sekä työtilanteen kiireellisyydestä.

Resurssin puuttuminen heikentää myös inarinsaamelaisasiain neuvottelukunnan toimintaedellytyksiä sekä sen mahdollisuuksia osallistua tehokkaasti asioiden valmisteluun ja edistää inarinsaamelaisten näkökulmien huomioon ottamista.

Resurssin puuttuminen heikentää Saamelaiskäräjien edellytyksiä hoitaa lakisääteisiä tehtäviään inarinsaamelaisten osalta, vaikeuttaa inarinsaamen kielen ja inarinsaamelaisen kulttuurin elinvoimaisuuden tukemista sekä heikentää tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista saamelaisryhmien välillä.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 vuodesta 2028 alkaen pysyvää **40 000 euron** määrärahaa inarinsaamelaisasioiden erityisasiantuntijan 50 %:n viran perustamiseen.

Inarinsaamelaisasioiden erityisasiantuntijan keskeiset tehtävät

- yhteyshenkilönä toimiminen inarinsaamelaisen yhteisön suuntaan
- inarinsaamelaisia koskevien kulttuuriin, maankäyttöön, elinkeinoihin, sosiaali- ja terveyspalveluihin, saamen kieleen ja koulutukseen liittyvien asioiden valmisteluun osallistuminen Saamelaiskäräjillä
- inarinsaamelaisten oikeusasemaa, elinkeinoja ja inarinsaamelaisten perinteistä asuinaluetta koskevien päätösten seuranta
- saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiseen yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteeseen liittyvien toimialaansa kuuluvien asioiden valmistelu
- esittelijänä ja sihteerinä toimiminen inarinsaamelaisasiain neuvottelukunnassa sekä toimielimen päätösten toimeenpano
- Saamelaiskäräjien muun henkilöstön ja puheenjohtajiston avustaminen inarinsaamelaisia koskevissa asioissa
- yhteydenpito toimialansa muihin saamelaisorganisaatioihin ja viranomaisiin.

Myönteiset vaikutukset

- Edistää inarinsaamelaisten mahdollisuuksia osallistua omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.
- Vahvistaa inarinsaamelaisten kielelliten, kulttuuristen ja alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista.
- Mahdollistaa inarinsaamelaisia koskevien asioiden kokonaisvaltaisen seurannan, koordinoinnin ja valmistelun.
- Vahvistaa inarinsaamelaisasiain neuvottelukunnan toimintaedellytyksiä ja vaikuttavuutta.

- Vastaa totuus- ja sovintoprosessissa tunnistettuun tarpeeseen vahvistaa inarinsaamelaisten asemaa ja osallistumismahdollisuuksia.
- Mahdollistaa inarinsaamelaisten koskevien kehittämistarpeiden tunnistamisen ja huomioimisen varhaisessa vaiheessa.
- Parantaa viranomaisvalmistelun tietopohjaa ja tukee resurssien kohdentamista inarinsaamelaisten tarpeiden mukaisesti.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Inarinsaamelaisten mahdollisuudet osallistua omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevien asioiden valmisteluun eivät edisty.
- Inarinsaamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen jää edelleen riippuvaiseksi yksittäisistä valmisteluprosesseista.
- Inarinsaamelaisten näkemysten selvittäminen ja huomioon ottaminen valmistelussa jää edelleen epäyhtenäiseksi ja riippuvaiseksi yksittäisten työntekijöiden käytettävissä olevista työaikaresursseista.
- Saamelaiskäräjillä ei ole mahdollisuutta kokonaisvaltaisesti seurata, koordinoita ja valmistella inarinsaamelaisten koskevia asioita.
- Inarinsaamelaisten neuvottelukunnan vaikuttavuus ja toimintaedellytykset jäävät nykyiselle tasolle.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti inarinsaamelaisiin, joiden mahdollisuudet saada näkemyksensä huomioituiksi valmistelussa ja päätöksenteossa jäävät puutteellisiksi.
- Inarinsaamen kieliyhteisön mahdollisuudet vaikuttaa kielitä ja kulttuuria koskeviin ratkaisuihin eivät vahvistu.
- Totuus- ja sovintoprosessissa tunnistettuihin inarinsaamelaisten asemaa koskeviin kehittämistarpeisiin ei pystytä vastaamaan täysimääräisesti.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien tietoturvan kehittäminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Tietoturvallinen toimintaympäristö on välttämätön edellytys Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi, päätöksenteolle ja toiminnan jatkuvuudelle. Saamelaiskäräjät käsittelee hallinnossa henkilötietoja, salassa pidettäviä tietoja sekä muita toiminnan kannalta kriittisiä tietoja. Henkilötietojen suoja kuuluu perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan, ja henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta sekä sitä täydentävää tietosuojalakea.

Saamelaiskäräjien vaalilautakunta käsittelee saamelaiskäräjävaalien järjestämisen yhteydessä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja. Tällaisia tietoja on suojattava erityisen tarkasti, koska niiden käsittelystä voi aiheutua huomattavia riskejä henkilöiden perusoikeuksille.

Tietoturvan, tietosuojan ja ICT-palvelujen asianmukainen järjestäminen tukee Saamelaiskäräjien kulttuuri-itsehallinnon, vaalien, hallinnon, viranomaistoiminnan ja palvelujen luotettavaa toteuttamista. Saamelaiskäräjälain 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen. Rahoituksen tulee siten kattaa myös lakisääteisen toiminnan edellyttämät tietoturvalliset ja toimintavarmat ICT-palvelut.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien ja koko saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen ICT-palveluista, tietoturvasta ja infrastruktuurista vastaa yksi järjestelmäasiantuntija. Hänen vastuullaan on yli 80 henkilön ICT-

tuki, Saamelaiskäräjien ja koko Sajoksen ICT-verkosta palveluineen. Järjestelmäasiantuntijan työnkuva on todella laaja, sisältäen kaiken ICT-tuesta toiminnan kehittämiseen. Nykyisillä henkilöstöresursseilla työ kohdistuu välttämättömien ICT-palvelujen ylläpitämiseen ja käyttäjätukeen. Tietoturvan kokonaisarviointiin, järjestelmälliseen kehittämiseen, riskienhallintaan ja henkilöstön kouluttamiseen ei ole ollut riittävää työpanosta. ICT- ja tietoturvatointojen keskittyminen yhdelle henkilölle muodostaa merkittävän jatkuvuus- ja avainhenkilöriskin.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **70 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** ICT-tukihenkilön tehtävän perustamiseksi 1.1.2028 alkaen. Kyse on pysyvästä henkilöstötarpeesta.

ICT-tukihenkilö vastaisi päivittäisestä käyttäjätuesta, laitteiden ja käyttöoikeuksien hallinnasta sekä järjestelmäasiantuntijan tukemisesta ICT-palvelujen ylläpidossa. Työnjaon vahvistaminen vapauttaisi järjestelmäasiantuntijan työaika tietoturvan, riskienhallinnan, järjestelmien ja teknisen infrastruktuurin suunnitelmalliseen kehittämiseen.

Myönteiset vaikutukset

ICT-tukihenkilön tehtävän perustaminen:

- turvaisi päivittäisten ICT-palvelujen ja käyttäjätuen saatavuuden,
- vapauttaisi järjestelmäasiantuntijan työaika tietoturvan, riskienhallinnan ja infrastruktuurin suunnitelmalliseen kehittämiseen,
- parantaisi henkilötietojen, salassa pidettävien tietojen ja vaalitoiminnassa käsiteltävien tietojen suojaa,
- mahdollistaisi henkilöstön tietoturvaosaamisen järjestelmällisen kehittämisen,
- vähentäisi ICT-toimintojen henkilösidonaisuutta ja vahvistaisi toiminnan jatkuvuutta häiriö- ja poissaolotilanteissa,
- tukisi Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien ja päätöksenteon luotettavaa hoitamista.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Ilman lisämäärärahaa ICT-palvelut, tietoturva ja infrastruktuuri säilyvät yhden järjestelmäasiantuntijan varassa.

Päivittäinen käyttäjätuki ja ylläpitotehtävät vievät edelleen työajan tietoturvan kehittämiseltä. Tietoturva- ja henkilötietoriskien hallinta sekä henkilöstön kouluttaminen jäävät puutteellisiksi, ja ICT-toimintojen avainhenkilö- ja jatkuvuusriski säilyy. Tämä voi heikentää Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien, vaalitoiminnan, päätöksenteon ja palvelujen toimintavarmuutta.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien työterveyshuollon toimintamenojen kasvu

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Työturvallisuuslain (738/2002) mukaan työnantajan on huolehdittava työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työterveyshuoltolain (1383/2001) mukaisesti työnantajan on järjestettävä työntekijöilleen lakisääteinen työterveyshuolto. Työterveyshuollon tehtävänä on ehkäistä työstä aiheutuvia terveysvaaroja ja edistää henkilöstön työ- ja toimintakykyä.

Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitaminen edellyttää osaavaa ja työkykyistä henkilöstöä. Työterveyshuollon palvelut tukevat henkilöstön työssä jaksamista, sairauspoissaolojen hallintaa sekä työnantajan velvollisuutta huolehtia työn terveellisyydestä ja turvallisuudesta.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien työterveyshuollon palveluntarjoajien kanssa on tehty pitkäjänteistä työtä erityisesti ennaltaehkäisevän työkykytoiminnan ylläpitämiseksi vuodesta 2021.

Saamelaiskäräjien työterveyshuollon palveluntarjoajina on yksityiset lääkärikeskukset. Palveluntarjoajien hinnoittelu on muuttunut merkittävästi, joka osaltaan kasvattaa työterveyshuollon toimintamenoja. Kelan julkaiseman seurantatilaston mukaan hinnat ovat nousseet huomattavasti yleistä inflaatiovauhtia nopeammin.

Saamelaiskäräjät on saanut usean viime vuoden ajan jo Kelalta maksimaalisen korvaussumman työterveyshuollon kuluista. Saamelaiskäräjät tarkisti työterveyshuollon palvelusopimusta vuodelle 2025 osana koko toiminnan sopeutustoimia. Vuoden 2025 alusta alkaen luovuttiin sopimuksen sisältämistä sairaanhoidon ei-työperäisiä vaivoja koskevista lisäpalveluista. Saamelaiskäräjien työterveysopimus kattaa edelleen lakisääteiset työterveyspalvelut ja työterveyspainotteiset sairaanhoitopalvelut.

Saamelaiskäräjien työterveyshuollon kulujen kehitys vuosina 2020–2025 on kuvattu alla olevassa taulukossa.

Työterveyshuollon kulut	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Työterveyshuollon kulut (yleishallinto)	26 818 €	19 768 €	40 195 €	73 372 €	73 084 €	47 881 €
kulut €/htv	462 €	600 €	1 573 €	1 488 €	1 499 €	1 087 €
Kulut koko toiminta**	12 561 €	28 784 €	84 358 €	101 206 €	121 371 €	75 858 e

** Kelakorvaus vähennetty paitsi vuoden 2025 kuluista

Saamelaiskäräjillä keskimääräinen kulu työntekijää kohti on noussut moninkertaiseksi vuodesta 2022 alkaen. Keskimääräinen kustannus on ollut sitä ennen alle 500 €, kun se vuoteen 2024 saakka on noussut jopa 1 500 euroon. Vuodelle 2025 kulu työntekijää kohti on saatu vähentymään sopimusta ja siihen kuuluvia palveluita rajaamalla, työterveyshuoltopalveluiden hintojen korotuksesta huolimatta. Tämä on ollut Kelan tilaston mukaan myös valtakunnallinen suunta.

Kelan tilastojen mukaan³ Kelan työnantajille työterveyshuollosta maksamat korvaukset olivat vuonna 2024 1 277 miljoonaa euroa, mikä oli 12,2 % enemmän kuin vuonna 2023. Kelan tilastot osoittavat, että työterveyshuollon kustannukset ovat valtakunnallisesti kasvaneet vuodesta 2021 alkaen. Työnantajan keskimääräiset kustannukset vuonna 2024 olivat työterveyshuollon piiriin kuuluvaa työntekijää kohti 776,5 euroa ja korvaukset Kelalta työntekijää kohti 500,1 euroa. Saamelaiskäräjien kustannukset vuonna 2024 ovat olleet Kelan ilmoittamaan keskimääräiseen kustannusten määrään nähden lähes kaksinkertaiset.

Saamelaiskäräjät teki vuodelle 2025 muutoksia työntekijöiden työterveyshuollon sopimukseen osana sopeuttamistoimia. Vuodelle 2025 Terveystalon työterveyshuollon sopimuksessa luovuttiin sairaanhoidon ei-työperäisten vaivojen lisäpalveluista⁴. Edelleen Saamelaiskäräjien

³ Kelan tuorein tilasto työterveyshuollosta on vuodelta 2024 (julkaistu 28.6.2026).

⁴ Ei-työperäisiä vaivoja koskevat lisäpalvelut kuten pienkirurgiset toimenpiteet, kliinifysiologiset ja -neurologiset tutkimukset, röntgen- ja ultraäänitutkimukset, fysioterapeutin suoravastaanotto, laajat laboratoriotutkimukset. Saamelaiskäräjien työterveysopimus kattaa edelleen lakisääteiset

työterveyshuollon sopimus kattaa lakisääteiset työterveyspalvelut ja työterveyspainotteiset sairaanhoitopalvelut.

Saamelaiskäräjien työpaikkaselvityksessä vuonna 2024 on todettu psykososiaalisen kuormituksen merkittävä kohoaminen, joka muodostaa vakavan terveydellisen riskin ja vaikutuksen työkykyyn. Työkykyriskissä olevien työntekijöiden määrä on yli 20. Henkilöstön työturvallisuuden varmistamiseksi ja työkykyriskin hallitsemiseksi tarvitaan hyviä työterveyshuoltopalveluja.

Saamelaiskäräjien palveluksessa työskentelee vuoden 2025 lopussa yhteensä 65 työntekijää. Vuonna 2026 työntekijöiden määrä on kasvanut vakituisten työntekijöiden osalta Saamelaiskäräjälain uudistuksen mukanaan tuomien tehtävien osalta 1–3 henkilöllä, sekä määräaikaisten työntekijöiden osalta 3–6 henkilöllä.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **55 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** työterveyshuollon kustannusten nousun kattamiseen vuodesta 2028 alkaen.

Terveystalo on julkistanut uudet hinnat vuodelle 2026. Hinnat nousevat vuoden 2025 tasosta keskimäärin 2,67 %. Työterveyspalvelujen kustannuksia tulee todennäköisesti myös lisäämään 1.1.2027 voimaantuleva työterveyshuoltoa ohjaava asetus, jonka mukaan työterveyshuollon toimintaprosesseja on selkeytettävä ja työterveyshuollon sisältöä määriteltäessä on hyödynnettävä työn vaarojen selvitystä ja arviointia. Työterveyshuollon palveluiden hintojen korotus, uudistuva työterveyshuoltoa ohjaava asetus, Saamelaiskäräjien tunnistettu kuormittunut työtilanne sekä kasvava henkilöstömäärä kasvattavat lisämäärärahan tarvetta.

Lisämäärärahan tarve perustuu:

- työterveyspalvelujen hinnankorotuksiin,
- henkilöstömäärän kasvuun,
- työpaikkaselvityksessä tunnistettujen työkykyriskien hallintaan,
- työterveyshuoltoa koskevan sääntelyn muutoksiin ja niiden aiheuttamiin lisävelvoitteisiin,
- lakisääteisen työterveyshuollon palvelutason turvaamiseen.

Myönteiset vaikutukset

Lisämääräraha:

- turvaa lakisääteisten työterveyshuoltopalvelujen saatavuuden henkilöstölle
- tukee työkyvyn ylläpitämistä ja työurien pidentymistä
- edistää psykososiaalisen kuormituksen hallintaa ja varhaista tukea
- vähentää työkyvyttömyyden, sairauspoissaolojen ja henkilöstön vaihtuvuuden riskiä
- vahvistaa työnantajan mahdollisuuksia täyttää työturvallisuus- ja työterveyshuoltolainsäädännön velvoitteet
- tukee Saamelaiskäräjien toimintakykyä ja lakisääteisten tehtävien hoitamista.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli lisämäärärahaa ei osoiteta:

- työterveyshuollon menojen kasvu joudutaan kattamaan muusta toiminnasta

työterveyspalvelut ja työterveyspainotteiset yleislääkäritasoiset palvelut kuten työterveys- ja yleislääkärivastaanotto, työfysioterapeutin vastaanotto, työpsykologin vastaanotto, influenssarokotus, peruslaboratoriopaketit.

- paine työterveyspalvelujen edelleen supistamiseen kasvaa
- mahdollisuudet ennaltaehkäisevään työkykytyöhön heikkenevät
- sairauspoissaolojen ja työkyvyttömyysriskien hallinta vaikeutuu
- henkilöstön kuormittumiseen liittyvät riskit kasvavat
- Saamelaiskäräjien kyky huolehtia henkilöstön työhyvinvoinnista ja lakisääteisistä työnantajavelvoitteista heikkenee.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien toimielinten toimintaedellytysten parantaminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistamisen tavoitteena on ollut vahvistaa saamelaisten itsehallintoa ja parantaa Saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Uudistunut saamelaiskäräjälaki on laajentanut Saamelaiskäräjien toimivaltaa sekä viranomaisten yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitteita. Lisäksi Saamelaiskäräjät hoitaa lakisääteisiä valtionapuviranomaisen tehtäviä sekä saamelaisopetuksen asiantuntijatehtäviä. Lakisääteisten tehtävien asianmukainen hoitaminen edellyttää, että Saamelaiskäräjien toimielimillä on tosiasialliset mahdollisuudet kokoontua, käsitellä asioita ja tehdä päätöksiä oikea-aikaisesti. Toimielinten toimintaedellytysten turvaaminen on keskeinen osa saamelaiskäräjälain toimeenpanoa.

Toimielinten toimintaedellytysten vahvistaminen toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 3, sillä Saamelaiskäräjien itsehallinnollisen aseman ja lakisääteisten tehtävien hoitaminen edellyttävät myös poliittisten toimielinten tosiasiallisten työskentely- ja päätöksentekoodellytysten turvaamista.

Saamelaiskäräjien määrärahaa on lisätty käräjälain uudistamisen myötä 600 000 €. Käytännössä resurssit ovat hyvin rajalliset vuodelle 2025 tehdyn -202 000 € leikkauksen johdosta.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien toimielimille ja työryhmille maksettavat kokouspalkkiot ovat olleet samalla tasolla vuodesta 2013 lähtien, eikä niihin ole tehty indeksitarkistuksia. Puheenjohtajan kokouspalkkio on 80 euroa ja jäsenen 60 euroa kokoukselta. Palkkiot jäävät selvästi jälkeen vastaavien julkisen hallinnon luottamustehtävien palkkiotasoista. Ansionmenetys voi palkansaajalle olla maksimissaan 152,42 € ja yrittäjälle 96,50 €.

Saamelaiskäräjien 14 toimielimen kokouskuluihin on ollut vuodessa käytettävissä 194 000 €. Määrärahalla katetaan kokouspalkkiot, ansionmenetykset, tulkkaus-, matka-, majoitus- ja muut kokouskulut. Saamelaiskäräjien toimielinten toiminta edellyttää usein tulkkausta saamen kielille sekä pitkien välimatkojen vuoksi myös matkustamista ja majoitusta.

Saamelaiskäräjälain uudistuksen myötä toimielimille tulee aiempaa enemmän asioita käsiteltäväksi. Valtionapuviranomaisen tehtävät, saamelaisopetuksen asiantuntijatehtävät sekä yhteistoiminta- ja neuvottelumennettelyt edellyttävät nykyistä nopeampaa reagointia ja päätöksentekoa. Nykyiset määrärahat eivät mahdollista kokousmäärien lisäämistä eikä kokouspalkkioiden saattamista kohtuulliselle tasolle.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **100 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** toimielinten toimintaedellytysten vahvistamiseksi vuodesta 2028 alkaen.

Määrärahasta:

- 25 000 euroa kohdennettaisiin kokouspalkkioiden korottamiseen,
- 75 000 euroa kohdennettaisiin kokousmäärien lisääntymisestä aiheutuviin tulkkaus-, matkustus- ja majoituskuluihin.

Kokouspalkkiot korotettaisiin tasolle, jossa puheenjohtajan palkkio olisi 120 euroa ja jäsenen palkkio 90 euroa kokoukselta. Korotus vastaisi paremmin muiden julkisen hallinnon luottamustoimien palkkiotasoa.

Myönteiset vaikutukset

Lisämääräraha:

- turvaisi Saamelaiskäräjien toimielinten mahdollisuudet hoitaa lakisääteisiä tehtäviään
- mahdollistaisi toimielinten kokoontumisen nykyistä useammin ja oikea-aikaisemmin
- parantaisi Saamelaiskäräjien reagointi- ja päätöksentekokykyä nopeasti etenevissä asioissa
- vahvistaisi saamelaiskäräjälain mukaisten yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyjen toteuttamista
- tukisi valtionapuviranomaisen ja saamelaisopetuksen asiantuntijatehtävien hoitamista
- parantaisi luottamushenkilöiden osallistumismahdollisuuksia ja toiminnan yhdenvertaisuutta
- turvaisi tulkkauksen ja saamen kielten käytön toimielinten työskentelyssä
- vahvistaisi saamelaisten itsehallinnon käytännön toteutumista.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli lisämäärärahaa ei osoiteta:

- toimielinten kokousmäärät joudutaan pitämään nykyisellä tasolla tai niitä joudutaan rajoittamaan
- toimielinten mahdollisuudet käsitellä lisääntyneitä lakisääteisiä tehtäviä heikkenevät
- päätöksenteko voi viivästyä tilanteissa, joissa viranomaiset edellyttävät nopeaa reagointia
- luottamushenkilöiden kokouspalkkiot jäävät edelleen merkittävästi jälkeen vastaavista julkisen hallinnon luottamustehtävistä
- kielelliset oikeudet eivät toteudu tulkkauksen puutteen vuoksi
- saamelaiskäräjälain toimeenpanon tavoitteet toimintaedellytysten vahvistamisesta jäävät osittain toteutumatta
- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet hoitaa kasvavia lakisääteisiä tehtäviään ja käyttää sille kuuluvaa itsehallintoa heikkenevät.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Hallituksen jäsenten työskentelyedellytysten parantaminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjien hallituksen tehtävänä on vastata Saamelaiskäräjien poliittisesta toiminnasta ja hallinnosta sekä huolehtia Saamelaiskäräjien kokousten valmistelusta. Uuden saamelaiskäräjälain toimeenpano lisää hallituksen tehtäviä erityisesti yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin, viranomaisyhteistyöhön sekä lainsäädännön toimeenpanon seurantaan liittyen. Tehtävien asianmukainen hoitaminen edellyttää hallituksen jäseniltä huomattavaa työpanosta myös varsinaisten kokousten ulkopuolella.

Esitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 3 toimeenpanoa vahvistamalla Saamelaiskäräjien hallituksen tosiasiallisia mahdollisuuksia johtaa itsehallinnollista toimintaa ja osallistua lakisääteisiin yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin.

Nykyinen resurssitilanne

Hallituksen jäsenen kokouspalkkio on 60 euroa kokoukselta. Kokousten ulkopuolella hoidettavista tehtävistä ei makseta kuukausi- tai vuosipalkkiota. Ansionmenetys korvataan enintään palkansaajalle 152,42 euroa ja yrittäjälle 96,50 euroa.

Käytännössä merkittävä osa hallituksen työstä tapahtuu kokousten ulkopuolella. Tehtäviin kuuluu mm. osallistuminen yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin, viranomaisneuvotteluihin, edustustehtäviin, valmistelukokouksiin sekä erilaisiin työryhmiin ja sidosryhmätilaisuuksiin. Nykyinen palkkiotaso ei vastaa tehtävien vaativuutta, vastuuta eikä niihin käytettävää aikaa.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää 40 000 euron vuotuista lisämäärärahaa hallituksen jäsenten työskentelyedellytysten vahvistamiseksi.

Määrärahalla maksettaisiin Saamelaiskäräjien viidelle hallituksen jäsenelle 600 euron kuukausipalkkio, joka korvaisi kokousten ulkopuolella hoidettavia tehtäviä. Kuukausipalkkio parantaisi hallituksen jäsenten mahdollisuuksia käyttää riittävästi aikaa lakisäätteisten tehtävien hoitamiseen sekä osallistua yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin.

Myönteiset vaikutukset

- vahvistaa hallituksen jäsenten mahdollisuuksia hoitaa lakisäätteisiä tehtäviään kokousten ulkopuolella
- parantaa osallistumismahdollisuuksia yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin sekä viranomaisyhteistyöhön
- tukee Saamelaiskäräjien reagointi- ja päätöksentekokykyä nopeasti etenevissä asioissa
- parantaa mahdollisuuksia seurata saamelaiskäräjälain toimeenpanoa ja edistää saamelaisten oikeuksia eri hallinnonaloilla
- tukee Saamelaiskäräjien itsehallinnon tehokasta toteutumista.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- hallituksen jäsenet joutuvat edelleen hoitamaan merkittävän osan lakisäätteisistä tehtävistään ilman korvausta kokousten ulkopuolella käytettävästä työajasta
- osallistuminen yhteistoiminta- ja neuvottelumenettelyihin sekä muihin viranomaisprosesseihin vaikeutuu
- valmistelun, seurannan ja edunvalvonnan jatkuvuus heikkenee
- Saamelaiskäräjien kyky vastata uuden saamelaiskäräjälain mukaisesti kasvuaviin tehtäviin heikkenee.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan kehittäminen

Oikeusperusta ja yhteys lakisäätteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjälain 6 §:n mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Kansainvälinen vaikuttaminen on siten Saamelaiskäräjien nimenomainen lakisäätäinen tehtävä.

Lain 2 § velvoittaa varaamaan valtion talousarvioon riittävän määrärahan laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen. Lain 5 §:n mukainen toimivalta sekä saamelaisten aseman ja oikeuksien edistäminen edellyttävät, että Saamelaiskäräjät voi osallistua itsenäisesti EU:n ja YK:n prosesseihin sekä muihin kansainvälisiin yhteyksiin, joissa saamelaisten oikeuksiin, kieliin, kulttuuriin,

perinteisiin elinkeinoihin, maankäyttöön, biodiversiteettiin, ilmastonmuutokseen ja arktiseen politiikkaan vaikuttavia ratkaisuja valmistellaan.

Esitys toteuttaa lisäksi perustuslain 17 §:n 3 momentissa ja 121 §:n 4 momentissa turvattuja oikeuksia sekä tukee YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen mukaista alkuperäiskansojen osallistumista heitä koskevaan päätöksentekoon.

Esitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 5 toimeenpanoa vahvistamalla Saamelaiskäräjien edellytyksiä edistää Pohjoismaisen saamelaissopimuksen voimaansaattamista ja saamelaisten rajat ylittävää yhteistyötä.

Nykyinen resurssitilanne ja resurssivaje

Saamelaiskäräjillä ei ole kansainvälistä toimintaa varten riittävää pysyvää toimintamäärärahaa. Nykyinen rahoitus ei kata toiminnan todellista laajuutta eikä mahdollista pitkäjänteistä osallistumista EU- ja YK-prosesseihin, kansainvälisiin konferensseihin tai ICB:n toiminnan tukemista.

Saamelaiskäräjillä on tällä hetkellä määräaikainen EU-asioihin kohdennettu henkilöresurssi. Määräaikainen rahoitus ei kuitenkaan turvaa tehtävän jatkuvuutta koko kehyskaudella. EU-aloitteiden ennakoiva seuranta, pysyvä toimielinvuoropuhelu, Saamelaiskäräjien poliittisen johdon valmistelu ja institutionaalisten kumppanuuksien kehittäminen ovat pysyviä tehtäviä, joita ei voida hoitaa lyhytkestoisena hanketoimintana.

Saamelaiskäräjien kansainvälinen osallistuminen ei voi perustua yksittäisiin hankkeisiin, satunnaisiin kutsuihin tai muiden tahojen rahoitukseen. Lakisäateisen edustamistehtävän hoitaminen edellyttää omaa toimintamäärärahaa, jonka käytöstä Saamelaiskäräjät päättää prioriteettiensa mukaisesti.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 **vuodelle 2028 400 000 euron määräraha, vuosille 2029–2031 300 000 euron vuotuinen määräraha** Saamelaiskäräjien kansainvälisten tehtävien hoitamiseen, Euroopan unionissa tapahtuvan vaikuttamistyön vahvistamiseen sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen (UNDRIP) kansallisen toimeenpanon edistämiseen.

Määrärahalla jatketaan nykyistä määräaikaista EU-asiantuntijaresurssia pysyvänä 1 htv:n tehtävänä, perustetaan saamelaisasioiden EU-erityisasiantuntijan pysyvä 1 htv:n tehtävä (Saamelaiskäräjille vastuullinen, mutta sijoittuu EU-edustustoon Brysseliin), palkataan määräaikainen henkilö YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen (UNDRIP) kansallisen toimeenpanon selvitystyöhön ja turvataan Saamelaiskäräjien kansainvälisen toiminnan toteuttaminen.

Määrärahaa käytetään EU-vaikuttamiseen, UNDRIP'in kansallisen toimeenpanon selvitystyöhön, osallistumiseen keskeisiin kansainvälisiin konferensseihin sekä Indigenous Coordinating Bodyn (ICB) toiminnan tukemiseen. ICB edistää alkuperäiskansojen edustuksellisten instituutioiden itsenäistä osallistumista YK:n toimintaan. Määrärahan mitoitus perustuu asiantuntijan palkka- ja sivukuluihin sekä kansainvälisen toiminnan välttämättömiin toiminta-, matka- ja yhteistyökuluihin.

Määrärahan mitoitusperusteet:

- EU-erityisasiantuntijan palkka- ja sivukulut 80 000 €
- Brysseliin sijoittuvan EU-erityisasiantuntijan palkka-, toimipaikka-, matka- ja sivukulut 120 000 €
- määräaikaisen UNDRIP-selvitystyön henkilöstökulut sivukuluineen, kokous-, kuulemis-, matka-, käänös- ja raportointikulut 100 000 €
- kansainvälinen toiminta, matkat, kokoukset, ICB-yhteistyö 100 000 €

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaiskäräjälain 6 §:n mukainen edustamistehtävä voidaan hoitaa suunnitelmallisesti ja itsenäisesti.
- Saamelaisten näkemykset ja oikeudet voidaan tuoda EU:n päätöksentekoon riittävän varhaisessa vaiheessa, jolloin vaikuttaminen on tehokkaampaa kuin valmiiden päätösten jälkikäteinen korjaaminen.
- Saamelaisten oikeuksia, kulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja koskevat EU-asiat tunnistetaan ja huomioidaan järjestelmällisemmin Suomen EU-edustuksessa ja EU-kannanmuodostuksessa. Erityisasiantuntijaratkaisu vahvistaa pysyviä osallistumisrakenteita, joiden kautta saamelaiset voivat osallistua EU-päätöksentekoon kansana osana laajempaa kokonaisuutta (pysyvät rakenteet, vuoropuhelu ja edunvalvonta).
- Saamelaiskäräjien itsehallinto ja institutionaalinen EU-yhteistyö vahvistuvat. Määräaikaisena käynnistetyn EU-työn osaaminen ja verkostot säilyvät, ja osallistumisen riippuvuus ulkopuolisesta matka- tai hankerahoituksesta vähenee.
- UNDRIP:in kansallinen toimeenpano etenee rakenteellisesti ja toimii kaikkia sektoreita kokoavana oikeudellisena ja poliittisena viitekehyksenä, joka mahdollistaa systemaattisen ja artiklakohtaisen toimeenpanon, vahvistaa saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista sekä luo rakenteellisen yhteistyön valtion ja Saamelaiskäräjien välille.
- EU:ssa ja muissa kansainvälisissä yhteyksissä saavutetut ratkaisut tukevat saamelaisten kielten, kulttuurin, perinteisten elinkeinojen, ympäristön ja osallistumisoikeuksien turvaamista pitkällä aikavälillä.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- **Oikeudellinen vaikutus:** Saamelaiskäräjälain 6 §:n mukainen kansainvälinen edustamistehtävä jää vajaaksi, eikä valtion 2 §:n mukainen rahoitusvastuu toteudu tehtävän todellista laajuutta vastaavasti.
- **Toiminnallinen vaikutus:** Määräaikaisen EU-asiantuntijaresurssin päättyessä syntynyt osaaminen, verkostot ja valmistelukapasiteetti menetetään. EU-päätöksenteossa ei huomioida tarpeeksi saamelaisten oikeuksia, kulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja. EU- ja YK-prosesseihin sekä kansainvälisiin konferensseihin osallistumista joudutaan rajaamaan, ja ICB:n toiminnan tukeminen vaarantuu. UNDRIP:in kansallinen toteuttaminen ei etene koordinoitusti, systemaattisesti ja artiklakohtaiseen tarkasteluun perustuen. Saamelaiskäräjälain 6 §:n mukainen kansainvälinen edustamistehtävä jää vajaaksi. Rahoituksen puute heikentäisi saamelaisten näkemysten välittymistä kansainväliseen päätöksentekoon, Saamelaiskäräjien pitkäjänteistä toimintakykyä ja viranomaisyhteistyötä sekä lisäisi riippuvuutta tilapäisestä ja ulkopuolisesta rahoituksesta.
- **Kohderyhmävaikutus:** Saamelaisyhteisön, saamen kielten käyttäjien ja perinteisten elinkeinojen harjoittajien näkemykset eivät välity riittävästi EU:n päätöksentekoon, vaikka unionin ratkaisut vaikuttavat suoraan heidän oikeuksiinsa ja elinympäristöönsä.
- **Pitkän aikavälin vaikutus:** Saamelaiskäräjien asema edustuksellisenä alkuperäiskansainstituutioon ja sen vaikutusmahdollisuudet EU:ssa ja YK:ssa heikkenevät. Kansainvälisissä prosesseissa menetettyjä vaikuttamismahdollisuuksia ei yleensä voida myöhemmin täysimääräisesti palauttaa.
- **Taloudellinen vaikutus:** Ennakoivan vaikuttamisen puute lisää riskiä, että saamelaisvaikutuksia joudutaan selvittämään tai haittoja korjaamaan jälkikäteen erillishankkeina, ostopalveluina tai kiireellisinä toimenpiteinä, mikä on pitkäjänteistä omaa asiantuntijaresurssia kalliimpaa.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaisväestön osallisuuden parantaminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjien tehtävänä on edistää saamelaisten kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana. Tehtävien asianmukainen hoitaminen edellyttää, että Saamelaiskäräjät saa päätöksenteon ja edunvalvonnan tueksi ajantasaista tietoa saamelaisväestön näkemyksistä, tarpeista ja olosuhteista.

Saamelaisväestön järjestelmällinen osallistuminen tukee saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteutumista ja vahvistaa Saamelaiskäräjien valmistelun ja päätöksenteon tietopohjaa. Osallisuutta edistävissä toimintatavoissa on otettava huomioon saamen kielet, saamelaiskulttuuri, alueelliset olosuhteet, perinteisten elinkeinojen erityispiirteet sekä eri väestöryhmien yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet.

Esitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehtotusten 26 ja 67 toimeenpanoa vahvistamalla saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä luomalla pysyviä vuoropuhelun ja tiedon välittämisen rakenteita.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjillä ei ole osallisuustyöhön kohdennettua henkilöstö- tai toimintamäärärahaa. Tällä hetkellä saamelaisväestön osallistuminen asioiden valmisteluun perustuu yksittäisiin satunnaisiin kuulemisiin ja toimialakohtaisiin käytäntöihin, eikä osallistumisesta saatua tietoa pystytä järjestelmällisesti kokoamaan, hyödyntämään ja raportoimaan päätöksenteon tueksi.

Erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajilta sekä ikääntyneiltä ja vammaisilta saamelaisilta saatavan tiedon kokoamiseen ei ole pysyviä rakenteita. Osallistumista vaikeuttavat myös pitkät etäisyydet, saavutettavuusvaatimukset ja ihmisten erilaiset mahdollisuudet käyttää sähköisiä osallistumiskanavia.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **200 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** saamelaisväestön osallisuuden vahvistamiseen. Määräraha kohdennettaisiin seuraavasti:

Osallisuuskoordinaattori ja osallisuustoiminta: 150 000 euroa vuodessa

Määrärahasta 70 000 euroa kohdennettaisiin osallisuuskoordinaattorin palkkaus- ja muihin henkilöstökuluihin ja 80 000 euroa osallisuustoiminnan toteuttamiseen.

Osallisuuskoordinaattorin tehtävänä olisi:

- valmistella ja toimeenpanna Saamelaiskäräjien osallisuus- ja vuorovaikutusmalli
- suunnitella ja koordinoita kuulemisia ja muita osallistumismenettelyjä
- kehittää saamenkielisiä, alueellisesti saavutettavia ja eri kohderyhmille soveltuvia osallistumiskanavia
- koota ja jäsentää saamelaisväestöltä saatua tietoa valmistelun ja päätöksenteon tueksi
- seurata ja raportoida osallisuuden toteutumisesta
- tukea Saamelaiskäräjien toimialoja osallistumismenetelmien käytössä.

Toimintamäärärahaa käytettäisiin muun muassa kuulemisten ja osallistumistilaisuuksien järjestämiseen, tulkkaukseen, käännöksiin, viestintään, saavutettaviin osallistumiskanaviin sekä osallistumisesta aiheutuviin matka- ja muihin välttämättömiin kustannuksiin.

Saamelaiselinkeinoseminaari: 20 000 euroa vuodessa

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajien osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia vahvistettaisiin järjestämällä vuosittainen saamelaiselinkeinoseminaari. Seminaari muodostaisi säännöllisen vuoropuhelukanavan elinkeinonharjoittajien, Saamelaiskäräjien ja muiden keskeisten toimijoiden välille. Seminaarissa käsiteltäisiin saamelaisten perinteisiä elinkeinoja koskevia ajankohtaisia kysymyksiä ja koottaisiin elinkeinonharjoittajilta tietoa Saamelaiskäräjien valmistelun, edunvalvonnan ja saamelaiskäräjälain 7 §:ssä tarkoitetun kertomuksen tueksi.

Määräraha kattaisi seminaarin valmistelusta vastaavan työntekijän palkkakulut kahdelta kuukaudelta sekä tulkkaus-, striimaus-, tila-, tarjoilu-, materiaali- ja asiantuntijakulut.

Vanhus- ja vammaisneuvosto: 30 000 euroa vuodessa

Saamelaisten ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden osallisuutta vahvistettaisiin perustamalla Saamelaiskäräjien yhteyteen vanhus- ja vammaisneuvosto. Neuvosto toimisi pysyvänä osallistumis- ja vaikuttamiskanavana sekä välittäisi Saamelaiskäräjille tietoa saamelaisten ikäihmisten ja vammaisten henkilöiden oikeuksista, palvelutarpeista, kielellisistä ja kulttuurisista tarpeista ja elinolosuhteista.

Määräraha kattaisi neuvoston toiminnan valmistelu-, kokous-, tulkkaus-, saavutettavuus- ja matkakustannuksia.

Myönteiset vaikutukset

- parantaisi saamelaisväestön mahdollisuuksia saada tietoa ja osallistua itseään koskevien asioiden valmisteluun
- vahvistaisi saamenkielisiä, alueellisesti saavutettavia ja eri kohderyhmille soveltuvia osallistumismahdollisuuksia
- lisäisi Saamelaiskäräjien valmistelussa käytettävän kokemustiedon määrää ja parantaisi päätöksenteon tietopohjaa
- auttaisi tunnistamaan päätösten vaikutuksia eri saamen kieli- ja alueryhmiin
- vahvistaisi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajien mahdollisuuksia vaikuttaa elinkeinojaan koskevaan valmisteluun ja edunvalvontaan
- loisi saamelaisten ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden osallistumiselle pysyvän rakenteen
- parantaisi päätöksenteon avoimuutta, valmistelun laatua ja Saamelaiskäräjien toiminnan vaikuttavuutta
- vahvistaisi saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon käytännön toteutumista.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- **Oikeudellinen vaikutus:** Saamelaisten mahdollisuudet osallistua itseään koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon heikkenevät, mikä vaikeuttaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon, itsemääräämisoikeuden sekä alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista. Samalla Saamelaiskäräjien mahdollisuudet toteuttaa lakisääteisiä tehtäviään ja julkisen vallan velvollisuus turvata saamelaisten oikeuksien toteutuminen heikkenevät.
- **Toiminnallinen vaikutus:** Osallistumisesta saatua tietoa ei pystytä järjestelmällisesti kokoamaan ja välittämään valmistelun ja päätöksenteon tueksi. Päätösten vaikutuksia eri saamen kieli-, alue- ja väestöryhmiin jää tunnistamatta, minkä seurauksena Saamelaiskäräjien valmistelun tietopohja, päätöksenteon avoimuus ja toiminnan vaikuttavuus heikkenevät.
- **Kohderyhmävaikutus:** Saamelaisyhteisön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet jäävät hajanaisiksi. Saamelaislasten, nuorten ja lapsiperheiden näkemykset eivät välity riittävästi päätöksenteon tueksi. Saamelaisten ikääntyneiden, vammaisten henkilöiden ja muiden erityisryhmien osallistumiselle ei ole pysyviä rakenteita. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajille ei muodostu säännöllistä yhteistä vaikuttamis- ja

tiedonvaihtofoorumia. Myös eri saamen kieliryhmien sekä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa jäävät puutteellisiksi.

- **Pitkän aikavälin vaikutus:** Saamelaisväestön osallisuuden kehittäminen jää puutteelliseksi, jolloin päätöksenteossa pystytään hyödyntämään eri saamelaisryhmien tietoa, kokemuksia ja näkemyksiä. Tämä voi lisätä eri väestöryhmien välistä eriarvoisuutta sekä heikentää päätösten hyväksyttävyyttä, osuvuutta ja vaikuttavuutta pitkällä aikavälillä.
- **Taloudellinen vaikutus:** Päätöksenteossa ei pystytään riittävästi hyödyntämään saamelaisväestöltä saatavaa tietoa, mikä heikentää resurssien kohdentamisen vaikuttavuutta ja voi lisätä myöhempien korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Erillisten kuulemisten, selvitysten ja tietopyyntöjen tarve kasvaa, mikä lisää hallinnollisia kustannuksia.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamelaiskäräjien viestinnän kehittäminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjien viestinnän järjestelmällinen kehittäminen on välttämätöntä Saamelaiskäräjien lakisäätteisten tehtävien toteuttamiseksi. Saamelaiskäräjälaissa määriteltyjen tehtävien tehokas ja asianmukainen hoitaminen edellyttää toimivaa, monikielistä sekä saavutettavaa viestintää.

Uudistuneen saamelaiskäräjälain toimeenpano lisää viestinnän merkitystä osana viranomaistehtävien hoitamista. Saamelaiskäräjillä on velvollisuus tiedottaa lain mukaisista menettelyistä, päätöksenteosta sekä saamelaisten oikeuksiin vaikuttavista asioista. Viestintä tukee saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä vahvistaa avoimuutta ja luottamusta Saamelaiskäräjien toimintaan.

Viestinnällä on keskeinen rooli myös Saamelaiskäräjien neuvottelu- ja edunvalvontatehtävissä, erityisesti suhteessa viranomaisiin, päättäjiin ja muihin sidosryhmiin. Lisäksi viestintä edistää saamen kielilain tavoitteiden toteutumista varmistamalla, että tietoa on saatavilla kaikilla kolmella Suomessa elävällä saamen kielellä sekä saavutettavassa muodossa.

Koska viestintä on välttämätön edellytys laissa säädettyjen tehtävien hoitamiselle ja saamelaisten itsehallinnon toteutumiselle käytännössä, tulee valtion talousarviossa varata riittävä määräraha myös viestinnän kehittämiseen.

Esitys edistää saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 68 toimeenpanoa vahvistamalla oikean ja ajantasaisen saamelaisten koskevan tiedon saatavuutta sekä Saamelaiskäräjien mahdollisuuksia vastata virheelliseen tietoon, vihapuheeseen ja syrjintään.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien viestintätehtävää hoidetaan tällä hetkellä erittäin rajallisilla resursseilla. Viestinnästä vastaa pääosin viestinnän erityisasiantuntija (1 htv), jonka tehtävänä on suunnitella, toteuttaa ja kehittää Saamelaiskäräjien viestintää sekä tukea puheenjohtajistoa ja hallintoa tiedottamisessa.

Nykyiset viestintäresurssit eivät riitä vastaamaan lakisäätteisten tehtävien edellyttämään viestintätarpeeseen. Erityisiä haasteita ovat viestinnän toteuttaminen kaikilla kolmella saamen kielellä, oikea-aikainen tiedottaminen sekä kyky reagoida nopeasti saamelaisten oikeuksia koskeviin ajankohtaisiin kysymyksiin.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **180 000 euron vuotuista lisämäärärahaa** viestinnän kehittämiseen.

Jotta Saamelaiskäräjät kykenee täysimääräisesti toteuttamaan laissa säädettyjä tehtäviä sekä huolehtimaan tiedottamiseen, osallistamiseen, saamen kielten edistämiseen ja edunvalvontaan liittyvistä velvoitteistaan, on viestinnän henkilöstö- ja toimintaresursseja vahvistettava merkittävästi. Riittävät viestintäresurssit ovat edellytys uudistetun saamelaiskäräjälain toimeenpanolle sekä avoimen, saavutettavan ja monikielisen hallinnon toteuttamiselle.

Määrärahaa tarvitaan seuraaviin tarkoituksiin:

- Vakinaisen viestintätiimin vahvistaminen (2-3 htv), jotta Saamelaiskäräjien viestintä voidaan toteuttaa suunnitelmallisesti, oikea-aikaisesti ja kolmella Suomessa elävällä saamen kielellä (pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame).

- Digitaalisten viestintäkanavien ja -palveluiden kehittämiseen, mukaan lukien verkkosivut, sosiaalinen media ja audiovisuaaliset sisällöt.
- Viestinnän osaamisen ja toimintavalmiuden vahvistamiseksi, erityisesti viranomaisyhteistyön sekä kriisi- ja poikkeustilanneviestinnässä.
- Saamenkielisten sisältöjen tuottamiseen sekä käännös- ja kielentarkastus.

Esitetyllä määrärahalla turvataan viestinnän edellytykset osana Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamista sekä vahvistetaan saamelaisten mahdollisuuksia saada tietoa, osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaiskäräjälain toimeenpano vahvistuu monikielisen tiedottamisen ja vuorovaikutuksen parantuessa.
- Saamelaisten tiedonsaanti sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet paranevat.
- Viranomaisten ja muun yhteiskunnan tietoisuus saamelaisasioissa lisääntyy.
- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet hoitaa lakisääteisiä tehtäviään sekä edistää saamen kielten käyttöä vahvistuvat.

Vaikutukset, jos ehdotusta ei hyväksytä

- Lainsäädännön toimeenpano vaikeutuu puutteellisten viestintäresurssien vuoksi.
- Saamelaisten tiedonsaanti ja osallistumismahdollisuudet heikkenevät.
- Mahdollisuudet lisätä tietoa saamelaisista ja vastata virheelliseen tietoon, vihapuheeseen ja syrjintään vähenevät.
- Saamelaiskäräjien edellytykset hoitaa lakisääteisiä tehtäviään ja toimia saamelaisten virallisena edustajan heikkenevät.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen: Saamen kielilain toimeenpano

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamen kielilain (1086/2003) tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädettyä saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Laki koskee kolmea Suomessa elävää saamen kieltä; inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kieltä. Lailla on säädetty tehtäviä Saamelaiskäräjille ja muille viranomaisille. Saamelaiskäräjien määrärahaesitys koskettaa kahta saamen kielilain osa-aluetta. Saamelaiskäräjien määrärahaesitys koskee kahta saamen kielilain mukaista kokonaisuutta: ensinnäkin lain 31 §:n nojalla maksettavan avustuksen riittävyyttä ja toiseksi saamen kielen toimiston mahdollisuuksia hoitaa sille lain 21 §:ssä säädettyä tehtävää.

Määrärahaesitykset perustuvat saamelaisten perustuslailliseen oikeuteen käyttää ja ylläpitää kieltään. Lisäksi saamen kieliin koskeva päätösvalta on keskeinen osa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa. Suomi on myös sitoutunut usealla eri kansainvälisellä ihmisoikeussopimuksella edistämään saamen kielten asemaa, saamen kielten käyttömahdollisuuksia ja saamelaisten yhdenvertaisuutta.

Määrärahaesitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 40 tavoitteita vahvistamalla saamen kielilain käytännön toimeenpanoa ja saamelaisten tosiasiallisia mahdollisuuksia käyttää saamen kieltä viranomaisasiainnissa.

Saamen kielilain 31 §:n nojalla maksettava avustus

Saamen kielilain 31 §:n mukaan valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin hyvinvointialueelle, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

Avustus on osa Saamelaiskäräjille maksettavaa avustusta saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen, mutta avustuksia hallinnoi oikeusministeriö.

Saamelaiskäräjät esittää ensinnäkin, että saamen kielilain nojalla maksettava avustus tulisi eriyttää Saamelaiskäräjien avustuksesta kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen, koska Saamelaiskäräjät ei päättä avustuksen jakamisesta tai hallinnoinnista. Tämä selkeyttäisi hallinnollista työnjakoa, eikä myöskään avustuksen määrä voisi vaikuttaa Saamelaiskäräjien toiminta-avustuksen määrään.

Nykyinen resurssitilanne

Saamen kielilain 31 §:n mukaisen avustuksen nykyinen resurssitaso ei riitä kattamaan lain toimeenpanon todellisia tarpeita eikä korjaamaan kielellisten oikeuksien toteutumisessa havaittuja puutteita. Vuonna 2026 avustuksiin on varattu yhteensä 120 000 euroa, mikä on puolet aiemmasta 240 000 euron tasosta. Avustus jakaantuu käytännössä useiden hakukelpoisten toimijoiden kesken, kuten saamelaisten kotiseutualueen kuntien, Lapin hyvinvointialueen, seurakuntien, paliskuntien ja muiden lain soveltamisalaan kuuluvien toimijoiden välillä. Kun määräraha jaetaan hakijajoukolle, yksittäiselle toimijalle kohdentuva tuki jää arviolta noin 20 000 euroon. Tämä ei riitä kattamaan saamen kielilain soveltamisesta aiheutuvia tulkkaus-, käännös- ja kielikoulutuskustannuksia siinä laajuudessa, jota kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttäisi.

Nykyinen rahoitustaso merkitsee käytännössä sitä, että avustuksella voidaan vastata vain osaan viranomaisten ja muiden toimijoiden tarpeista. Saamenkielisten palvelujen järjestäminen jää edelleen haavoittuvaksi, erityisesti koska saamen kielen taitoisen henkilöstön saatavuus on monilla aloilla riittämätöntä. Avustuksen puolittuminen on heikentänyt mahdollisuuksia lisätä saamenkielistä ammattihenkilöstöä esimerkiksi saamen kielen opiskelusta aiheutuvia sijaiskustannuksia korvaamalla.

Saamelaiskäräjät on yhdessä saamelaisten kotiseutualueen kuntien, Lapin hyvinvointialueen, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Saamelaismuseum Siidan kanssa vedonnut eduskuntaan avustuksen säilyttämiseksi vähintään 240 000 eurossa. Vetoamus osoittaa, että nykyistä korkeampi rahoitustaso nähdään laajasti välttämättömänä saamen kielilain velvoitteiden toteuttamiseksi. Nykyisessä tilanteessa avustuksen riittämättömyys uhkaa lisätä alueellista ja palvelukohtaista vaihtelua saamenkielisten palvelujen saatavuudessa sekä heikentää saamelaisten mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään viranomaisasiainhoidossa yhdenvertaisesti.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää saamelaiskäräjälaissa ja saamen kielilaissa vahvistetun toimivaltansa puitteissa lisäystä saamen kielilain 31 §:n nojalla maksettavan avustuksen määrään ja esittää, että avustusta korotetaan vastaamaan sen todellisia tarpeita.

Saamen kielilain soveltamisen ydinaluetta ovat saamelaisten kotiseutualueen kuntien viranomaiset ja Lapin hyvinvointialue. Saamebarometrin (OM:n julkaisu ja 2021:1) mukaan saamelaisten kielelliset oikeudet toteutuvat heikosti kaikilla yhteiskunnan aloilla saamelaisten omien kokemusten pohjalta. Kielellisiin oikeuksiin täytyi yleensä vedota erikseen saamen kielilain soveltamispiiriin kuuluvissa viranomaisissa ja saamenkielisen palvelun saaminen vaati pääsääntöisesti etukäteisilmoitusta tai muita erityisjärjestelyjä. Tulkkauksen järjestäminen tapahtui edelleen liian pitkällä viiveellä, ja kielilaista tiedottamista kaivattiin enemmän. Viranomaisten näkemyksiä kielilain toteutukseen selvitettiin seuraavassa Saamebarometrissä 2024 (OM:n

julkaisuja 2025:9). Siellä nousi esille, että yhtenä suurimpana haasteena toteuttaa kielellisiä oikeuksia on henkilöstöresurssien puute.

Viranomaisten saamenkielisten velvoitteiden täyttäminen onkin pitkälti resurssikysymys. Saamen kielilain nojalla myönnettävää avustusta on käytetty pääasiassa tulkkaus- ja käännöspalveluista aiheutuvien kustannusten kattamiseen, sekä saamen kielen koulutukseen osallistumisesta aiheutuviin sijaiskustannuksiin. Avustuksen avulla on koulutettu vuosittain useita eri ammasteissa toimivia henkilöitä saamen kielten taitoiseksi. Viranomaiset ja muut saamelaisten kotiseutualueen toimijat tarvitsevat saamenkielistä henkilöstöä, jotta saamelaisten oikeus käyttää saamen kieltä voisi toteutua saamen kielilain mukaisesti. Saamenkielisen henkilöstön saatavuusongelma on laaja eri aloilla, mutta saamen kielen taitoisen opetus- ja varhaiskasvatus- sekä sosiaali- ja terveystalojen henkilöstön saatavuusvaje on erityisen vakava. Tilannetta on pitkäjänteisesti pyritty kohentamaan kouluttamalla jo ammasteissa työskenteleviä osaajia saamen kielen taitoiseksi. Pulaa on varsinkin inarin- ja koltansaamenkielistä osaajista. Kuitenkin eri selvitykset osoittavat, että jo yksi saamen kielen taitoinen ammattilainen voi merkittävästi parantaa julkisten palveluiden saatavuutta.

Saamen kielilain mukainen avustus on osoittautunut yhdeksi tehokkaammaksi keinoksi lisätä saamenkielisen ammattihenkilöstön määrää. Avustuksen turvin on voitu myöntää vuosittain palkallista virkavapaata muutamille eri alojen ammattilaisille saamen kielten opiskelua varten Saamelaisalueen koulutuskeskuksen lukuvuosikoulutuksessa. Hallituksen päätös aikuiskoulutustuen poistamisesta heikentää työelämässä olevien mahdollisuuksia opiskella saamen kieltä ja siksi saamen kielilain mukaisen avustuksen merkitys on entisestään kasvanut. Avustuksen tulisi vähintään olla 240 000 euroa vuonna 2028 ja vähintään 300 000 euroa vuosina 2029–2031.

Myönteiset vaikutukset

Avustuksen korottaminen vahvistaisi saamen kielten käyttöä viranomaisasioinnissa ja julkisissa palveluissa, koska se mahdollistaa nykyistä laajemmin tulkkaus- ja käännöspalvelujen hankkimisen sekä saamen kielen opiskelusta aiheutuvien sijaiskustannusten kattamisen. Korotus luo edellytyksiä sille, että saamen kieliä voidaan käyttää käytännön palvelutilanteissa ilman erillisiä poikkeusjärjestelyjä ja että erityisesti inarin- ja koltansaamen kaltaisten uhanalaisten kielten osaamista voidaan ylläpitää ja kehittää pitkäjänteisesti. Korotus tukee saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon tosiasiallista toteutumista, koska kielelliset oikeudet ovat keskeinen osa oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuria. Kun viranomaisilla ja muilla hakukelpoisilla toimijoilla on paremmat mahdollisuudet toteuttaa saamen kielilain velvoitteita, vahvistuu myös saamelaisten mahdollisuus osallistua omaa kieltään ja kulttuuriaan koskevaan päätöksentekoon ja asiointiin yhdenvertaisesti.

Avustuksen korottamisella on erityisen suuri merkitys saamelaislapsille, nuorille, ikääntyneille, koska heidän oikeuksiensa toteutuminen riippuu usein siitä, onko esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, opetuksessa, sosiaali- ja terveystaloissa sekä muissa arjen peruspalveluissa saatavilla saamenkielistä henkilöstöä, tulkkausta ja tietoa saamen kielillä. Avustuksen korottaminen edistäisi yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja saavutettavuutta, koska se parantaa saamelaisten mahdollisuuksia käyttää lakisääteisiä palveluja omalla kielellään ja saada tietoa ymmärrettävässä muodossa.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli määrärahaa ei osoiteta esitetylle tasolle, saamen kielilain toimeenpanon nykyiset puutteet jatkuvat ja osin syvenevät. Avustuksen jättäminen nykytasolle vaikuttaisi suoraan saamelaislasten, nuorten, ikääntyneiden sekä muiden saamenkielisiä palveluja tarvitsevien asemaan. Palvelujen saatavuus jäisi entistä enemmän yksittäisten työntekijöiden kielitaidon, etukäteisjärjestelyjen ja tilapäisten ratkaisujen varaan. Se lisäisi riskiä siitä, että saamenkielinen asiakas joutuu asioimaan muulla kuin omalla kielellään tai odottamaan palvelua kohtuuttoman pitkään. Erityisen vakavia vaikutukset olisivat sosiaali- ja terveydenhuollossa, varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa sekä niissä

palveluissa, joissa asiakkaan oikeusturva, hyvinvointi tai mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon edellyttää kielellisesti ymmärrettävää palvelua.

Määrärahan osoittamatta jättäminen heikentäisi myös yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja saavutettavuutta. Käytännössä se merkitsisi, että saamen kielilain mukaiset oikeudet toteutuisivat edelleen alueellisesti ja palvelukohtaisesti vaihtelevasti. Saamelaisten mahdollisuus käyttää omaa kieltään peruspalveluissa jäisi epävarmaksi, mikä kaventaisi perustuslaissa turvattua oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuria sekä heikentäisi saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon tosiasiallista toteutumista.

Saamelaiskäräjien kielenkääntäjä- ja tulkkiressurssien lisääminen

Nykyinen resurssitilanne

Saamen kielilain 21 §:n mukaan viranomaisilla on oikeus saada saamen kielilain tarkoittama käännös Saamelaiskäräjien saamen kielen toimistolta. Tällä hetkellä saamen kielen toimistossa työskentelee kuusi kääntäjää (yksi inarinsaamen, yksi koltansaamen ja neljä pohjoissaamen kääntäjää), joista kolme kääntää Utsjoen kunnan asiakirjoja saamen kielilain 16 §:n nojalla erillisellä sopimuksella. Kääntäjien palkkakulut katetaan oikeusministeriön Saamelaiskäräjille myönnettävällä avustuksella kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseen.

Saamelaiskäräjien käännöstilastojen mukaan käännöstilauksien määrä on kasvanut vuosittain, eikä toimiston nykyisin resurssein pystytä vastaamaan kaikkiin viranomaisten käännöstarpeisiin, eikä näin ollen myös toteuttamaan saamen kielilain mukaista tehtävään täysmääräisesti. Samalla kun viranomaisten käännöstarpeet ovat lisääntyneet, ovat myös Saamelaiskäräjien omat käännöstarpeet lisääntyneet mm. aktiivisen tiedottamisen ja lisääntyneiden tehtävien myötä. Uudistettu Saamelaiskäräjälaki (974/1995) on osaltaan lisännyt Saamelaiskäräjien omien käännöstehtävien määrää. Saamen kielilain velvoitteet Saamelaiskäräjille on myös huomioitava ja hoidettava yhden kääntäjän voimin per saamen kieli. Utsjoen kunnan asiakirjojen kääntämiseen on varattava kolmen kielenkääntäjän työresurssi kokonaisuudessaan.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että saamen kielen toimiston kääntäjäresursseja vahvistetaan yhdellä kääntäjällä per saamen kieli. Kääntäjäresursseihin pitäisi varata vuosille 2028–2031 **210 000 euroa / vuosi**. Kääntäjän vuosittaiset palkkakulut vaihtelevat työkokemuslisän ja työskentelypaikan mukaan 65 000–70 000 euron välillä. Kehysehdotuksen palkkakulu on laskettu 18 vuoden työkokemuslisän (30 %) ja saamelaisalueella työskentelylisän (24 %) mukaisesti).

Myönteiset vaikutukset

Kääntäjäresurssien vahvistaminen tukee saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon kehittämistä saamen kielten osalta ja parantaa sekä uuden saamelaiskäräjälain, että saamen kielilain toimeenpanoa. Lisäresurssien avulla Saamelaiskäräjät voisi vastata viranomaisten käännöstarpeisiin nykyistä sujuvammin, toimittaa käännökset kohtuullisessa aikataulussa ja hoitaa saamen kielilain 21 §:n mukaisen tehtävänsä täysimääräisesti. Samalla saamelaisten kielelliset oikeudet vahvistuisivat Saamelaiskäräjien toimielimissä ja omassa hallinnossa: asioita voitaisiin käsitellä saamen kielillä, tulkkaustarpeisiin vastata paremmin ja asiakirjoja toimittaa saameksi. Lisäys mahdollistaisi myös terminologiatyön kehittämisen.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli Saamelaiskäräjien kääntäjäresurssia ei lisätä, Saamelaiskäräjien mahdollisuudet hoitaa saamen kielilain 21 §:ssä sille säädettyä tehtävää jäävät vajaiksi.

Toiminnallisesti määrärahan puuttuminen merkitsisi sitä, että käännöksiä joudutaan priorisoimaan nykyistä tiukemmin ja osa käännöstehtävistä lykkääntyä tai jäädä kokonaan toteuttamatta. Käännösten

toimitusajat pitenevät, mikä voi viivästyttää viranomaisten päätöksentekoa, Saamelaiskäräjien omien toimielinten työskentelyä, tiedottamista ja asiakirjojen valmistelua. Nykyinen tilanne kuormittaa kääntäjiä kohtuuttomasti ja lisää riippuvuutta yksittäisistä työntekijöistä, erityisesti inarin- ja koltansaamen osalta, joissa kääntäjäresurssi on jo lähtökohtaisesti hyvin rajallinen. Vaikutus ei koske vain yksittäistä vuotta, vaan se heikentää käännöstoiminnan jatkuvuutta koko kehyskaudella.

Vaikutukset kohdistuvat konkreettisesti laajaan joukkoon toimijoita ja kohderyhmiä. Saamelaisyhteisön jäsenet tarvitsevat saamenkielistä tietoa, päätöksiä ja palveluihin liittyviä asiakirjoja. Myös viranomaiset ovat riippuvaisia Saamelaiskäräjien käännöspalveluista voidakseen toteuttaa saamen kielilain mukaisia velvoitteitaan. Pitkällä aikavälillä kääntäjäresurssin riittämättömyys heikentää saamen kielten käyttöalaa, terminologian kehittämistä ja hallinnon kykyä toimia saamen kielillä. Se voi kaventaa saamen kielten asemaa päätöksenteon, valmistelun ja viranomaisviestinnän kielinä sekä vähentää saamelaisten osallisuutta ja luottamusta viranomaistoimintaan. Erityisen ongelmallista tämä on uhanalaisimpien saamen kielten, inarin- ja koltansaamen, näkökulmasta, koska kääntäjä- ja tulkkiresurssien puute hidastaa myös kielellisen osaamisen ja hallinnollisen sanaston kehittämistä.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen; Saamen kieliyhteistyö

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskäräjälain (414/2025) 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista sekä hoitaa niihin liittyviä tehtäviä. Saamelaiskäräjälain 2 § edellyttää, että valtion talousarviossa varataan riittävä määräraha lain mukaisten tehtävien toteuttamiseen.

Saamen kieliyhteistyö toteuttaa Saamelaiskäräjien lakisäätöisiä tehtäviä kehittämällä saamen kielten normitusta, terminologiaa, kielineuvontaa ja muuta kielisuunnittelua pohjoismaisessa yhteistyössä. Toiminta tukee pohjois-, inarin- ja koltansaamen asemaa sekä saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista viranomaisissa, koulutuksessa, mediassa ja yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Saamen kieliyhteistyö tukee myös uudistetun saamelaiskäräjälain toimeenpanoa vahvistamalla Saamelaiskäräjien mahdollisuuksia hoitaa laissa säädettyjä saamen kieliin liittyviä tehtäviä ja turvata saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä.

Saamen kieliyhteistyö toteuttaa lisäksi Suomen kansainvälisiä velvoitteita alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan mukaisesti. Toiminta vastaa myös Saamelaiskäräjien kielipoliittisissa toiminta- ja kehittämisohjelmissa asetettuun tavoitteeseen vakinaistaa Sámi Giellagáldun toiminta ja yhteispohjoismainen saamen kieliyhteistyö. Määräraha tukee saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon käytännön toteutumista sekä erityisesti pienten ja uhanalaisten saamen kielten pitkäjänteistä kehittämistä.

Esitys toteuttaa suoraan saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 42, jonka mukaan Sámi Giellagáldun organisaatio ja rahoitus tulee vakinaistaa ja Suomessa puhuttujen saamen kielten osallistuminen pohjoismaiseen saamen kielityöhön tulee turvata.

Nykyinen resurssitilanne

Sámi Giellagáldulle varattiin Saamelaiskäräjien vuoden 2026 talousarviossa 270 000 euroa sekä vuoden 2024 ylijäämästä 40 000 euroa, jolloin käytettävissä ollut rahoitus vuonna 2026 oli yhteensä 310 000 euroa. Ylijäämästä osoitettu 40 000 euroa oli kertaluonteinen erä eikä muodosta pysyvää rahoitus pohjaa. Vuonna 2025 momenttiin kohdistunut leikkaus pienensi Sámi Giellagáldun rahoituksen 310 000 eurosta 220 000 euroon.

Sámi Giellagáldun organisaatioon kuuluu 12 vakinaista virkaa: yhdeksän kielineuvonantajaa, viestintäneuvonantaja, henkilöstöpäällikkö ja johtaja. Kaikki virat ovat olleet täytettyinä 1.9.2026 alkaen.

Vuonna 2025 Sámi Giellagáldu vastasi 1 301 kielikysymykseen, joista noin 87 prosenttia tuli julkiselta sektorilta. Kielilautakunnat normittivat 2 237 uutta termiä, mikä oli 49 prosenttia enemmän kuin vuonna 2024. Normitetut termit julkaistaan SÁtni.org-palvelussa, jossa tehtiin vuoden aikana noin 1,7 miljoonaa sana- ja termihakua. Luvut osoittavat kielineuvonnan ja normitustyön jatkuvan tarpeen sekä nykyisen toimintatason turvaamisen välttämättömyyden.

Vuoden 2026 rahoitustaso oli 310 000 euroa, josta 40 000 euroa perustui kertaluonteisesti vuoden 2024 ylijäämään. Mikäli rahoitus pysyisi vuosina 2028–2031 tällä tasolla, jäisi se vuosittain noin 273 000–353 000 euroa alle yhteistyösopimuksen mukaisen rahoitustarpeen ja kattaisi vuonna 2028 noin 53 prosenttia sekä vuonna 2031 noin 47 prosenttia tarvittavasta rahoituksesta. Suomen nykyinen noin 310 000 euron vuosittainen rahoitus jää siten merkittävästi alle yhteistyösopimuksen mukaisen rahoitusosuuden. Laskelmat perustuvat Sámi Giellagáldun vuoden 2027 alustavassa talousarviossa käytettyyn valuuttakurssiin 1 € = 10,98 NOK.

Taulukko perustuu Sámi Giellagáldun hallituksen hyväksymiin rahoitustarpeisiin vuosille 2028–2030 sekä vuoden 2031 tekniseen arvioon. Yhteistyösopimuksen mukaisesti Suomen, Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjät vastaavat kukin yhdestä kolmasosasta toiminnan rahoituksesta. Suomen osuus kokonaisrahoitustarpeesta olisi noin 6,4–7,3 miljoonaa Norjan kruunua vuodessa, kun nykyinen rahoitus vastaa noin 3,4 miljoonaa Norjan kruunua. Vuotuinen rahoitusvaje olisi siten noin 3,0–3,9 miljoonaa Norjan kruunua.

Sámi Giellagáldun kokonaisrahoitustarve ja Suomen rahoitusosuus 2028–2031

Vuosi	Kokonaisrahoitustarve (milj. NOK)	Suomen osuus (milj. NOK)	Suomen rahoitustarve euroina
2028	19,2	6,4	583 000 €
2029	20,4	6,8	619 000 €
2030	21,0	7,0	638 000 €
2031*	21,9	7,3	663 000 €
Yhteensä 2028–2031			2 503 000 €

* Vuoden 2031 luvut perustuvat tekniseen arvioon eivätkä Sámi Giellagáldun hallituksen vahvistamaan talousarvioon. Euromäärät on laskettu käyttäen valuuttakurssia 1 € = 10,98 NOK ja pyöristetty lähimpään tuhanteen euroon.

Mikäli rahoitusta ei saada esitetylle tasolle, toimintaa joudutaan sopeuttamaan ja tehtäviä siirtämään. Tämä voi viivästyttää muun muassa eteläsaamen oikeinkirjoitusoppaan valmistelua, uumajansaamen normitustyötä ja koltansaamen kielimallin kehittämistä. Samalla normitustyö,

kielineuvonta, kieliteknologisten ratkaisujen valmistelu sekä kielenkäyttäjille suunnatut tilaisuudet voivat supistua tai viivästyä.

Sámi Giellagáldun kokonaisrahoitustarve kasvaa vuosina 2028–2031 noin 19,2 miljoonasta Norjan kruunusta noin 21,9 miljoonaan Norjan kruunuun. Tämä vastaa noin 1,75 miljoonan euron kokonaisrahoitustarvetta vuonna 2028 ja noin 1,99 miljoonan euron kokonaisrahoitustarvetta vuonna 2031 käyttäen valuuttakurssia 1 € = 10,98 NOK. Kokonaiskustannukset kasvavat kehyskaudella noin 245 900 euroa.

Yhteistyösopimuksen mukaisesti kustannukset jaetaan tasan Suomen, Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjien kesken. Suomen rahoitusosuus kasvaa kehyskauden aikana noin 80 000 euroa. Sámi Giellagáldun rahoitustarpeen kasvu johtuu pääasiassa henkilöstömenojen vuosittaisesta 5 % kasvusta.

Vuoden 2025 rahoitusleikkaukset johtivat toiminnan sopeuttamiseen, tehtävien siirtämiseen ja kehittämistoimien viivästymiseen. Suomen Saamelaiskäräjät joutui vähentämään rahoitustaan 90 000 eurolla. Vuonna 2026 rahoitus palautui aiemmalle tasolle vain vuoden 2024 ylijäämästä käytetyn 40 000 euron kertaluonteisen rahoituksen ansiosta. Ilman tätä erää rahoitus olisi ollut 270 000 euroa.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 **yhteensä 2 503 000 euroa** Sámi Giellagáldun toimintaan vuosille 2028–2031. Määrärahatarve on **vuonna 2028 yhteensä 583 000 euroa**, vuonna **2029 yhteensä 619 000 euroa**, vuonna **2030 yhteensä 638 000 euroa** ja vuonna **2031 yhteensä 663 000 euroa**. Kyse on pysyvästä rahoitustarpeesta.

Suomen, Norjan ja Ruotsin Saamelaiskäräjien välisen yhteistyösopimuksen mukaisesti kukin osapuoli vastaa yhdestä kolmasosasta Sámi Giellagáldun toimintamenoista. Määrärahaesitys perustuu Sámi Giellagáldun toimittamiin rahoitustarpeisiin, joilla rahoitetaan Sámi Giellagáldun säännöissä määriteltäviä tehtäviä, kuten sanasto- ja normitustyötä sekä saamen kielten käyttäjille suunnattua kielineuvontaa.

Rahoitusta ei voida vaiheistaa alle todellisen vuosittaisen tarpeen ilman pysyvien tehtävien supistamista. Nykyinen noin 310 000 euron vuosittainen rahoitustaso kattaisi vuonna 2028 noin 53 prosenttia ja vuonna 2031 noin 47 prosenttia todellisesta rahoitustarpeesta. Tehtävää ei voida hoitaa nykyisillä resursseilla ilman toiminnan merkittävää supistamista.

Myönteiset vaikutukset

Määräraha turvaa saamen kielten normitus-, kielenhuolto- ja kielineuvontatyön jatkuvuuden sekä mahdollistaa toiminnan pitkäjänteisen suunnittelun. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti erittäin uhanalaisiin inarin- ja koltansaamen kieliin, joiden kehittäminen ja siirtyminen seuraaville sukupolville edellyttävät jatkuvaa kielisuunnittelua, normitustyötä ja kielineuvontaa. Määräraha tukee samalla Suomessa elävien saamen kielten tasavertaista osallistumista yhteispohjoismaiseen kieliyhteistyöhön.

Rahoitus parantaa viranomaisten mahdollisuuksia käyttää saamen kieliä, tukee opetusta, oppimateriaaleja, kääntämistä, digitaalisia palveluja ja kieliteknologisia ratkaisuja sekä vahvistaa Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamista ja saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa. Samalla se edistää yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja saavutettavuutta sekä tukee pohjoismaista saamen kieliyhteistyötä. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti saamelaislapsiin ja -nuoriin, viranomaisiin sekä inarin- ja koltansaamen kieliyhteisöihin.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- **Oikeudellinen ja lakisääteinen vaikutus:** Saamelaiskäräjien mahdollisuudet toteuttaa omaa kieltä, kulttuuria ja kielellistä itsehallintoa koskevia lakisääteisiä tehtäviään heikkenevät, eikä Sámi Giellagáldun pysyvää toimintaa voida varmistaa.
- **Toiminnallinen vaikutus:** Normitus-, kielenhuolto- ja kielineuvontatyötä joudutaan supistamaan, lykkäämään tai priorisoimaan koko kehyskauden ajan. Pitkäkestoisten kehittämistoimien toteuttaminen vaikeutuu ja henkilöstön pysyvyys tehtävissä vaarantuu.
- **Kohderyhmävaikutus:** Vaikutukset kohdistuvat saamen kielten käyttäjiin, opettajiin, oppijoihin, kääntäjiin, viranomaisiin ja saamenkielisiä palveluja tuottaviin organisaatioihin. Suomen osalta erityinen riski kohdistuu erittäin uhanalaisten inarin- ja koltansaamen kehittämiseen. Lisäksi Suomessa elävien saamen kielten osallistuminen pohjoismaiseen kieliyhteistyöhön vaarantuu.
- **Pitkän aikavälin vaikutus:** Terminologian, kirjoitussääntöjen, kielineuvonnan ja kieliteknologisten ratkaisujen kehittäminen hidastuu. Ilman koordinoitua rajat ylittävää yhteistyötä saman saamen kielen käyttö eri valtioissa voi eriytyä, mikä vaikeuttaa yhtenäisten oppimateriaalien, viranomaiskäytön ja digitaalisten ratkaisujen kehittämistä.
- **Taloudellinen vaikutus:** Vuonna 2026 Suomen Saamelaiskäräjien rahoitusosuus jäi vuositasolla noin 3 miljoonaa Norjan kruunua Sámi Giellagáldun arvioitua rahoitustarvetta pienemmäksi, ja noin 24 prosenttia toimintakuluista katettiin ylijäämällä. Sámi Giellagáldu on käyttänyt edellisiltä vuosilta kertynyttä ylijäämää rahoitusvajeen kattamiseen. Ylijäämää on syntynyt, kun kaikki virat eivät ole olleet täytettyinä rekrytointihaasteiden vuoksi. Kun ylijäämä on käytetty, nykyistä toimintatasoa ei voida ylläpitää ilman täysimääräistä rahoitusta.

Momentti 25.01.50 Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitäminen; Saamelaismatkailun kehittäminen ja saamelaismatkailun sertifiointin ylläpitäminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Suomen perustuslain 121 §:n 4 momentissa turvataan saamelaisille heidän kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvataan saamelaisille alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskulttuuriin kuuluvat myös saamelaisten perinteiset elinkeinot, kulttuurimaisema sekä kulttuurin ilmaisemisen ja hyödyntämisen tavat.

Esitys tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 28 vahvistamalla saamelaisten mahdollisuuksia määrittellä, miten saamelaista kulttuuria, perinteistä tietoa ja kulttuurisia ilmaisuja käytetään ja esitetään matkailussa.

Saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuvan matkailun tulee olla hallittua, vastuullista ja eettisesti kestävää sekä ottaa huomioon saamelaisyhteisöjen oikeudet, tarpeet ja näkemykset. Tätä tavoitetta edistetään toimeenpanemalla Saamelaiskäräjien 24.9.2018 hyväksymiä *Vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun toimintaperiaatteita*.

Toimintaperiaatteiden vision mukaan vastuullista ja eettisesti kestävä saamelaisuuteen perustuvaa matkailua tukee saamelaismatkailun neuvontakeskus. Neuvontakeskus välittää totuudenmukaista tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista, tuottaa matkailijoille ja matkailutoimijoille suunnattuja kävijäohjeita sekä jakaa tietoa vastuullisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla toimivista saamelaisista matkailutoimijoista.

Kulttuurisensitiivinen saamelaismatkailun sertifikaatti mahdollistaa tuotteiden ja palvelujen vastuullisuuden ja eettisen kestävyysarvioinnin saamelaisten omista lähtökohdista. Sertifikaatti tukee saamelaisten oikeutta määrittellä, millä tavoin heidän kulttuuriaan esitetään ja hyödynnetään matkailussa.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaismatkailun kehittämistä ja sertifiointijärjestelmän valmistelua on toteutettu määräaikaikaisella hankerahoituksella. Saamelaiskäräjien 7. saamelaismatkailuhanke *Vasan matka* sai vuonna 2024 opetus- ja kulttuuriministeriöltä 230 000 euroa Euroopan unionin Next Generation EU-rahoituksena. Hanke päättyi syksyllä 2025.

Hankerahoitus on mahdollistanut sertifiointiohjelman kehittämisen, mutta Saamelaiskäräjillä ei ole pysyvää rahoitusta sertifikaatin käyttöönottoon, tunnetuksi tekemiseen, auditointeihin, toimijoiden neuvontaan eikä sertifiointijärjestelmän ylläpitämiseen ja päivittämiseen.

Matkailualalta ja matkailijoilta tulevat tiedustelut vastuullisesti toimivista saamelaismatkailuyrityksistä ovat lisääntyneet. Saamelaisilla matkailutoimijoilla on tarve järjestelmälle, jonka avulla kulttuurisesti kestävällä tavalla tuotetut palvelut voidaan tunnistaa ja erottaa saamelaiskulttuuria epäasianmukaisesti hyödyntävistä tuotteista ja palveluista. Ilman pysyvää henkilö- ja toimintaresurssia hankkeessa kehitettyä sertifiointijärjestelmää ei voida ylläpitää eikä ottaa suunnitelmallisesti käyttöön.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 25.01.50 pysyvää **150 000 euron vuotuista määrärahaa** saamelaismatkailun neuvontakeskuksen kehittämiseen sekä saamelaismatkailun sertifikaatin käyttöönottoon, ylläpitämiseen ja jatkuvaan kehittämiseen vuodesta 2028 alkaen.

Määrärahaa käytettäisiin:

- saamelaismatkailun neuvontakeskuksen toiminnan kehittämiseen
- sertifiointijärjestelmän hallinnointiin ja ylläpitämiseen
- saamelaismatkailuyritysten ja muiden toimijoiden auditointiin ja sertifiointiin
- sertifikaattia hakevien toimijoiden neuvontaan ja tukemiseen
- saamelaismatkailutoimijoiden tarpeiden kartoittamiseen ja koulutukseen
- säännöllisten sidosryhmä- ja yhteisökuulemisten järjestämiseen
- sertifikaatin arviointiperusteiden ja toimintatapojen päivittämiseen
- sertifikaatin kansalliseen ja kansainväliseen viestintään ja tunnetuksi tekemiseen
- matkailijoille ja matkailutoimijoille suunnattujen kävijäohjeiden ja tietoaaineistojen päivittämiseen ja tuottamiseen.

Kyse on pysyvästä rahoitustarpeesta, koska sertifiointijärjestelmä edellyttää jatkuvaa hallinnointia, laadunvarmistusta, auditointeja, yhteisöjen kuulemista ja toimintaperiaatteiden päivittämistä.

Myönteiset vaikutukset

Pysyvä määräraha:

- mahdollistaisi hankerahoituksella kehitetyn sertifiointijärjestelmän suunnitelmallisen käyttöönoton ja ylläpitämisen
- vahvistaisi saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, miten saamelaiskulttuuria esitetään ja hyödynnetään matkailussa
- parantaisi oikean ja ajantasaisen saamelaisia, saamelaiskulttuuria ja saamelaisyhteisöä koskevan tiedon saatavuutta
- auttaisi matkailijoita ja matkailualan toimijoita tunnistamaan vastuullisesti ja eettisesti kestävällä tavalla tuotettuja saamelaismatkailupalveluja

- tukisi saamelaismatkailuyrittäjien vastuullisuustyötä, osaamista ja toiminnan kehittämistä
- vahvistaisi vastuullisten saamelaistuotteiden ja -palvelujen kilpailukykyä
- kokoaisi yhteen vastuullisesti toimivia saamelaismatkailuyrittäjiä ja parantaisi matkailualan tietopohjaa
- vähentäisi saamelaisiin, saamelaiskulttuuriin, saamen kieliin, perinteisiin elinkeinoihin ja kulttuurimaisemaan kohdistuvia matkailun kielteisiä vaikutuksia
- edistäisi saamelaisyhteisöjen, matkailutoimijoiden ja muiden sidosryhmien välistä suunnitelmallista vuoropuhelua
- vahvistaisi saamelaisten kotiseutualueen luonnon, kulttuurimaiseman ja elävän saamelaiskulttuurin kunnioittamista matkailutoiminnassa.

Sertifikaatti hyödyttäisi sekä saamelaisyhteisöä että vastuullisesti toimivia matkailuyrittäjiä. Se muodostaisi matkailualalle selkeän toimintamallin ja tarjoaisi matkailijoille keinon tehdä tietoon perustuvia ja kulttuurisesti vastuullisia valintoja.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaisten mahdollisuudet ohjata omaan kulttuuriinsa perustuvan matkailun kehittämistä jäävät riittämättömiksi, mikä heikentää saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ja alkuperäiskansaoikeuksien käytännön toteutumista matkailuun liittyvissä kysymyksissä.
- Saamelaisia ja saamelaiskulttuuria koskevan virheellisen tiedon ja kulttuurin epäasianmukaisen hyödyntämisen ehkäiseminen vaikeutuu.

Toiminnallinen vaikutus:

- Hankerahoituksella kehitettyä sertifiointijärjestelmää ei voida ottaa suunnitelmallisesti käyttöön eikä ylläpitää.
- Saamelaismatkailuyrittäjille ei voida tarjota jatkuvaa neuvontaa, koulutusta eikä auditointi- ja sertifiointipalveluja.
- Sertifikaatin kriteerien ajantasaisuutta ja sertifioitujen toimijoiden vaatimustenmukaisuutta ei voida järjestelmällisesti seurata.
- Hankerahoituksella kehitetyn toimintamallin ja neuvontakeskuksen kehittämistyö jää kesken eikä toimintaa pystytä vakiinnuttamaan.

Kohderyhmävaikutus:

- Saamelaismatkailuyrittäjien mahdollisuudet saada tukea vastuullisen ja eettisesti kestävä matkailutoiminnan kehittämiseen heikkenevät.
- Matkailijoiden ja matkailualan toimijoiden mahdollisuudet tunnistaa vastuullisesti tuotettuja saamelaismatkailupalveluja jäävät puutteellisiksi.
- Saamelaisyhteisöjen mahdollisuudet vaikuttaa matkailun kehittämiseen ja omaa kulttuuria koskevan tiedon välittämiseen heikkenevät.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti saamelaisiin matkailuyrittäjiin, saamelaisyhteisöihin sekä niihin matkailijoihin ja toimijoihin, jotka pyrkivät valitsemaan vastuullisia palveluja.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Hankerahoitukseen, suunnitteluun ja saamelaisyhteisöjen osallistumiseen käytetyt voimavarat jäävät osittain hyödyntämättä.
- Saamelaismatkailun vastuullisen kehittämisen edellytykset heikkenevät ja matkailun kielteiset vaikutukset saamelaisyhteisöihin, perinteisiin elinkeinoihin, kulttuuriin ja saamelaisten kotiseutualueen luontoon voivat lisääntyä.

- Saamelaiskulttuuriin perustuvan matkailun kehittäminen jää hajanaiseksi eikä yhteistä, kulttuurisesti kestävää toimintamallia saada vakiinnutettua.

Taloudellinen vaikutus:

- Saamelaismatkailuyrittäjät menettävät mahdollisuuksia hyödyntää sertifiointin tuomaa kilpailuetua ja markkina-arvoa.
- Vastuullisten saamelaismatkailupalvelujen näkyvyys ja tunnistettavuus heikkenevät, mikä voi vähentää alan kehittymistä ja kasvumahdollisuuksia.
- Hankerahoituksella kehitetyn sertifiointijärjestelmän ja siihen tehdyn investoinnin vaikuttavuus jää toteutumatta.

3. OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Momentti 29.01.02 Avustus saamenkielisen oppimateriaalin tuottamiseen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjälain mukaan Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Saamelaisopetuksella ja -koulutuksella tarkoitetaan saamenkielistä opetusta ja saamen kielen opetusta koko koulutuspolulla varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen ja täydennyskoulutukseen. Oppimateriaalituotanto on keskeinen osa tämän lakisääteisen tehtävän toteuttamista.

Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaan valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamiseen. Oppimateriaalituotanto kuuluu niihin keskeisiin tehtäviin, joiden avulla Saamelaiskäräjät toteuttaa saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijatehtävänsä sekä edistää saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa.

Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tämän oikeuden tosiasiallinen toteutuminen edellyttää, että saamenkieliseen opetukseen ja saamen kielten opetukseen on saatavilla riittävästi ajantasaisia, kielellisesti laadukkaita, kulttuurinmukaisia ja opetussuunnitelmien perusteita vastaavia oppimateriaaleja pohjois-, inarin- ja koltansaameksi.

Saamenkielisessä oppimateriaalituotannossa ei ole kyse vain oppimateriaalien kääntämisestä. Materiaalien tulee perustua saamelaiseen kulttuuriin ja tietoperintöön sekä välittää saamen kieliä ja kulttuuria, historiaa, arvoja, perinteistä tietoa ja nykypäivän saamelaista yhteiskuntaa. Oppimateriaalit vahvistavat lasten ja nuorten kielellistä ja kulttuurista identiteettiä sekä tukevat saamelaisten oikeutta oman kielensä ja kulttuurinsa mukaiseen opetukseen.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomission työssä on tuotu esiin koulutuksen, oppimateriaalien ja saamelaisista lähtökohdista tuotetun tiedon merkitys saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiselle. Komission esitysten toimeenpano edellyttää konkreettisia toimia ja riittäviä resursseja saamen kielten, kulttuurin ja saamelaisten oikeuksien tosiasiallisen toteutumisen vahvistamiseksi.

Esitys toteuttaa erityisesti saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 54, jonka mukaan saamenkielisen oppimateriaalin valmistamiseen tulee osoittaa riittävästi varoja. Lisäksi esitys tukee toimenpide-ehdotuksen 58 toimeenpanoa mahdollistamalla saamelaisten sisältöjen tuottamisen oppimateriaaleja varten.

Nykyinen resurssitilanne

Oppimateriaalien puute on pitkään ollut yksi saamelaisopetuksen keskeisistä rakenteellisista haasteista. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän raportissa (OKM 2021:25) oppimateriaalien puute on tunnistettu yhdeksi saamelaisopetuksen merkittävimmistä kehittämishaasteista. Raportissa korostetaan oppimateriaalien saatavuuden merkitystä saamen kielten opetuksen kehittämiselle ja koulutuksellisen yhdenvertaisuuden toteutumiselle.

Käytössä olevien saamenkielisten oppimateriaalien keski-ikä on yli kymmenen vuotta, eikä materiaalien päivittäminen ole pysynyt opetussuunnitelmien muutosten mukana. Kyse ei ole yksittäisistä materiaalipuutteista vaan pitkäaikaisesta oppimateriaalivelasta, joka koskee kaikkia kolmea Suomessa elävää saamen kieltä, eri oppiaineita ja koulutusasteita.

Vuonna 2026 saamenkielisen oppimateriaalituotannon määräraha on 800 000 euroa. Nykyinen rahoitus ei vastaa oppimateriaalituotannon valtakunnallisen tehtävän laajuutta eikä eri kielten, oppiaineiden ja koulutusasteiden tarpeita. Rahoitus ei mahdollista uusien materiaalien tuottamista, olemassa olevien materiaalien päivittämistä ja digitaalisten oppimisympäristöjen kehittämistä samanaikaisesti kaikilla kolmella saamen kielellä. Myös saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa on puutetta saamenkielisistä ja saamelaisen kulttuurin mukaisista materiaaleista, mikä vaikuttaa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen laatuun ja jatkuvuuteen.

Lukuvuonna 2025–2026 saamen kieltä tai saamenkielisessä opetuksessa opiskeli yhteensä 823 oppilasta eri puolilla Suomea. Lukuvuonna 2021–2022 vastaava määrä oli 722 oppilasta. Oppilasmäärä on siten kasvanut neljässä lukuvuodessa 101 oppilaalla eli noin 14 prosenttia. Myös etäyhteyksiä hyödyntävän saamen kielten opetuksen oppilas- ja opiskelijamäärä on kasvanut hankkeen ensimmäisen vuoden noin 50 oppilaasta ja opiskelijasta noin 200:aan lukuvuonna 2026–2027.

Oppilaita ja opiskelijoita on eri koulutusasteilla esiopetuksesta lukioon, ja opetus kattaa pohjois-, inarin- ja koltansaamen. Oppimateriaalituotannon tarve on valtakunnallinen ja koskee koko koulutuspolkua. Ajantasaisen, saavutettavien ja eri kielitaitotasolle soveltuvien oppimateriaalien saatavuus on välttämätön edellytys opetuksen yhdenvertaiselle toteutumiselle eri puolilla Suomea.

Tuotantoa joudutaan nykyisin priorisoimaan eri kielten, oppiaineiden ja koulutusasteiden välillä. Ilman valmiita ja ajantasaisia materiaaleja opettajat joutuvat laatimaan, kääntämään ja päivittämään materiaaleja opetustyönsä ohella. Tämä lisää opettajien työkuormitusta sekä vähentää opetuksen suunnitteluun, kehittämiseen ja oppilaiden tukemiseen käytettävää aikaa.

Saamelaiskäräjillä työskentelee vakituisesti viisi oppimateriaalisuunnittelijaa. Heidän tehtäviinsä kuuluu saamenkielisten oppimateriaalien suunnittelu, tuotannon ja projektien koordinointi ja kehittäminen sekä digitaalisten oppimisympäristöjen, graafisen suunnittelun ja visuaalisen oppimateriaalityön toteuttaminen. Lisäksi tuotannossa työskentelee vuosittain määräaikaista työntekijöitä käytettävissä olevan rahoituksen ja tuotantotarpeiden mukaan. Pienten käyttäjämäärien vuoksi markkinaehtoista saamenkielistä oppimateriaalituotantoa ei käytännössä synny, joten oppimateriaalien saatavuus on riippuvainen julkisesta rahoituksesta.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentin 29.01.02 vuotuinen määräraha korotetaan pysyvästi **1 000 000 euroon**, mikä merkitsee 200 000 euron vuotuista lisäystä vuoden 2026 rahoitustasoon verrattuna. Rahoitus turvataisiin tällä tasolla vuosina 2028–2031.

Määrärahan tarve on pysyvä, koska saamenkielinen oppimateriaalituotanto on osa Saamelaiskäräjien lakisääteistä saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijatehtävää. Tehtävää ei voida hoitaa määräaikaisten hankkeiden tai vuosittaisten priorisointien varassa.

Pysyvä rahoitus mahdollistaa oppimateriaalituotannon monivuotisen suunnittelun, opetussuunnitelmien muutosten edellyttämät päivitykset ja oppimateriaalivelan hallitun pienentämisen kaikilla kolmella Suomessa elävällä saamen kielellä. Oppimateriaaleja tarvitaan sekä saamea äidinkielenään opiskeleville että oman sukunsa kieltä osana kielen elvyttämistä opiskeleville oppilaille.

Määrärahalla:

- tuotetaan painettuja ja digitaalisia oppimateriaaleja pohjois-, inarin- ja koltansaameksi
- päivitetään olemassa olevia materiaaleja opetussuunnitelmien mukaisiksi
- vahvistetaan erityisesti varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, äidinkielen opetuksen, toisen asteen koulutuksen ja opettajamateriaalien tuotantoa

- kehitetään lisämateriaaleja ja digitaalisia oppimisympäristöjä
- katetaan kirjoitus-, käännös-, kielentarkistus-, kuvitus-, taitto-, toimitus-, julkaisu- ja asiantuntijatyötä sekä tarvittavia lisenssi- ja käyttöoikeuskustannuksia
- turvataan tuotannossa tarvittava kielellinen, pedagoginen, kulttuurinen ja tekninen erityisosaaminen.

Materiaalien kielellisen laadun lisäksi tuotannossa huolehditaan kulttuurinmukaisuudesta, jotta oppimateriaalit tukevat saamelaiden tietoperinnön, historian, kulttuurin, identiteetin, perinteisen tiedon ja taitojen välittymistä tuleville sukupolville.

Määrärahan mitoitus perustuu oppimateriaalituotannon valtakunnalliseen tehtävään sekä tarpeeseen tuottaa ja ylläpitää oppimateriaaleja useille koulutusasteille kaikilla kolmella Suomessa elävällä saamen kielellä. Nykyisellä rahoitustasolla ei voida samanaikaisesti tuottaa uusia materiaaleja, päivittää olemassa olevia materiaaleja, kehittää digitaalisia oppimisympäristöjä ja vastata kaikkien saamen kielten tarpeisiin.

Myönteiset vaikutukset

Määrärahan korottaminen:

- vahvistaa pohjois-, inarin- ja koltansaamen käyttöä, ylläpitämistä ja elvyttämistä sekä kielten siirtymistä sukupolvelta toiselle
- vahvistaa saamelaisista lähtökohdista tuotettua tietoa, kulttuurinmukaista opetusta ja saamelaiden kulttuuri-itsehallinnon toteutumista
- parantaa saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuuksia saada opetusta omalla kielellään ja oman kulttuurinsa lähtökohdista
- parantaa opetuksen järjestäjien edellytyksiä toteuttaa saamenkielistä opetusta ja saamen kielten opetusta yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea
- vahvistaa huoltajien luottamusta saamenkielisen opetuksen laatuun ja tukee saamenkielisen koulutuspolun valintaa
- vähentää opettajille siirtyvää materiaalien laatimis-, kääntämis- ja päivittämistyötä
- nopeuttaa oppimateriaalien valmistamista ja päivittämistä sekä mahdollistaa tuotantoresurssien vahvistamisen
- mahdollistaa oppimateriaalivielan suunnitelmallisen pienentämisen
- turvaa oppimateriaalituotannossa tarvittavan erityisosaamisen säilymistä Saamelaiskäräjillä

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet hoitaa sille säädettyä saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijatehtävää heikentyvät.
- Saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuudet saada opetusta omalla kielellään ja yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet eri puolilla Suomea heikenevät.
- Saamenkielisen opetuksen ja saamen kielten opetuksen tarvitsemia oppimateriaaleja ei pystytä tuottamaan riittävästi.

Toiminnallinen vaikutus:

- Oppimateriaalituotantoa joudutaan edelleen priorisoimaan, siirtämään tai karsimaan eri kielten, oppiaineiden ja koulutusasteiden välillä.
- Opetussuunnitelmien mukaisia materiaaleja jää tuottamatta tai niiden valmistuminen viivästyy.
- Opettajien työkuormitus kasvaa, kun puuttuvia materiaaleja joudutaan laatimaan, kääntämään ja päivittämään opetustyön ohella.

Kohderyhmävaikutus:

- Vaikutukset kohdistuvat saamelaislasten ja -nuorten lisäksi saamenkielisiin opettajiin sekä pohjois-, inarin- ja koltansaamen kieliyhteisöihin.
- Materiaalivaje kohdistuu erityisen voimakkaasti inarin- ja koltansaameen sekä pieniin oppiaine- ja käyttäjäryhmiin ja kaventaa kielten mahdollisuuksia kehittyä opetuksen, oppimisen ja yhteiskunnallisen käytön kielinä.
- Saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuudet saada opetusta omalla kielellään ja yhdenvertaiset opiskelumahdollisuudet eri puolilla Suomea heikkenevät.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Saamen kielten käyttö opetuksessa vähenee, kielten elvyttämisen tulokset heikkenevät ja kielten siirtyminen sukupolvelta toiselle vaikeutuu.
- Materiaalivaje kohdistuu erityisen voimakkaasti inarin- ja koltansaameen sekä pieniin oppiaine- ja käyttäjäryhmiin ja kaventaa kielten mahdollisuuksia kehittyä opetuksen, oppimisen ja yhteiskunnallisen käytön kielinä.
- Oppimateriaalivelka kasvaa edelleen.

Taloudellinen vaikutus

- Oppimateriaalivelka kasvaa edelleen ja sen myöhemmästä purkamisesta aiheutuvat kustannukset lisääntyvät.
- Oppimateriaalituotannon jatkuva priorisointi, siirtäminen ja viivästyminen kasvattaa tulevien vuosien kehittämis- ja tuotantotarpeita sekä lisää korjaavan työn kustannuksia.

Momentti 29.01.02 Saamelaisopetuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden parantaminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaan saamen kielten ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen turvaamiseksi Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena.

Saamelaisopetuksen tila on ollut pitkään kahtiajakautunut ja eriarvoinen niin saamelaisoppilaiden kuin opetuksen järjestäjien näkökulmasta. Saamelaisten kotiseutualueen kunnilla on velvollisuus järjestää saamen kieltä osaavien oppilaiden perusopetus pääosin saamen kielellä. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen toteutumisen ja kehittämisen mahdollistaa saamelaisten kotiseutualueen kuntien saama ja niihin alueellisesti rajattu erityinen rahoitus (Opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslaki L 2009/1705, 45 § 1 mom).

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella annetaan edelleen muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta perusopetusta täydentävää saamen kielen opetusta (2 viikkotuntia), jonka toteutuminen on ollut vuosittain epävarmaa johtuen täydentävän opetuksen epäselvästä lakisääteisestä asemasta, opettajien heikosta saatavuudesta ja alhaisista kunta kohtaisista oppilasmääristä. Perusopetuslain mukainen täydentävä opetus annetaan tuntikehyksen ulkopuolella, eli saamelaislapset ja -nuoret opiskelevat äidinkieltään koulupäivän ulkopuolella ylimääräisenä oppiaineena.

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella saamen kielten opetuksen oppilasmäärä on ollut huomattavan pieni, vaikka lähes 75 % perusopetusikäisistä saamelaislapsista ja -nuorista asuu muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella (Saamelaiskäräjien vaalilautakunta 2023).

Saamelaislasten ja -nuorten perustuslaillinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ei ole toteutunut saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa opetuksen järjestäjille ei ole säädetty perusopetuslaissa velvollisuutta tai rahoitusta saamen kielten opetuksen järjestämiseen.

Saamen kielten opetuksen tilanne on kuitenkin alkanut kehittyä nopeasti parempaan suuntaan vuodesta 2018 lähtien, jolloin täydentävää opetusta alettiin järjestää keskitetysti Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen pilottihankkeen kautta. Hanke on muodostunut keskeiseksi välineeksi saamenkielisen opetuksen turvaamisessa koko maassa ja parantanut erityisesti inarin- ja koltansaamen kielten opetuksen saatavuutta. Oppilasmäärä on kasvanut nelinkertaiseksi yhdeksän lukuvuoden aikana, ja nykyisin hankkeessa opiskelee lähes 200 oppilasta ja opiskelijaa yli 120 koulusta ja 45 kunnasta eri puolilta Suomea.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin (VN 2025:97) mukaan kaikilla Suomessa asuvilla saamelaislapsilla ja -nuorilla asuinpaikasta riippumatta tulee olla oikeus oman kielen ja kulttuurin oppimiseen ja kehittämiseen. Komissio ehdotti toimenpide-ehdotuksissaan, että Saamen kielten etäopetus saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle tulee vakinaistaa ja perustaa Saamen e-koulu, joka tarjoaa saamen kielten ja saamenkielistä opetusta esiopetuksesta lukioon. Etäyhteyksiä hyödyntävän pilottihankkeen toimintamalli toimii pohjatyönä mahdollisen Saamen e-koulun perustamiselle. Pätevien aineenopettajien heikko saatavuus on johtanut tilanteeseen, jossa tulevaisuudessa saamenkielisen opetuksen turvaamiseksi tulee luoda uusia toimintamalleja, kuten e-koulu, jossa aineenopettaja opettaa oppiaineita useisiin eri kouluihin etäyhteyksiä hyödyntäen.

Esitys toteuttaa suoraan saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 51, jonka mukaan saamen kielten etäopetus saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle tulee vakinaistaa ja perustaa Saamen e-koulu. Esitys tukee myös toimenpide-ehdotusta 52, jonka mukaan saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen rahoitus tulee järjestää samoin perustein koko maassa esi- ja perusopetuksessa sekä lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa.

Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriön asettama saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä katsoi raportissaan (OKM 2021:25) mm., ettei alkuperäiskansaan kuuluvien lasten ja nuorten omien kielten opetus saisi olla epäselvässä lainsäädännöllisessä asemassa eikä rahoituksellisesti epävarmalla pohjalla. Työryhmän mukaan tämä edellyttää saamen kielten opetuksen mahdollistamista pysyvästi etäyhteyksin ja irrottamista täydentävää opetusta koskevista säännöksistä.

Nykyinen resurssitilanne

Opetusta on järjestetty vuodeksi tai kahdeksi kerrallaan myönnetyllä hankerahoituksella, josta Utsjoen kunta on siirtänyt Saamelaiskäräjille koordinaattorin palkkakulujen ja muiden kustannusten osuuden. Saamelaiskäräjät on vastannut hankkeen omavastuuosuudesta mm. kustantamalla oppilaiden oppimateriaalit. Opetus- ja kulttuuriministeriö on sitoutunut rahoittamaan opetusta hankemuotoisesti vakinaistamiseen asti. Hankerahoitus on myönnetty oppilasmäärien mukaan, jonka arvioidaan nousevan 300 oppilaaseen pysyvän rahoituksen ja oppiaineen tuntikehykseen sisällyttämisen myötä.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 29.01.02 osoitetaan vuodesta 2028 alkaen **90 000 euron** vuosittainen, pysyvä määräraha saamelaisopetuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi sekä etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen valtakunnalliseksi kehittämiseksi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Laskelma muodostuu seuraavasta: 65.000 € koordinaattorin palkka- ja matkakulut (sis. sivukulut), muut kustannukset 25.000 €.

Saamelaiskäräjille palkattava koordinaattori vahvistaa Saamelaiskäräjien asiantuntijaroolia etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen valtakunnallisessa kehittämisessä. Opetuksen päivittäisten hallinto-, yhteydenpito- ja viestintätehtävien lisäksi koordinaattori koordinoi tiedottamista huoltajille, opetuksen järjestäjille ja päättäjille saamelaisoppilaiden oikeuksista ja saamen kielten opetuksen mahdollisuuksista, vastaa tiedotus- ja koulutustilaisuuksien järjestämisestä sekä toimii tarvittaessa etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen liittyvien asioiden esittelijänä Saamelaiskäräjien toimielimissä.

Myönteiset vaikutukset

- saamelaisopetuksen saavutettavuus ja yhdenvertaisuus paranee, saamen kielten opetus tavoittaa huomattavan osan saamelaisoppilaista
- saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten ja -nuorten perustuslaillinen oikeus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen toteutuu
- edellytykset saamen kielten säilymiselle arjen käyttökielinä paranevat, edellytykset saamen kielten takaisin ottamiseksi suvun käyttökieleksi ja kielten elvyttämiseksi paranevat
- luottamus opetuksen jatkumiseen paranee saamelaisväestön keskuudessa, saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen tavoitteellinen ja valtakunnallinen kehittäminen toteutuu
- saamelaisten totuus- ja sovintokomission sekä saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän toimenpide-ehdotukset sekä useat Suomen antavat kansainväliset sitoumukset toteutuvat
- merkittävä työllistävä vaikutus; Saamelaiskäräjillä työskentelevä vakituinen koordinaattori, Utsjoen kunnassa työskentelevät vakituiset etäkoulun johtaja ja digipedagoginen asiantuntija sekä 3–5 päätoimista ja 5–7 sivutoimista saamen kielten opettajaa

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten ja -nuorten perustuslaillinen oikeus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen ei toteudu.
- Saamelaisopetuksen kahtiajakautunut ja eriarvoinen tilanne jatkuu.

Toiminnallinen vaikutus:

- Saamen kielten etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen jatkuvuuden ja valtakunnallisen kehittämisen epävarma tilanne jatkuu.
- Saamelaisopetuksen alueellinen yhdenvertaisuus ei parane, ja opetuksen järjestämisen edellytykset säilyvät eri puolilla maata epätasaisina.

Kohderyhmävaikutus:

- Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvat saamelaislapset ja -nuoret jäävät edelleen heikompaan asemaan suhteessa kotiseutualueella asuviin saamelaisoppilaisiin.
- Suuri osa Suomessa asuvista saamelaisoppilaista jää oman äidinkielen opetuksen ulkopuolelle sekä luku- ja kirjoitustaidottomiksi omassa äidinkielessään.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti saamelaislapsiin, -nuoriin, heidän perheisiinsä sekä eri saamen kieliryhmiin.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Saamen kielten uhanalaistumiskehitys kiihtyy.
- Saamen kielten käyttö opetuksessa ja arjessa vähenee, mikä heikentää kielten siirtymistä sukupolvelta toiselle.

- Saamelaisopetuksen kahtiajakautunut ja eriarvoinen tilanne vakiintuu entisestään.

Taloudellinen vaikutus:

- Saamen kielten etäopetuksen valtakunnallisen kehittämisen viivästyminen lisää tarvetta myöhemmille korjaaville toimenpiteille ja kielten elvyttämiseen kohdistuville lisäpanostuksille.
- Opetuksen eriarvoisuudesta ja puutteellisista oppimismahdollisuuksista aiheutuu pitkällä aikavälillä kasvavia kustannuksia sekä koulutusjärjestelmälle että kielten elvyttämistoimille.

Momentti 29.01.02 Valtionavustus saamelaistiedon lisäämiseksi kaikille yhteisessä opetuksessa

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaistiedon tuottaminen tukee tämän oikeuden toteutumista.

Kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen kannalta on tärkeää, että myös ympäröivä yhteiskunta tuntee Suomen alkuperäiskansan historian, kulttuurin ja nykyisyyden. Oikean tiedon puuttuminen ylläpitää ennakkoluuloja ja virheellisiä käsityksiä sekä heikentää saamelaisten perusoikeuksien tosiasiallista toteutumista. Perustuslain 22 § velvoittaa julkista valtaa turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Tähän liittyy koulutusjärjestelmän tehtävä välittää oikeaa ja ajantasaista tietoa saamelaisista.

Saamelaiskäräjistä annetun lain mukaan Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena saamen kielten ja kulttuurin ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Saamelaiskäräjillä on perustuslailla turvattua saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa toteuttavana toimielimenä erityinen asema saamelaisia koskevan opetustiedon tuottamisessa ja koordinoinnissa. Saamelaiskäräjien kuluva vaalikauden toimintaohjelmassa on saamelaistiedon lisääminen suomalaisessa opetuksessa koko maassa nostettu yhdeksi kärkitavoitteeksi.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on nostonut koulutuksen keskeiseksi keinoksi korjata historiallista tietämättömyyttä ja syrjiviä rakenteita. Komission loppuraportissa korostetaan saamelaisten historian opetuksen vahvistamista, ajantasaisen saamelaistiedon sisällyttämistä opetukseen, oppimateriaalien kehittämistä sekä opettajien osaamisen lisäämistä. Näiden tavoitteiden toteuttaminen edellyttää saamelaista asiantuntemusta ja pysyviä voimavaroja.

Esitys edistäisi saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusten 57 ja 58 toimeenpanoa. Toimenpide-ehdotuksen 57 mukaan alkuperäiskansa saamelaisia sekä saamelaisten historiaa ja nykypäivää koskevaa tietoa tulee sisällyttää laajasti perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmiin sekä luokan- ja aineenopettajien koulutusohjelmiin. Toimenpide-ehdotuksen 58 mukaan opettajankoulutusta, opetussuunnitelmia ja oppimateriaaleja varten tulee tuottaa saamelaisia sisältöjä.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjien koulutustoimisto ylläpitää Oktavuolta-verkkosivustoa, jolla on julkaistu laaja kokonaisuus saamelaistietoa kouluopetukseen. Aineisto soveltuu opetuksen oheismateriaaliksi ja tiedonlähteeksi useisiin perusopetuksen ja lukion oppiaineisiin. Sivustolle on tuotettu myös eri luokka-asteille ja varhaiskasvatukseen suunnattuja tehtäviä ja videoita.

Opetus- ja kulttuuriministeriön 6.2.2020 asettaman saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän tehtävänä oli muun muassa tehdä esityksiä saamen kielten, saamelaisten historian ja kulttuurin tunnettavuuden lisäämiseksi kouluopetuksessa. Työryhmä esitti Saamelaiskäräjien ja Opetushallituksen yhteistyönä toimittaman Oktavuohta-sivuston kehittämisen ja ylläpitämisen rahoituksen vakinaistamista.

Saamen kielet, saamelaisten historia ja saamelainen kulttuuri jäävät kouluopetuksessa edelleen liian vähälle huomiolle. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen (OKM 2021:25) mukaan perusopetuksen suomen- ja ruotsinkielisten oppimateriaalien sisältämä saamelaistieto on vähäistä, epätasaista ja osittain virheellistä. Saamelaiskuvaukset jäävät usein irrallisiksi, eivätkä ne yhdisty osaksi Suomen historiaa, nykyistä suomalaista yhteiskuntaa, pohjoismaista saamelaisyhteisöä tai maailmanlaajuista alkuperäiskansojen yhteisöä. Saamelaisia koskevia kysymyksiä käsitellään usein menneessä aikamuodossa, ja saamelaisväestö mainitaan usein vain Suomen esihistorian yhteydessä.

Oppimateriaalien lukijaposition on selvityksen mukaan lähes poikkeuksetta ei-saamelaisen oppijan. Tällöin suomen- tai ruotsinkielisessä opetuksessa olevan saamelaisoppilaan tarve saada tietoa omasta kansastaan, kielestään ja kulttuuristaan jää puutteellisesti huomioon otetuksi.

Saamelaistiedon puuttuminen opetuksesta lisää eriarvoisuutta, vaikeuttaa saamelaislasten ja -nuorten kasvamista omaan kieleensä ja kulttuuriinsa sekä ylläpitää yhteiskunnassa tietämättömyyttä, jännitteitä ja vihapuhetta eri ryhmien välillä.

Saamelaiskäräjien ylläpitämää Oktavuohta-sivustoa on vuodesta 2018 lähtien pystytty päivittämään vuosittain vain noin yhdestä kahteen kuukauteen. Valtion talousarviossa ei ole osoitettu vuoden 2020 jälkeen pysyvää rahoitusta suomenkielistä saamelaistietoa tuottavalle sivustolle. Opetushallituksen osoittamalla rahoituksella on voitu palkata verkkotuottaja ja toimittaja osa-aikaisiin tehtäviin, mutta muuna aikana sivustoa ei ole voitu päivittää.

Oktavuohta-sivuston kävijämäärät ovat kasvaneet pysyvästi, ja sivustolla on käyttäjiä tasaisesti koko kouluvuoden ajan. Saamelaisten kansallispäivän yhteydessä kävijämäärät nousevat tuhansiin. Myös vuosittainen Saamen kielten viikko lisää helppokäyttöisen, selkeän ja erityisesti saamen kielistä kertovan oppimateriaalin tarvetta.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 29.01.02 vuodesta 2028 alkaen **100 000 euron** vuotuista valtionavustusta saamelaistiedon lisäämiseksi kaikille yhteisessä opetuksessa.

Määräraha kohdennettaisiin yhteistyössä Opetushallituksen kanssa valtakunnallisesti käytettävän suomenkielisen digitaalisen oppimateriaalin suunnitteluun, tuottamiseen ja ylläpitämiseen Oktavuohta-verkkosivustolla. Materiaalit käsittelevät:

- saamelaisten historiaa ja perinteitä
- saamelaista kulttuuria
- saamen kieliä
- nykyaikaista saamelaisyhteiskuntaa
- saamelaisten yhteiskunnallista asemaa
- saamelaisia osana pohjoismaista saamelaisyhteisöä ja maailmanlaajuista alkuperäiskansojen yhteisöä.

Tarkoituksena on tuottaa eri oppiaineisiin sekä oppiainerajat ylittävään ilmiöopetukseen soveltuvaa digitaalista oppimateriaalia varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja lukio-opetuksen tarpeisiin.

Määrärahan arvioitu jakautuminen:

- 65 000 euroa: yhden henkilötötyvuoden palkkamenot sivukuluineen

- 35 000 euroa: materiaalien valmistaminen, lisenssit, tekijänoikeudet, asiantuntijatehtävät ja tiedotus.

Määrärahaalla katettaisiin erityisesti:

- yhden työntekijän palkkaaminen tehtävää varten
- materiaalien käsikirjoitus-, kuvitus-, toimitus- ja ohjelmointikustannukset
- tekijänoikeus-, lisenssi- ja asiantuntijakustannukset
- sivuston sisältöjen ajantasaisuudesta huolehtiminen
- sivustoa ja sen materiaaleja koskeva tiedotus
- opetuksen asiantuntijatyöryhmän työ hankkeen suunnittelun ja toteutuksen tukena.

Myönteiset vaikutukset

Määräraha mahdollistaa ajantasaisen, pedagogisesti käyttökelpoisen ja valtakunnallisesti saavutettavan saamelaidetiedon tuomisen osaksi suomalaista kouluopetusta. Se täydentää saamelaisia, saamelaisten historiaa, yhteiskuntaa, kulttuuria ja kieliä koskevia kansallisia oppimateriaaleja ja vahvistaa opetuksessa käytettävän tiedon oikeellisuutta.

Määräraha:

- tarjoaa opettajille ajantasaista, luotettavaa ja pedagogisesti käyttökelpoista oppimateriaalia
- lisää lasten ja nuorten tietoa saamelaisista Suomessa ja naapurimaissa
- lisää yleistä tietoisuutta saamelaisista osana Suomen historiaa, nykyistä yhteiskuntaa, kielimaisemaa ja kulttuuria
- vahvistaa tietoa saamelaisten yhteiskunnallisesta asemasta, kulttuuri-itsehallinnosta ja saamen kielten tilanteesta
- lisää ymmärrystä saamelaisista osana pohjoismaista saamelaisyhteisöä ja maailmanlaajuisista alkuperäiskansojen yhteisöä
- parantaa suomen- ja ruotsinkielisessä opetuksessa olevien saamelaisoppilaiden mahdollisuuksia saada oikeaa tietoa omasta kansastaan, kielestään ja kulttuuristaan
- tukee saamelaisten historian ja kulttuurin käsittelemistä osana nykyistä suomalaista yhteiskuntaa pelkän historiallisen tarkastelun sijasta
- vahvistaa eri ryhmien välistä ymmärrystä ja vähentää ennakkoluuloja, vihapuhetta, syrjintää ja jännitteitä.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaisten totuus- ja sovintokomission koulutusta ja ajantasaisen saamelaidetiedon lisäämistä koskevien tavoitteiden toteuttaminen vaikeutuu.
- Saamelaisoppilaiden mahdollisuudet saada tietoa omasta kansastaan, kielestään ja kulttuuristaan jäävät puutteellisiksi, mikä heikentää heidän kielellisten ja kulttuuristen oikeuksiensa toteutumista.
- Saamelaidetiedon puutteet suomen- ja ruotsinkielisessä kouluopetuksessa säilyvät.

Toiminnallinen vaikutus:

- Oktavuohta-sivuston kehittäminen ja ylläpitäminen jäävät edelleen satunnaisen ja epävarman hankerahoituksen varaan.
- Sivuston ajantasaisuudesta huolehtiminen, materiaalien suunnitelmallinen kehittäminen ja koulujen kasvavaan materiaalitarpeeseen vastaaminen vaikeutuvat.
- Opettajille ei pystytä tarjoamaan riittävästi ajantasaista ja luotettavaa saamelaidetietoa käsittelevää oppimateriaalia.

Kohderyhmävaikutus:

- Suomen- ja ruotsinkielisessä opetuksessa olevien saamelaisoppilaiden mahdollisuudet saada tietoa omasta kansastaan, kielestään ja kulttuuristaan jäävät puutteellisiksi.
- Opettajilla ei ole käytettävissään riittävästi ajantasaista ja luotettavaa saamelaistietoa käsittelevää oppimateriaalia opetuksen tueksi.
- Muiden oppilaiden käsitykset Suomen alkuperäiskansasta voivat muodostua hajanaisen, vanhentuneen, virheellisen tai sosiaalisessa mediassa leviävän tiedon perusteella.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti saamelaisoppilaisiin, opettajiin sekä koko koulujärjestelmän kautta laajasti lapsiin ja nuoriin eri puolilla Suomea.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Saamelaistiedon puutteet suomen- ja ruotsinkielisessä kouluopetuksessa säilyvät.
- Tietämättömyys ja virheelliset käsitykset saamelaisista voivat edelleen vahvistaa vihapuhetta, syrjintää, eri ryhmien välisiä jännitteitä ja saamelaisten näkymättömyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Saamelaisten totuus- ja sovintokomission koulutusta ja ajantasaisen saamelaistiedon lisäämistä koskevien tavoitteiden toteuttaminen vaikeutuu.

Taloudellinen vaikutus:

- Oktavuolta-sivuston kehittäminen jää edelleen määräaikaisten hankerahoituksen varaan, mikä heikentää aiemmin tehdyn kehittämistyön jatkuvuutta ja vaikuttavuutta.
- Materiaalien suunnitelmallisen kehittämisen puute lisää tarvetta myöhemmille korjaaville toimenpiteille ja uudelleenvalmistelulle.
- Ajantasaisen oppimateriaalin puute lisää hajanaisten ja erillisten materiaaliratkaisujen tarvetta opetuksessa, mikä kasvattaa välillisiä kehittämis- ja hallinnollisia kustannuksia.

Momentti 29.10.30 Saamenkielisten lasten varhaiskasvatuksen järjestäjien valtionavustus

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Varhaiskasvatuslaki turvaa saamea äidinkielenään puhuville lapsille oikeuden omakieliseen varhaiskasvatukseen koko maassa. Äidinkielisten varhaiskasvatuksen piirissä on vuosittain noin 50 lasta. Saamenkielistä varhaiskasvatusta annetaan saamelaisten kotiseutualueella Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnissa sekä kahdessa yksikössä kotiseutualueen ulkopuolella (Oulu ja Helsinki).

Erillinen valtionavustus saamenkielisten lasten varhaiskasvatukseen perustuu oikeuteen saada saamenkielistä varhaiskasvatusta. Saamelaiskäräjät toimii saamelaiskäräjälain mukaisesti valtionapuviranomaisena ja jakaa rahoituksen saamelaisten kotiseutualueen kunnille. Perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskäräjien tehtävänä on edistää tämän oikeuden toteutumista käytännössä. Kielten ja kulttuurin tulevaisuuden näkökulmasta saamelaisen ja saamenkielisten varhaiskasvatuksen toteutuminen on avainkysymys. Varhaiskasvatuksella voidaan vahvistaa saamen kielten siirtymistä sukupolvelta toiselle ja tukea saamelaislasten mahdollisuutta kasvaa omassa kielessään ja kulttuurissaan, oma saamelainen identiteetti säilyttäen. Varhaiskasvatukseen osoitetulla valtionavustuksella on täten olennainen rooli perustuslaissa turvattujen oikeuksien toteutumisessa saamelaislasten osalta.

Saamenkielisten varhaiskasvatuksen tarve kasvaa erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Lisäksi onnistunut kielenelvytystyö ja kielipesätoiminta kantavat nyt hedelmää,

jolloin tarve äidinkielisille lapsille tarkoitetulle varhaiskasvatukselle kasvaa. Saamelaiskäräjien tavoitteena on parantaa saamelaisen varhaiskasvatuksen saavutettavuutta siten, että kaikki saamelaista varhaiskasvatusta tarvitsevien perheiden lapset pääsisivät omakielisen varhaiskasvatuksen piiriin.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on kiinnittänyt huomiota saamenkielisen varhaiskasvatuksen tarpeeseen koko maassa ja suositellut, että valtionavustusta korotetaan siten, että sitä voidaan osoittaa myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle. Esitys toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 46, jonka mukaan Saamelaiskäräjien kautta myönnettävää valtionavustusta saamenkielisten lasten varhaiskasvatuksen järjestämiseksi tulee korottaa siten, että rahoitusta voidaan osoittaa myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle ja että toiminnalle turvataan pedagoginen ohjaus.

Nykyinen resurssitilanne

Valtion talousarviossa on vuodesta 2014 alkaen ollut erillinen määräraha opetus- ja kulttuuriministeriön pääluokassa saamenkielisen varhaiskasvatuksen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää rahoituksen Saamelaiskäräjille, joka myöntää rahoituksen edelleen saamelaisten kotiseutualueen kunnille. Määräraha oli aluksi 120 000 euroa/vuosi ja nousi 240 000 euroon vuonna 2018. Rahoitus on tarpeeseen nähden riittämätön eikä sitä voi kohdentaa saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolelle.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 29.10.30 vuodesta 2028 alkaen **700 000 euron** vuotuista valtionavustusta saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi. Määrärahan tarve perustuu arvioituun palvelutarpeeseen sekä varhaiskasvatuksen järjestämiskustannuksiin. Määrärahan vuosittainen tarve on 700 000 euroa ja se jakautuu seuraavasti:

- Saamelaisten kotiseutualueella järjestettävä lakisääteinen saamenkielinen ja saamelaisen kulttuurin mukainen varhaiskasvatus: 400 000 euron vuosittainen valtionavustus vuosina 2028–2031 (29.10.30)
- Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella järjestettävä lakisääteinen saamenkielinen ja saamelaisen kulttuurin mukainen varhaiskasvatus: 300 000 euron vuosittainen valtionavustus vuosina 2028–2031

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaislasten perustuslaillinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja identiteettiään toteutuu yhdenvertaisesti koko maassa
- Saamea äidinkielenään puhuvat lapset pääsevät varhaiskasvatuslain mukaisesti saamenkielisen varhaiskasvatuksen piiriin asuinpaikasta riippumatta
- Euroopan unionin ainoan virallisesti tunnustetun alkuperäiskansan kieli ja kulttuuri säilyy elinvoimaisena ja siirtyy sukupolvelta toiselle tulevaisuudessa, kun saamelaisilla on tosiasiallinen mahdollisuus elvyttää, käyttää, kehittää ja siirtää kieltään ja kulttuuriaan tuleville sukupolville
- Lapsille turvataan mahdollisuus säilyttää saamen kieli, kulttuuri ja saamelainen identiteetti, jolloin myös negatiivinen kielenvaihdoskehitys on mahdollista kääntää positiiviseksi
- edistää saamelaisten ja Suomen valtion välisen totuus- ja sovintoprosessin toteutumista

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Varhaiskasvatuspalvelut eivät kaikkialla Suomessa turvaa saamelaislasten perustuslaillista oikeutta oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen
- Suurin osa saamenkielistä kotiseutualueen ulkopuolella asuvista alle kouluikäisistä lapsista jää varhaiskasvatuslain vastaisesti omakielisen varhaiskasvatuksen ulkopuolelle

- Suurin osa kotiseutualueen ulkopuolella asuvista saamelaislapsista jää vaille yhteyttä kodin ulkopuoliseen saamelaisyhteisöön ja muihin saamelaislapsiin
- Saamelaisyhteisön kielenvaihdoskehitys saamen kielistä suomen kieleen jatkuu
- Saamelaiseen kulttuuriin kasvaminen kapeutuu

Momentti 29.91.50 Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöihin tehtäviin

Saamelainen varhaiskasvatus käsittää kaksi toimintamuotoa, joista molempien toimintakielenä on saamen kieli (inarin-, koltan- tai pohjoissaame). Äidinkielenään saamea puhuville lapsille tarkoitettun varhaiskasvatuksen lisäksi saamelaista varhaiskasvatusta toteutetaan myös kulttuuri- ja kielipesätoimintana. Kulttuuri- ja kielipesätoiminta on tarkoitettu ensisijaisesti saamelaisille lapsille, jotka eivät suvussa tai perheessä tapahtuneen kielenvaihdoksen myötä puhu saamea äidinkielenään. Kielipesätoiminnan keskiössä on kielen oppiminen ja kielenelvytys ja toiminnassa noudatetaan varhaisen täydellisen kielikylvyn periaatteita. Tavoitteena on, että lapset saavuttavat toiminnallisen kaksikielisyyden, joka mahdollistaa siirtymisen saamenkieliseen kouluopetukseen. Varhaiskasvatuslaki ei velvoita kuntia kielipesätoiminnan järjestämiseen vaan se perustuu kuntien tarpeisiin. Toiminnan järjestämistä tuetaan erillisellä valtionavustuksella. Saamelaiskäräjät päättää Saamelaiskäräjien kautta myönnettävien valtionavustusten jakamisesta ja tätä tehtävää hoitaessaan toimii valtionapuviranomaisena.

Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminta tukee saamelaisten perustuslaillista oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kulttuuri- ja kielipesätoiminnan avulla voidaan pysäyttää negatiivinen kielenvaihdoskehitys ja varmistaa, että myös ne lapset, joiden perheissä kielenvaihdos saamen kielestä suomeen on tapahtunut, saavat mahdollisuuden oppia oman sukunsa kieltä ja kasvaa saamelaiseen identiteettiin. Kulttuuri- ja kielipesätoiminta on kiistatta tärkein yksittäinen toimi saamen kielten elvytyksen ja tulevaisuuden kannalta. Kielipesätoimintaan osoitettujen varojen määrä on suoraan suhteessa siihen, kuinka monen alkuperäiskielensä menettäneen perheen lapsi saa mahdollisuuden saamen kielen takaisin omaksumiseen (alle 3-vuotias) ja oppimiseen (yli 3-vuotias). Kielen elvytyksen tarve on suurinta saamelaisalueen ulkopuolella.

Tarve saamen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan laajentamiselle ja kehittämiseksi käy ilmi niin saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportissa (Valtioneuvoston julkaisuja 2025:97) kuin opetus- ja kulttuuriministeriön saamenkielisen ja saamen kielten opetuksen kehittämisryhmän raportissa (OKM:n julkaisuja 2021:25). Laajentamalla toimintaa erityisesti kotiseutualueen ulkopuolelle voitaisiin yhä useammalla paikkakunnalla ja yhä useammalle lapselle tarjota mahdollisuus saamen kielen omaksumiseen. Määrärahan korotuksella voitaisiin myös mahdollistaa nykyistä paremmat resurssit Saamelaiskäräjille toteuttaa saamelaisen varhaiskasvatuksen pedagogista tukea ja ohjausta, mikä puolestaan edistäisi erityisesti saamelaisen varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutusten määrää ja laatua.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on kiinnittänyt huomiota saamen kielipesätoiminnan kehittämistarpeisiin ja suositellut, että sille turvataan riittävä ja pysyvä erityisrahoitus sekä pedagoginen ohjaus. Esitys toteuttaa erityisesti saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 47, jonka mukaan saamen kielipesät tulee tunnistaa osaksi virallista varhaiskasvatusjärjestelmää ja niille tulee turvata riittävä ja pysyvä erityisrahoitus sekä pedagoginen ohjaus.

Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen

asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Varhaiskasvatuksen osalta Saamelaiskäräjillä toimii kaksi varhaiskasvatuksen erityisasiantuntijaa, joista toisen tehtävä keskittyy varhaiskasvatuksen pedagogiseen tukeen. Tämän tehtävän hoitamisen vaatima rahoitus sisältyy kulttuuri- ja kielipesätoiminnan määrärahaan. Saamelaiseen varhaiskasvatuksen suunniteltua täydennyskoulutusta tai materiaalia henkilöstön työn tueksi toteuttaa ainoastaan Saamelaiskäräjät, ja henkilöstöresurssin lisäksi työlle on varattava riittävästi määrärahaa, jotta sitä voidaan toteuttaa laadukkaasti ja tehokkaasti. Saamelaisen varhaiskasvatuksen henkilöstön pedagogisen osaamisen tukeminen on välttämätöntä saamelaisen varhaiskasvatuksen kehittämisen kannalta. Lisäksi henkilöstö on kokenut esimerkiksi vuosittaiset saamelaisen varhaiskasvatuksen kehittämispäivät erittäin tärkeäksi työssäjaksamisen kannalta.

Saamelaisen varhaiskasvatuksen laadukas toteuttaminen edellyttää saamenkielistä ja saamelaiseen kulttuuriin perustuvaa pedagogista materiaalia, jonka saatavuudessa on tällä hetkellä merkittäviä puutteita. Saamelaiseen arvopohjaan, kulttuuriin ja pedagogiikkaan pohjautuva materiaalituotanto tukee saamen kielten elvytystä, vahvistaa saamelaisen pedagogiikan toteutumista, edistää perustuslaissa turvattua saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission suositusten toimeenpanoa.

Nykyinen resurssitilanne

Valtion talousarviossa on vuodesta 2011 alkaen ollut erillinen määräraha saamelaisten kotiseutualueen saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoimintaa varten. Vuonna 2026 määräraha on 1 300 000 euroa. Vuonna 2026 saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnassa on yhteensä 85 lasta, joista inarinsaamenkielisessä 19, koltansaamenkielisessä 5 ja pohjoissaamenkielisessä 61 lasta. Lisäksi kielipesäyksiköissä on kuntien toimittamien tietojen mukaan yhteensä 11 lasta, joiden äidinkieli on saame, mutta paikkakunnalla ei ole tarjolla saamea äidinkielenään puhuville lapsille omaa varhaiskasvatusryhmää. Saamea äidinkielenään puhuvia lapsia ei huomioida kulttuuri- ja kielipesätoiminnan valtionavustusta myönnettäessä. Vielä vuonna 2022 kulttuuri- ja kielipesätoiminnan valtionavustuksella pystyttiin kattamaan 85 % toiminnan kokonaiskustannuksista, mutta nykyisellään valtionavustus kattaa toiminnan kokonaiskustannuksista enää noin 60%. Tarve uusille kielipesäryhmille on tunnistettu mm. Inarissa ja Helsingissä.

Kulttuuri- ja kielipesätoiminnan määrarahasta rahoitetaan myös kielipesätoiminnan koordinaatiotyön sekä saamelaisen varhaiskasvatuksen pedagogisen ohjauksen kulut. Tämän osuus vuonna 2026 80 084 euroa. Lisäksi Saamen kielineuvosto on päättänyt kohdentaa yhteensä 30 798 euroa mm. kaikki yksiköt kattavaan muskarikiertueeseen sekä saamelaisen varhaiskasvatuksen kehittämispäiviin. Kulttuuri- ja kielipesätyön koordinaatiotyön merkittävä osuus on ollut kulttuuri- ja kielipesätoiminnan henkilöstön verkostoitumisen mahdollistaminen esimerkiksi yhteisillä koulutus- ja kehittämispäivillä sekä lyhyillä täydennyskoulutuksilla. Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa on jatkuva ja akuutti tarve kelpoisista varhaiskasvatuksen opettajista ja lastenhoitajista, ja yhteiset, lyhyet koulutukset ovat olleet tärkeässä roolissa saamelaisen varhaiskasvatuksen yhtenäisyyden ja laadukkaan pedagogiikan varmistamiseksi. Koordinaatiotyön kustannuksiin käytettävä summa ei kuitenkaan mahdollista kuin yhden kehittämispäivät vuodessa, ja osa niiden kustannuksista on ollut työnantajien vastuulla. Kehittämispäivien lisäksi Saamelaisessa varhaiskasvatuksessa on akuutti tarve pedagogisen suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen tueksi tarkoitettuun materiaaliin sekä lasten kanssa käytettävään materiaaliin. On myös huomioitava, että laadukas pedagoginen tuki vaatii yksiköissä vierailuja säännöllisesti, joten matkustuskuluihin on myös varattava riittävä osuus budjetista.

Saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalien tuottamiseen ei nykyisellään ole osoitettu erillistä rahoitusta tai työntekijäresurssia. Saatavilla oleva materiaali on vähäistä, eikä se vastaa äidinkielen saamenkielisen varhaiskasvatuksen eikä kulttuuri- ja kielipesätoiminnan tarpeisiin.

Materiaaleja tuotetaan pääasiassa hankeluonteisesti tai yksittäisten työntekijöiden oman työn ohella. Erityisen suuri puute on inarin- ja koltansaamenkielisistä materiaaleista. Materiaalien puute lisää henkilöstön työkuormitusta ja vaikeuttaa saamelaisen pedagogiikan tavoitteellista toteuttamista. Saamelaiseen varhaiskasvatukseen on voitu toisinaan tuottaa pieniä materiaaleja kulttuuri- ja kielipesätoiminnan valtionavustuksella, mutta rajallinen ja epävarma budjetti ei mahdollista suunnitelmallista materiaalityötä eikä erillisen työntekijäresurssin varaamista.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 29.91.50 **2 miljoonan euron** vuotuista valtionavustusta saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan turvaamiseksi.

Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan turvaamiseen tarkoitettun määrärahan tarve on vuosittain 2 miljoonaa euroa (momentti 29.91.50) ja se jakautuu seuraavasti:

- Saamelaisten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan turvaamiseen 1,9 miljoonaa euroa, sisältäen myös pedagogisen ohjauksen ja kielipesätyön koordinaation kustannukset 90 000 euroa
- Saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalien tuottamiseen 100 000 euroa ja laskennassa on huomioitu seuraavat tarpeet:
 - o saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalityötuotannosta vastaavan työntekijän palkkaus- ja sivukulut
 - o pedagogisten materiaalien suunnittelu, tuottaminen ja julkaiseminen
 - o lasten kanssa käytettävien materiaalien, kuten kirjojen, pelien, kuvamateriaalien ja muun pedagogisen aineiston tuottaminen
 - o materiaalityöpankki Kuatin kehittäminen ja ylläpito

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaislasten perustuslaillinen oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja identiteettiä toteutuu
- Saamelaislapsilla on mahdollisuus saada varhaiskasvatusta oman sukunsa kielellä huolimatta siitä, että suvussa tai perheessä kieli on vaihtunut saamen kielestä suomeen
- Saamen kielten puhujien määrä kasvaa ja kielten ja kulttuurin elinvoima vahvistuvat
- Saamelaisen varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa on mahdollista kehittää ja henkilöstö saa yhtenäistä ja riittävää pedagogista tukea ja ohjausta
- saamelaisen varhaiskasvatuksen henkilöstön työhyvinvointi vahvistuu ja työn vetovoima paranee
- saamelaisen pedagogiikan asema ja käyttö varhaiskasvatuksessa vahvistuvat
- saamelaisen varhaiskasvatuksen laatu ja yhtenäisyys kehittyvät
- materiaalityöntuotanto kaikilla kolmella Suomessa käytettävällä saamen kielellä vahvistaa yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta
- saamen kielten elvytys ja perinteisen tiedon siirtyminen sukupolvelta toiselle vahvistuvat.
- edistää saamelaisten ja Suomen valtion välisen totuus- ja sovintoprosessin toteutumista

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Varhaiskasvatuspalvelut eivät kaikkialla Suomessa turvaa saamelaislasten perustuslaillista oikeutta oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen
- saamelaislasten yhdenvertainen oikeus omakieliseen ja kulttuuriperustaiseen varhaiskasvatukseen ei toteudu täysimääräisesti
- Saamen kulttuuri- ja kielipesätoimintaa ei ole mahdollista laajentaa, jolloin toiminnan piiriin ei pääse nykyistä enempää lapsia
- Saamen kielten uhanalaistuminen ja kielenvaihdos erityisesti saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella jatkuvat
- Saamelaisen varhaiskasvatuksen pedagogista tukea ei voida kehittää

- henkilöstön työkuormitus kasvaa materiaalien tuotannon jäädessä työntekijöiden oman työn varaan
- saamelaiseen pedagogiikkaan perustuvien materiaalien kehittäminen jää satunnaisten hankkeiden varaan
- saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalipula jatkuu
- saamen kielten oppimisen ja elvytyksen edellytykset heikkenevät varhaiskasvatuksessa

Momentti 29.80.50 Saamenkielisen kulttuurin edistäminen; saamelainen kulttuurimääräraha

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjistä annetun lain (414/2025) 8 §:n mukaan Saamelaiskäräjät päättää saamelaisten yhteiseen käyttöön osoitettujen varojen jaosta. Saamelaiskäräjät jakaa avustuksia saamelaisjärjestöille, saamelaisyhteisöille ja yksityisille saamelaisille sekä toimii tehtävää hoitaessaan valtionapuviranomaisena. Lain 2 §:n mukaan valtion talousarvioon on otettava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien toteuttamista varten.

Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistamisen tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon ja Saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.

Saamelaisten kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto kytkeytyy perustuslain 17 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Oikeuden kansainvälisoikeudellinen tausta on kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklassa. Perustuslain säännös turvaa saamelaisten aseman alkuperäiskansana siihen liittyvine kansainvälisistä sopimuksista ilmenevine oikeuksineen.

Kulttuuri ymmärretään tässä yhteydessä laajana käsitteenä. Se ei rajoitu kielellisiin oikeuksiin, vaan kattaa saamelaisten kulttuurimuodon, johon kuuluvat myös perinteiset elinkeinot ja niiden nykyaikaiset harjoittamismuodot, kuten poronhoito, kalastus, metsästys, keräily ja saamen käsityö eli duodji.

Saamelaisten perustuslaillinen asema Suomen ainoana alkuperäiskansana sekä saamelaisten yhteisölliset oikeudet saavat sisältönsä myös kansainvälisistä sopimuksista ja muista kansainvälisistä asiakirjoista. Näihin kuuluvat muun muassa YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus, lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus sekä biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus.

Biodiversiteetisopimuksen 8 j artiklan mukaisesti alkuperäiskansojen biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävä käytön kannalta merkityksellistä tietämystä, innovaatioita ja käytäntöjä tulee kunnioittaa, suojella ja ylläpitää sekä edistää niiden soveltamista asianomaisten yhteisöjen hyväksynnällä ja myötävaikutuksella. Suomessa artikla koskee alkuperäiskansa saamelaisia.

Pohjoismaista saamelaissopimusta koskevan neuvottelutuloksen tavoitteena on vahvistaa saamelaisten oikeuksia siten, että saamelaiset voivat säilyttää, harjoittaa ja kehittää kulttuuriaan, kieliään ja yhteiskuntaelämäänsä valtionrajoista mahdollisimman vähän riippumatta. Rajat ylittävän saamelaisyhteistyön tukeminen vahvistaa saamelaisten yhteistä aineetonta kulttuuriperintöä.

Saamelaisen kulttuurimäärärahan avulla Saamelaiskäräjät toteuttaa lakisääteisiä tehtäviään, saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa sekä saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia perusoikeuksia käytännössä.

Esitys toteuttaa suoraan saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 32, jonka mukaan saamelaisen kulttuuri- ja järjestötoiminnan tukemiseksi osoitettua valtionavustusta tulee korottaa.

Nykyinen resurssitilanne

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Saamelaiskäräjille vuonna 2026 yhteensä 222 000 euroa valtionavustuksena saamenkielisen kulttuurin edistämiseen, saamelaisjärjestöjen toimintaan, Pohjoismaiden saamelaisjärjestöjen tukemiseen sekä Utsjoen saamelaiskirkkotupien ylläpitämiseen. Nykyinen määräraha kattaa hieman yli puolet haetusta määrästä ja todetusta rahoitustarpeesta.

Saamelainen kulttuurimääräraha on merkittävin saamelaistaiteilijoille suunnattu tukimuoto. Siitä tuetaan saamelaisen taiteen ja kulttuurin eri aloja, kuten saamen käsityötä eli duodjia, elokuvaa ja multimediaa, kirjallisuutta, kuvataidetta, valokuvataidetta, musiikkia ja näyttämötaidetta.

Määrärahasta tuetaan myös saamelaisyhdistysten toimintaa pohjois-, inarin- ja koltansaameksi. Saamelaisyhdistyksillä on keskeinen merkitys saamelaisyhteisöjen elinvoimaisuuden sekä saamen kielten ja kulttuurin säilymisen ja kehittymisen kannalta. Yhdistykset järjestävät paikallisesti kulttuuritapahtumia, tilaisuuksia ja muuta yhteisöllisyyttä vahvistavaa toimintaa.

Kulttuurimäärärahasta myönnetään lisäksi:

- kulttuuripalkinto henkilölle tai henkilöille, jotka ovat ansioituneet saamelaiskulttuurin hyväksi tehdyssä työssä
- julkaisuavustuksia saamenkielisen kirjallisuuden, aikakauslehtien ja multimediatuotteiden julkaisemiseen
- tukea pohjois-, inarin- ja koltansaamenkieliseen julkaisu- ja yhdistystoimintaan
- tukea Pohjoismaiden saamelaisjärjestöille rajat ylittävän yhteistyön ja aineettoman kulttuuriperinnön ylläpitämiseksi
- rahoitusta Utsjoen saamelaiskirkkotupien ylläpitämiseen.

Nykyinen määräraha ei vastaa taiteilijoiden, yhdistysten ja muiden kulttuuritoimijoiden rahoitustarvetta. Riittämätön rahoitustaso rajoittaa saamenkielisen kulttuuritoiminnan jatkuvuutta, uusien tuotantojen toteuttamista sekä kaikilla kolmella saamen kielellä tapahtuvan toiminnan kehittämistä.

Rahoituksessa tulee lisäksi varautua aineettoman kulttuuriperinnön suojelua koskevien velvoitteiden toimeenpanoon. Saamelaiseen aineettomaan kulttuuriperintöön kuuluvat esimerkiksi joikuperinne ja siihen liittyvä suullinen perinne, saamen käsityöperinteeseen liittyvä osaaminen sekä luontoa, säätä ja luonnonkäyttöä koskeva perinteinen tieto. Näitä tietoja ja taitoja on siirretty sukupolvelta toiselle tietoisien opettamisen, suullisen perinteen ja käytännön toiminnan kautta.

Elinkeinorakenteen muutos, suomalaisen koulutusjärjestelmän vaikutukset sekä saamelaisten poismuutto perinteisiltä alueiltaan ovat heikentäneet erityisesti käsityöperinteen siirtymistä sukupolvelta toiselle. Aineettoman kulttuuriperinnön säilyttäminen edellyttää siten nykyistä vahvempia ja pitkäjänteisempiä tukitoimia.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentin 29.80.50 mukainen valtionavustus saamenkielisen kulttuurin edistämiseen korotetaan pysyvästi **500 000 euroon vuodessa**.

Määräraha käytettäisiin:

- saamenkielisen kulttuurin ja saamelaisjärjestöjen toiminnan tukemiseen
- saamelaistaiteilijoiden ja muiden kulttuuritoimijoiden työskentelyn ja tuotantojen tukemiseen
- saamenkieliseen julkaisu- ja multimediatuomintaan
- saamelaisen aineettoman kulttuuriperinnön ylläpitämiseen ja siirtämiseen tuleville sukupolville
- pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisen kulttuuritoiminnan turvaamiseen
- Pohjoismaiden saamelaisjärjestöjen tukemiseen ja rajat ylittävän yhteistyön vahvistamiseen
- Utsjoen saamelaiskirkkotupien ylläpitämiseen
- kulttuurimäärärahaa tuetun toiminnan näkyvyyden ja vaikuttavuuden lisäämiseen.

Määrärahan korottamisella vastattaisiin nykyisen avustustason ja todetun rahoitustarpeen väliseen eroon. Samalla vahvistettaisiin kulttuurilautakunnan mahdollisuuksia toimia aktiivisesti saamelaisella kulttuurisektorilla sekä lisätä tuetun toiminnan näkyvyyttä ja osallisuutta.

Määräraha tukisi myös kulttuuripoliittisten selonteon tavoitteita, jotka koskevat kulttuurin perustan säilyttämistä, uudistumista ja elinvoimaisuutta sekä kulttuuri- ja luovien alojen toimintaedellytysten ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vahvistamista.

Myönteiset vaikutukset

Määrärahan korottaminen:

- vahvistaa saamelaisten perustuslaillista oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan
- vahvistaa saamelaisten itsehallinnon käytännön toteutumista
- parantaa saamelaistaiteilijoiden, kulttuuritoimijoiden, yhdistysten ja yhteisöjen toimintaedellytyksiä
- lisää pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielistä kulttuuri-, yhdistys- ja julkaisutoimintaa
- tukee saamelaisen taiteen eri aloja, kuten duodjia, kirjallisuutta, musiikkia, kuvataidetta, elokuvaa, multimediaa ja näyttämötaidetta
- vahvistaa saamelaisyhteisöjen elinvoimaisuutta ja yhteisöllisyyttä
- tukee aineettoman kulttuuriperinnön, perinteisen tiedon ja kulttuuristen taitojen siirtymistä sukupolvelta toiselle
- vahvistaa erityisesti uhanalaistuneiden kulttuuriperinteiden, kuten saamen käsityöperinteen, säilymistä ja kehittymistä
- mahdollistaa rajat ylittävän saamelaisyhteistyön ja yhteisen aineettoman kulttuuriperinnön ylläpitämisen
- vahvistaa saamelaisten kulttuurista osallisuutta ja tuetun toiminnan näkyvyyttä
- tukee kansallisten kulttuuripoliittisten tavoitteiden toimeenpanoa saamelaisesta näkökulmasta.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus

- Saamelaisten perustuslaissa turvatun oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan toteutuminen heikkenee.
- Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien sekä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon käytännön toteuttamisen edellytykset heikkenevät.
- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet tukea saamelaista kulttuuria, perinteistä tietoa ja kulttuuriperintöä omista lähtökohdistaan kaventuvat.
- YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen mukaisten kulttuuristen oikeuksien sekä saamelaisten mahdollisuuksien ylläpitää, harjoittaa ja kehittää omaa kulttuuriperintöään toteutuminen vaikeutuu.

Toiminnallinen vaikutus:

- Saamelaisjärjestöjen, -yhteisöjen, taiteilijoiden ja muiden kulttuuritoimijoiden mahdollisuudet toteuttaa toimintaansa heikkenevät.
- Avustushakemuksia joudutaan hylkäämään, rahoitusta leikkaamaan tai toimintoja priorisoimaan eri taiteenalojen, kielten ja toimijoiden välillä.
- Rajat ylittävän saamelaisyhteistyön ja Pohjoismaiden saamelaisjärjestöjen toimintaedellytykset kaventuvat.
- Utsjoen saamelaiskirkkotupien ylläpidon jatkuvuuteen liittyvät riskit kasvavat.

Kohderyhmävaikutus:

- Saamelaisjärjestöjen, -yhteisöjen, -taiteilijoiden ja muiden kulttuuritoimijoiden mahdollisuudet toteuttaa toimintaansa heikkenevät.
- Paikallisten saamelaisyhteisöjen kulttuuritoiminta ja yhteisöllisyys heikkenevät.
- Pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisen kulttuuri-, yhdistys- ja julkaisutoiminnan jatkuvuus vaarantuu.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti saamelaisiin taiteilijoihin, kulttuuritoimijoihin, yhdistyksiin, kieliyhteisöihin sekä paikallisyhteisöihin.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Saamelaisten aineettoman kulttuuriperinnön, perinteisen tiedon ja taitojen siirtyminen sukupolvelta toiselle heikkenee.
- Erityisesti uhanalaistuneiden kulttuuriperinteiden ylläpitämiseen ei ole riittäviä voimavaroja.
- Kulttuurimäärärahan kautta saavutettavat pitkän aikavälin vaikutukset saamen kielten, kulttuurin ja saamelaisyhteisöjen elinvoimaisuuteen heikkenevät.

Taloudellinen vaikutus:

- Saamelaisen kulttuurimäärärahan taso jää olennaisesti haettua määrää ja todettua tarvetta pienemmäksi.
- Kulttuuritoimijoiden mahdollisuudet toteuttaa hankkeita, tapahtumia, julkaisuja ja muuta kulttuuritoimintaa heikkenevät rahoituksen puutteen vuoksi.

Momentti 29.80.50. Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen; musiikki-, elokuva- ja lastenkulttuurikeskukset, duodji akatemia***Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin***

Saamelaiskäräjien lakisääteisenä tehtävänä on hoitaa saamelaisten kieltä, kulttuuria ja saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevaa itsehallintoa sekä edustaa saamelaisia näihin asioihin liittyvissä kysymyksissä. Saamelainen lastenkulttuurikeskus, saamelaismusiikkikeskus ja alkuperäiskansojen elokuvakeskus ovat konkreettisia kulttuuri-itsehallinnon toimeenpanon välineitä, joiden avulla Saamelaiskäräjät toteuttaa laissa sille annettua tehtävää ylläpitää, kehittää ja vahvistaa saamelaista kulttuuria ja kieltä.

Saamelaismusiikkikeskuksen, alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábman ja saamelaisen lastenkulttuurikeskus Mánnun toiminta tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportissa tunnistettuja tavoitteita saamen kielten ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuuden vahvistamisesta, kulttuurisen tiedon siirtämisestä sukupolvelta toiselle sekä saamelaistiedon lisäämisestä. Keskukset vahvistavat saamelaisten mahdollisuuksia tuottaa, kehittää ja välittää omaa kulttuuriaan ja kielellistä ilmaisuaan saamelaisten omista lähtökohdista sekä tukevat erityisesti lasten ja nuorten kulttuuri-identiteettiä ja osallisuutta.

Keskusten toimintaa on rahoitettu opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämällä valtionavustuksella ”Saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistäminen”. Vuonna 2026 Saamelaiskäräjille myönnettiin 300 000 euroa ja lisäksi saamelaisalueen kunnat ovat rahoittaneet lastenkulttuuritoimintaa myös vuosittain pienellä omarahoitusosuudella. Duodji-akatemiolla ei ole vielä rahoitusta. Saamelaisnuorten taidetapahtuman rahoitus on sisällytetty osaksi Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston toimintarahoitusta momentille 29.80.52.30.

Saamelaiskäräjien keskusten toimintojen järjestäminen yhdenvertaisesti kolmella eri saamen kielellä ja eri puolilla saamelaisten kotiseutualuetta ja sen ulkopuolella vaatii pysyviä lisäresursseja. Nykyisessä tilassa kaikkia keskusten toimintoja kuten musiikkityöpajoja ja konsertteja, elokuvanäytöksiä ja lastenkulttuurin mukaisia työpajoja ei pystytä tarjoamaan edes saamelaisalueella kattavasti vuosittain vaan toimintoja joudutaan vuorottelemaan eri alueiden välillä. Valtaosa Suomen saamelaisista elää saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tämä asettaa suuria alueellisia haasteita keskusten toiminnoille. Viimeisen parin vuoden aikana merkittävästi noussut kustannustaso esimerkiksi matka- ja majoituskustannusten ja ostopalveluiden suhteen sekä arvonlisäveron nosto ovat entisestään hankaloittaneet tilannetta. Edellä mainitut kulut ovat tyypillisiä konsertti- ja tapahtumajärjestelyissä. Mikäli keskusten rahoitusta ei lisätä, on uhkana, että suuri osa saamelaisista jää toiminnan ulottumattomiin eikä tapahtumia voida tarjota pitkäjänteisesti ja kattavasti.

Saamelaismusiikkikeskus

Saamelaismusiikkikeskuksen tarkoituksena on tukea perinteisten saamelaisten vokaalimusiikkityylien (luohti, leu'dd ja livde) säilymistä ja edelleen kehittymistä sekä tukea ja kehittää modernia saamelaismusiikkia. Musiikkikeskus järjestää saamelaismusiikin opetusta ja saamelaismusiikin konsertteja sekä muita tapahtumia tehden saamelaismusiikkia tunnetuksi. Musiikkikeskus tarjoaa puitteet saamelaisen musiikin tuotantoon ja kehittää saamelaista musiikkiosaamista. Musiikkitapahtumat ja konsertit saamelaisalueella ja sen ulkopuolella tarjoavat saamelaiselle yleisölle mahdollisuuden nauttia musiikkikulttuuristaan ja toisaalta edistävät saamelaiskulttuurin tunnettuuden ja tietouden lisäämistä valtaväestön keskuudessa. Järjestetyt tapahtumat ovat tärkeitä areenoja saamelaisartisteille työllistyä kulttuurinsa parissa ja verkostoitua muiden artistien kanssa.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaismusiikkikeskuksessa työskentelee ympärivuotisesti yksi vakituinen suunnittelija. Mahdollisuuksien mukaan tapahtumien järjestämiseen palkataan määräaikaista työvoimaa. Keskuksen vuosibudjetti on ollut 120 000 €.

Rahoituksen lisäämisellä mahdollistettaisiin muun muassa vakiintuneiden toimintojen jatkuvuus, toiminnan laajempi alueellinen kattavuus, yhteistyöverkostojen laajentaminen kansallisella ja kansainvälisellä tasolla ja sitä kautta saamelaismusiikin tunnettuuden lisääminen.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentin 29.80.50 mukainen valtionavustus saamelaismusiikkikeskuksen toiminnan edistämiseen korotetaan pysyvästi **140 000 euroon** vuodessa.

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaisen kulttuurin ja kulttuuriperinnön turvaaminen ja kulttuurin uudistaminen ja kehittäminen musiikin kautta nykyaikaisin välinein ja keinoin
- Innostaa erityisesti saamelaislapsia ja -nuoria perehtymään kieleensä ja kulttuuriinsa musiikin avulla
- Musiikkikeskuksen järjestämät tapahtumat luovat kohtaamispaikkoja ja vahvistavat yhteisöllisyyttä

- Edistää saamelaismusiikin saavutettavuutta saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella
- Luo saamelaismuusikoille työskentelymahdollisuuksia, edistää verkostojen syntymistä sekä kulttuuriyrittäjyyttä

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Suuri osa saamelaisista jää kulttuuripalveluiden, kuten konserttien ulkopuolelle.
- Jo vakiintunut toiminta vaarantuu, koska nykyinen rahoitus ei kata nousseita kuluja, jonka vuoksi toimintoja ja tapahtumia tulee keskittää ja vähentää
- Saamelaismuusikoiden ja -artistien työskentelymahdollisuudet vähenevät
- Saamelaisen musiikkikulttuurin siirtäminen seuraaville sukupolville vaarantuu

Alkuperäiskansojen elokuvakeskus Skábma

Alkuperäiskansojen elokuvakeskuksen tavoitteena on kehittää saamelaista elokuva- ja av-alaa, levittää saamenkielistä elokuvatuotantoa sekä edistää alan kansainvälistä alkuperäiskansojen yhteistyötä. Keskus järjestää elokuva-alan tapahtumia, kuten kursseja, luentoja, elokuvaesityksiä tehden saamelaiselokuvaa saavutettavaksi ja tunnetuksi. Elokuva välineenä tarjoaa perinnettä lähellä olevan nykyaikaisen mahdollisuuden oman kulttuurisen tiedon tallentamiseen ja siirtämiseen sekä uusien tarinoiden luomiseen, ja siten auttaa saamelaiskulttuuria säilymään elävänä ja kestäväenä. Saamenkieliset elokuvat parantavat myös kielellisen tasa-arvoisuuden toteutumista sekä edistävät saamen kielten elvyttämistä. Elokuvat voivat myös auttaa katoavan kielen ja kulttuurin elvytyksessä, tuoda esiin yhteiskunnallisia epäkohtia, paljastaa vääriä ennakkokäsityksiä alkuperäiskansoista ja luoda yhteisöllisyyttä eri alkuperäiskansojen kesken.

Elokuvakeskus edistää myös elokuva- ja mediakasvatusta ja pyrkii parantamaan lasten ja nuorten elokuvatarjontaa mm. dubbauksen avulla. Suomen kansallisissa mediakasvatustilaisuuksissa painotetaan, että mediaosaamisen parantuminen koskee tasavertaisesti kaikkia ja kaikenikäisiä ihmisiä Suomessa. Mediakasvatuksen toteuttamiseen saamelaisesta perspektiivistä tarvitaan saamelaiskulttuurin laajaa ja syvää ymmärtämistä sekä saamelaisen kuvakielen ja koodiston hallintaa. Tästä syystä mediakasvatuksen tulee tulla saamelaisyhteisön sisältä, pelkkä materiaalien kääntäminen ei riitä. Saamelaisten kokemus vihapuhe, syrjintä, ennakkoluulot sekä kiristynyt ilmapiiri vaikuttavat osaltaan saamelaisten kokemukseen omasta identiteetistään ja hyvinvoinnistaan.

Nykyinen resurssitilanne

Elokuvakeskuksen vuosibudjetti on ollut 96 000 euroa vuosina 2024–2026 ja 100 000 euroa vuosina 2021–2023. Elokuvakeskuksessa työskentelee yksi vakituinen suunnittelija. Lisärahoituksen tarve on nykyiseen budjettiin vuositasolla 24 000 euroa.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentin 29.80.50 mukainen valtionavustus elokuvakeskuksen toiminnan edistämiseen korotetaan pysyvästi **130 000 euroon** vuodessa.

Myönteiset vaikutukset

- Edistetään saamelaisen tarinaperinteen säilymistä elokuvien avulla.
- Edistetään saamelaisten ja muiden alkuperäiskansojen elokuvien saavutettavuutta.
- Parannetaan elokuvantekijöiden työskentelymahdollisuuksia ja luodaan edellytykset erityisesti saamelaisnuorten työllistymiseen.
- Saamenkielisen mediakasvatuksen kautta parannetaan medianlukutaitoa ja luodaan ymmärrystä ajankohtaisista mediailmiöistä, esimerkiksi vihapuheesta.
- Lisätään suvaitsevaisuutta, tietoisuutta ja ymmärrystä saamelaiskulttuurista.

- Parannetaan kielellisen tasa-arvoisuuden toteutumista sekä osallisuutta.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Nykyisellä määrärahalla toimintaa ei voida laajentaa saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolelle.
- Nykyisellä määrärahalla elokuvakasvatusta on vain Skábmagovat elokuvafestivaalin yhteydessä, eikä toimintaa voida laajentaa.
- Nykyisellä määrärahalla kansainvälistä yhteistyötä ei voida lisätä, jolloin myös kulttuuriviennin mahdollisuudet jäävät saavuttamatta.

Saamelainen lastenkulttuurikeskus Mánnu

Saamelainen lastenkulttuuri on tuotettua monitaiteellista kulttuuritarjontaa, joka vahvistaa saamen kieltä ja edistää esittävää taidetta sekä mahdollistaa lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia luovaan itseilmaisuun. Lastenkulttuuri sisältää myös saamelaista elämäntapaa elinkeinojen, perinteisten töiden ja kulttuurillisten erityispiirteisiin (esim. *duodji*, *luohti*,) liittyvää elvyttämistä, siirtämistä ja edistämistä (*enkulturaatio*). Mánnun tärkein tavoite vuosittain on saamelaislasten ja nuorten kulttuuri-identiteetin vahvistaminen. Lastenkulttuuri-sisällöissä vahvistetaan saamelaisen perinteisen tiedon ja- taidon arvostamista sekä kehitetään sukupolvien välisiä yhteisöllisiä toimintamalleja. Toiminta perustuu saamelaiseen kasvatukseen ja arvoihin ja saamen kielen vahvistamiseen. Mánnu järjestää kulttuurikasvatusta kouluihin, päiväkoteihin ja kielipesiin.

Toiminnan keskeiset tavoitteet ovat saamelaisen perinteisen tiedon ja taidon sisäistäminen ja saamelainen taidekasvatus. Kulttuurin kasvaminen ja sisäistäminen tapahtuu arktisilla luonnonkansoilla koko elämän ajan matkimalla, aistimalla, kokemalla ja tarinakerronnan kautta. Kehittämistavoitteina ovat saamelainen luontoyhteyden merkitys, pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen ja varhaiskasvatuksen ulkopuolella olevien saamelaislasten tavoittaminen.

Verkostoituminen paikallisten toimijoiden, yhdistysten ja kulttuuri- ja taidelaitosten kesken on tärkeä osa työn jatkuvuuden, laajuuden ja pohjoismaisen yhteistyön kannalta. Mánnu pyrkii poistamaan kohderyhmien osallistumiseen liittyviä haasteita harvaan asutulla alueella ja ehkäisemään nuorten syrjäytymistä yhteisöllisten työpajojen, leirien ja tapahtumien kautta. Lastenkulttuurikeskus pyrkii toiminnassa tuomaan saamelaislasten äänen ja taiteellisen jäljen kuuluviin kaikilla kolmella Suomessa puhuttavalla saamen kielellä.

Nykyinen resurssitilanne

Keskuksessa työskentelee yksi toiminnanohjaaja. Keskuksen vuosibudjetti on 100 000 euroa, josta saamelaiden kotiseutualueen kunnat rahoittavat 16 000 €/v. Saamelaiden kotiseutualueen kunnat ovat sitoutuneet toiminnan rahoittamiseen vuosille 2026-2028 omarahoitusosuudella 4000 €/v. Yleisten kustannusten nousun vuoksi lastenkulttuurikeskuksen toimintaa ei pystytä pitämään enää edes nykyisellä tasolla. Henkilöstökulut hallintokuluineen vievät 64 000 euroa budjetista. Suomen lastenkulttuurikeskusten liiton lausunnossa valtion kulttuuripolitiikan selonteosta käy ilmi, että valtakunnallisesti lastenkulttuuri ei ole saanut indeksikorotuksia valtionavustuksiin. Lastenkulttuuritoiminta on kuitenkin kehittynyt tuossa ajassa järjestäytyneeksi, laadukkaaksi ja vakiintuneeksi toiminnaksi

Mikäli budjettia ei saada nostettua 130 000 euroon, tarjonta lastenkulttuurin osalta jatkuu edelleen kertaluonteisena, ei pitkäkestoisena toimintana. Totuus- ja sovintoprosessin loppuraporttiin vedoten, tulisi valtion tunnustaa saamelaisen lastenkulttuurin merkitys ja vähentää saamelaislasten ja nuorten toimintaan kohdistuvia leikkauksia. Lapsia ja nuoria kohderyhmänä tulisi vahvistaa ja heille suunnatut palvelut ovat merkityksellisiä yhdenvertaisuuden ja positiivisen kohtelun viitekehyksessä. Mánnun toiminnan keskeytyminen vaikuttaisi heikentävästi useaan kohderyhmään: lapsiin ja nuoriin, saamelaisiin taiteilijoihin, käsityöntekijöihin, ikäihmisiin ja perheisiin ja kotiseutualueen

ulkopuolisiin saamelaisiin. Saamelaisten varhaiskasvatussyksiköiden ja saamelaisopetuksen yhteistyö päättyisi kulttuurikasvatuksen osalta.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentin 29.80.50 mukainen valtionavustus saamelaisen lastenkulttuurikeskuksen toiminnan edistämiseen korotetaan pysyvästi **130 000 euroon** vuodessa.

Myönteiset vaikutukset

- Saamelainen lastenkulttuurikeskus vahvistaa saamelaislasten ja -nuorten kulttuuri-identiteettiä, saamelaisyhteisöön kuuluvuutta ja ehkäisee toiminnallaan saamelaislasten- ja nuorten sulautumista.
- Edistää uhanalaisten saamen kielten elvyttämisen toimenpide -ohjelman toteuttamista
- Aktivoi yhteisölliseen toimintaan luovien kulttuurilähtöisten menetelmien kautta (ikäihmiset ja nuoret)
- Edistää lastenkulttuurin saavutettavuutta
- Lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä alkuperäiskansayhteistyön kautta
- Lisää saamelaisen kulttuurin näkyvyyttä ja saavutettavuutta sekä luo tulevaisuuden saamelaistaiteen kasvustoa saamelaisyhteisössä
- Vahvistaa saamelaisen perinteisen tiedon arvoa
- Toteuttaa käytännössä Suomen lapsistrategian 2040 tavoitteita
- Toimeenpanee alkuperäiskansojen julistuksen artikkelit 14 ja 15

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Ilman lisämäärärahaa

- Mánnun toimintaa ei voida ylläpitää nykyisellä tasolla eikä kehittää pitkäjänteiseksi.
- Toiminta jää pääosin yksittäisten tapahtumien ja työpajojen varaan.
- Yhteistyö päiväkotien, kielipesien, koulujen ja saamenkielisen opetuksen kanssa supistuu.
- Saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuudet osallistua saamenkieliseen ja saamelaiskulttuuriin perustuvaan kulttuurikasvatukseen heikkenevät.
- Saamelaislasten ja -nuorten kulttuuri-identiteetin, saamen kielten käytön ja saamelaisyhteisöön kuulumisen vahvistaminen vaikeutuu.
- Saamelaisen perinteisen tiedon ja taitojen siirtyminen sukupolvelta toiselle heikkenee.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti harvaan asutuilla alueilla ja saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuviin lapsiin ja nuoriin.
- Saamelaisten taiteilijoiden, käsityöntekijöiden ja ikääntyneiden mahdollisuudet osallistua kulttuuriperinnön välittämiseen vähenevät.
- Paikallinen ja pohjoismainen yhteistyö heikkenee.
- Pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisten lastenkulttuurisisältöjen saatavuus heikkenee.

Duodji akatemia

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Duodji akatemia tukee saamelaisten perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattua oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Duodji eli saamenkäsityö on keskeinen osa saamelaista kulttuuriperintöä, perinteistä tietoa ja saamelaista elämäntapaa.

Duodji-akatemia tukee saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 28 toimeenpanoa vahvistamalla duodjiin liittyvän perinteisen tiedon, käsityötaitojen, kulttuuristen ilmaisujen ja saamenkielisen käsitteistön suojaa ja siirtymistä tuleville sukupolville.

Duodji akatemia toimisi Saamelaiskäräjien alaisuudessa ja tarjoaisi pysyvän alustan saamenkäsityötaitojen oppimiselle, saamenkieliselletyöskentelylle, verkostoitumiselle ja yhteisölliselle toiminnalle. Sen tavoitteena olisi lisätä perinteisen saamenkäsityön arvostusta sekä varmistaa duodjiin liittyvän tiedon ja taitojen siirtyminen tuleville sukupolville.

Perinteinen käsityötaito on välittynyt erityisesti perheissä, suvuissa ja yhteisöissä. Tämä tiedonsiirto on heikentynyt, eivätkä muodolliset oppimismenetelmät yksin pysty korvaamaan luonnollisissa yhteisöissä tapahtuvaa oppimista. Duodji-akatemian toiminta keskittyisi tämän tiedonsiirron elvyttämiseen ja vahvistamiseen sekä perinteisten ja nykyaikaisten menetelmien yhteensovittamiseen.

Akatemia tukisi myös saamen kielten käyttöä, saamelaisten kulttuuri-identiteettiä sekä rajat ylittävää yhteistyötä Norjan ja Ruotsin saamelaiskäsityöinstituutioiden, duodjin taitajien ja Sámi Duodjin kanssa.

Nykyinen resurssitilanne

Vuonna 2025 Saamelaiskäräjillä käynnistyi EU:n Interreg Aurora -ohjelmasta rahoitettu **Duodji Akademiija 2027** -hanke, joka jatkuu vuoden 2027 loppuun.

Hanke pohjautuu Enontekiöllä vuosina 2019 ja 2020 toteutettuun Duodji Akatemia -kehittämishankkeeseen. Kehittämishanke oli Tunturi-Lapin Leaderin, Käsivarren ja Näkkälän paliskuntien sekä Saamelaismuseo Siidan yhteishanke, jossa yhteistyökumppanina toimi myös Enontekiön kunta. Hankkeen tavoitteena oli Duodji-akatemian liittäminen osaksi Saamelaiskäräjien kulttuurikeskustoimintaa.

Toiminta perustuu tällä hetkellä määräaikaiseen hankerahoitukseen. Ilman pysyvää rahoitusta hankkeissa kehitettyä toimintamallia ei voida vakinaistaa eikä laajentaa kaikkia saamelaisryhmiä ja saamelaisten kotiseutualueen eri osia palvelevaksi toiminnaksi.

Toiminnan koordinointi sijoittuu Enontekiölle lähelle Ruotsin ja Norjan rajoja. Enontekiön vahva duodji-osaaminen ja sen tiivis yhteys poronhoitoon muodostavat toiminnalle hyvän perustan. Toiminnan vakinaistamisen yhteydessä sitä laajennettaisiin vaihteittain muualle saamelaisten kotiseutualueelle. Toiminnassa otettaisiin huomioon myös Tenojokivarren ja Sevettijärvi–Neiden-alueen rajat ylittävät yhteydet sekä inarinsaamelaisten, kolttasaamelaisten ja Vuotson alueen käsityöperinne.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 29.80.50 osoitetaan vuodesta 2028 alkaen pysyvä **180 000 euron vuotuista määräraha** Duodji-akatemian toiminnan vakinaistamiseen ja alueelliseen laajentamiseen.

Määrärahaa käytettäisiin:

- Duodji-akatemian toiminnan koordinointiin ja vakinaistamiseen; yksi henkilötyövuosi 70 000 €
- saamenkielisen duodji-opetuksen, työpajojen ja muun toiminnan järjestämiseen
- perinteisen tiedon ja käsityötaitojen siirtämiseen sukupolvelta toiselle
- duodjin taitajien ja eri sukupolvien välisen yhteistyön tukemiseen
- nuorille suunnattujen oppimis- ja osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen
- toiminnan laajentamiseen saamelaisten kotiseutualueen eri osiin ja eri saamelaisryhmien käsityöperinteisiin
- yhteistyöhön Norjan ja Ruotsin saamelaiskäsityöinstituutioiden, duodjin taitajien ja Sámi Duodjin kanssa

Kyse on pysyvästä rahoitustarpeesta. Hankkeissa kehitetyn toiminnan yhteiskunnalliset ja kulttuuriset vaikutukset voidaan turvata vain pitkäjänteisellä toiminnalla, joka mahdollistaa osaamisen ylläpitämisen, toiminnan suunnittelun ja yhteistyöverkostojen jatkuvuuden.

Myönteiset vaikutukset

- turvaa hankkeissa kehitetyn Duodji-akatemia toiminnan jatkuvuuden vuoden 2027 jälkeen
- vahvistaa duodjin asemaa keskeisenä osana saamelaista kulttuuria ja kulttuuriperintöä
- tukee perinteisten käsityötaitojen, kuten nahka- ja puutöiden, siirtymistä tuleville sukupolville
- elvyttää perheissä, suvuissa ja yhteisöissä tapahtuvaa perinteistä tiedonsiirtoa
- mahdollistaa formaalien ja yhteisöllisten oppimismenetelmien yhdistämisen
- vahvistaa saamen kielen käyttöä käsityö-, kulttuuri- ja oppimisympäristöissä
- luo saamenkielisiä työskentely-, oppimis- ja kohtaamispaikkoja
- vahvistaa lasten ja nuorten kulttuuri-identiteettiä, osallisuutta ja yhteyttä omaan kulttuuriperintöön
- tukee eri sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä
- parantaa duodjin taitajien mahdollisuuksia välittää tietoaan ja taitojaan
- vahvistaa saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaa ja duodjiin perustuvan toimeentulon edellytyksiä
- tukee duodji-yrittäjyyttä, paikallista tuotantoa ja käsityöläisten osaamisen kehittämistä
- mahdollistaa toiminnan laajentamisen eri saamelaisryhmien ja saamelaisten kotiseutualueen eri osien käsityöperinteisiin
- vahvistaa Suomen, Norjan ja Ruotsin saamelaistoimijoiden välistä yhteistyötä
- tukee duodjin eri osa-alueiden yhdenvertaista arvostamista
- vahvistaa duodjin harjoittamiseen liittyvää henkistä hyvinvointia, kulttuurista yhteenkuuluvuutta ja yhteyttä luontoon
- edistää luonnonmateriaalien kestävään käyttöön perustuvan tiedon ja osaamisen säilymistä.

Duodji-akatemiat vahvistaisi kokonaisuutena saamelaisten kulttuuria, kieltä, yhteisöllisyyttä, alueellista elinvoimaa ja kulttuuriperinnön jatkuvuutta.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutuminen heikkenee, kun mahdollisuudet ylläpitää, harjoittaa, suojella ja kehittää omaa kulttuuriperintöä vähenevät.
- Saamelaisten mahdollisuudet ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan heikkenevät, mikä vaikeuttaa perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattujen oikeuksien toteutumista.
- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet toteuttaa saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja kulttuurin kehittämistehtävää käytännössä jäävät riittämättömiksi.
- Duodjiin liittyvän perinteisen tiedon, käsityötaitojen ja saamenkielisen käsitteistön siirtyminen sukupolvelta toiselle heikkenee, mikä vaarantaa aineettoman kulttuuriperinnön säilymistä.
- Saamelaisten mahdollisuudet määrittää, ylläpitää ja välittää omaan kulttuuriinsa liittyvää tietoa, taitoa ja perinteitä omista lähtökohdistaan kaventuvat.
- Duodjiin liittyvän kulttuuriperinnön ja siihen sisältyvän perinteisen tiedon suojeleminen sekä kulttuurisen jatkuvuuden turvaaminen vaikeutuvat.
- Rajat ylittävän saamelaisen kulttuuriyhteistyön heikkeneminen vaikeuttaa saamelaiskulttuurin yhtenäisyyden ja saamelaisten yhteisen kulttuuriperinnön ylläpitämistä kansallisvaltioiden rajojen yli.

Toiminnallinen vaikutus:

- Duodji Akademii 2027 -hankkeessa kehitetyn toiminnan jatkumista ei voida turvata hankkeen päättymisen jälkeen.
- Toimintaa ei voida vakinaistaa osaksi Saamelaiskäräjien kulttuurikeskustoimintaa.
- Hankkeissa muodostettu osaaminen, toimintamallit ja yhteistyöverkostot voivat hajautua.
- Toimintaa ei pystytä laajentamaan suunnitellusti saamelaisten kotiseutualueen eri osiin eikä kaikkien saamelaisryhmien käsityöperinteisiin.
- Tenojokivarren ja Sevetijärvi–Neiden-alueen rajat ylittäviä yhteyksiä ei voida hyödyntää suunnitelmallisesti
- Saamenkielisiä duodji-opetuksen, työskentelyn ja yhteisöllisen oppimisen mahdollisuuksia ei pystytä järjestämään pitkäjänteisesti.
- Yhteistyö Norjan ja Ruotsin saamelaiskäsityöinstituutioiden ja duodjin taitajien kanssa jää määräaikaiseksi ja hajanaiseksi.

Kohderyhmävaikutus:

- Lasten ja nuorten mahdollisuudet oppia duodjia ja vahvistaa kulttuuri-identiteettiään vähenevät.
- Eri sukupolvien välinen tiedon ja taitojen välittäminen jää yksittäisten toimijoiden ja määräaikaisten hankkeiden varaan.
- Duodjin taitajien mahdollisuudet osallistua perinteisen tiedon välittämiseen ja opetukseen heikkenevät.
- Vaikutukset kohdistuvat erityisesti duodjin taitajiin, saamelaislapsiin ja -nuoriin, eri saamelaisryhmiin sekä käsityöperinnettä ylläpitäviin yhteisöihin.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Perinteisen tiedon ja käsityötaitojen siirtyminen sukupolvelta toiselle heikkenee edelleen.
- Duodjiin liittyvän saamenkielisen sanaston ja käsitteistön käyttö sekä siirtyminen uusille sukupolville vähenevät.
- Perinteisten luonnonmateriaalien kestävään käyttöön liittyvän tiedon ja osaamisen jatkuvuus vaarantuu.
- Duodjin ja siihen liittyvän kulttuuriperinnön säilyminen, kehittäminen ja elinvoimaisuus heikkenevät pitkällä aikavälillä.

Taloudellinen vaikutus:

- Pitkällä aikavälillä duodjiin perustuvan elinkeinon kehittämisedellytykset ja kyky luoda toimeentuloa saamelaisten kotiseutualueella heikkenevät.
- Hankkeissa muodostetun osaamisen, toimintamallien ja yhteistyöverkostojen taloudellinen ja yhteiskunnallinen hyöty jää osittain saavuttamatta.
- Toiminnan laajentamisen ja vakinaistamisen viivästyminen heikentää jo tehtyjen kehittämisinvestointien vaikuttavuutta.

Momentti 29.80.52.30 Saamelaisnuorten taidetapahtuma

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisnuorten taidetapahtuma toteuttaa tätä oikeutta tarjoamalla lapsille ja nuorille saamenkielisen ja saamelaiskulttuuriin perustuvan ympäristön taiteelliseen ilmaisuun, yhteisölliseen toimintaan sekä saamen kielten käyttämiseen.

Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista sekä hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Lisäksi Saamelaiskäräjät toimii saamelaisopetuksen ja -koulutuksen asiantuntijana ja edistää niiden kehittämistä kokonaisuutena. Taidetapahtuma tukee näiden lakisääteisten tehtävien toteuttamista vahvistamalla saamelaislasten ja -nuorten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sekä saamen kielten käyttöä koulutus- ja kulttuuritoiminnassa.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 31 mukaan saamelaisnuorten taidetapahtuman jatkuvuus tulee turvata riittävällä ja erillisellä vuotuisella rahoituksella. Nyt esitettävä pysyvä erillisrahoitus toteuttaa suoraan kyseistä toimenpide-ehdotusta, turvaa tapahtuman jatkuvuutta ja vähentää sen riippuvuutta nuorisoneuvoston yleisestä toiminta-avustuksesta.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaisnuorten taidetapahtuma järjestetään vuosittain saamelaisten kotiseutualueella. Se on ainoa Suomessa säännöllisesti järjestettävä saamenkielinen nuorisotapahtuma. Tapahtumaa on järjestetty 1970-luvulta lähtien, ja se kuuluu saamelaisten kotiseutualueen koulujen vuosittaiseen työohjelmaan.

Tapahtuma tarjoaa saamelaislapsille ja -nuorille kannustavan kulttuuriareenan, jossa he voivat esittää taitojaan saamenkieliselle yleisölle ja toisille saamelaisnuorille. Tapahtuma kannustaa eri taiteenalojen harrastamiseen, omien taitojen kehittämiseen ja saamen kielten käyttämiseen. Se on samalla yhteisöllinen saamelaisen taiteen ja kulttuurin katselmus, joka on edistänyt saamelaistaidetta pitkäjänteisesti ja toiminut ponnahduslautana useille esiintyville saamelaistaiteilijoille. Tapahtuman historiaa on tallennettu vuonna 2020 avatulle [Saamelaisnuorten taidetapahtuman verkkosivustolle](#).

Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen oppilasmäärät kasvavat. Saamelaislapset ja -nuoret tarvitsevat koulun ja kodin lisäksi kieliympäristöjä, jotka tukevat ja rohkaisevat saamen kielten käyttämiseen. Tällaisia ovat fyysiset kokoontumispaikat sekä ohjelmat ja tapahtumat, joissa saamen kielet ovat luonteva osa toimintaa.

Saamelaisten kotiseutualueella osallistumista vaikeuttavat pitkät välimatkat ja kokoontumispaikkojen vähäisyys. Ympäröivä kieliympäristö voi myös rajoittaa saamen kielten käyttöä. Lapset ja nuoret saattavat välttää saamen puhumista, jos he eivät tiedä, osaako keskustelukumppani samaa saamen kieltä tai jos he kokevat oman kielitaitonsa riittämättömäksi. Valtakielten asema vaikuttaa tällöin kielivalintoihin.

Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvilta saamelaislapsilta ja -nuorilta puuttuu usein saamen kielen käyttöä ja saamelaisidentiteettiä tukeva ympäröivä yhteisö. Taidetapahtuma tarjoaa heille mahdollisuuden käyttää saamen kieltä, tavata muita saamelaislapsia ja -nuoria sekä vahvistaa yhteyttään saamelaiskulttuuriin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on sisällyttänyt taidetapahtuman järjestämiseen tarkoitetun **40 000 euron rahoituksen** Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston vuosittaiseen toiminta-avustukseen. Rahoituksella katetaan tapahtuman järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia, mutta se ei mahdollista

tapahtuman järjestämistä tarkoituksenmukaisessa laajuudessa eikä saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien lasten ja nuorten osallistumisen turvaamista.

Tapahtuman järjestämisestä vastaavat Saamelaismusiikkikeskus, Lastenkulttuurikeskus Mánnu ja Elokuvakeskus Skábma yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Järjestäminen edellyttää useiden toimijoiden pitkäjänteistä valmistelua. Myös kouluissa ja kerhoissa esitysten ja osallistumisen valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen tapahtumaa.

Pitkien välimatkojen vuoksi tapahtuma on tarkoituksenmukaista järjestää kaksipäiväisenä. Tämä mahdollistaisi sujuvammat matkajärjestelyt, eri taiteenalojen työpajat, esitysten teknisen valmistelun sekä lasten ja nuorten keskinäisen tutustumisen ja verkostoitumisen.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että Saamelaisnuorten taidetapahtuman järjestämiseen osoitetaan vuodesta 2028 alkaen pysyvä **100 000 euron** vuotuinen määräraha.

Määrärahalla katettaisiin:

- saamelaislasten ja -nuorten matka-, majoitus- ja ruokailukustannuksia,
- kaksipäiväisen tapahtuman järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia,
- eri taiteenalojen työpajojen ja muun oheistoiminnan kustannuksia,
- tapahtumatekniikan ja teknisen henkilöstön kustannuksia,
- tapahtuman järjestämiseen tarvittavan muun henkilöstön kustannuksia,
- saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten ja -nuorten osallistumisesta aiheutuvia kustannuksia,
- pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisen ohjelman ja osallistumismahdollisuuksien järjestämistä,
- tapahtumaa koskevaa viestintää ja verkkosivuston ylläpitämistä.

Pysyvä erillisrahoitus mahdollistaisi tapahtuman pitkäjänteisen suunnittelun ja järjestämisen kaksipäiväisenä. Samalla se parantaisi eri puolilla Suomea asuvien saamelaislasten ja -nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua tapahtumaan.

Myönteiset vaikutukset

- vahvistaa saamelaislasten ja -nuorten kulttuuri-identiteettiä ja yhteenkuuluvuutta saamelaisyhteisöön
- tarjoaa pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisen ympäristön, jossa lapset ja nuoret voivat käyttää omaa kieltään
- vahvistaa saamen kielten käyttöä koulun ja kodin ulkopuolella sekä tukee kielikontaktien syntymistä
- edistää lasten ja nuorten osallisuutta, luovaa itseilmaisua ja taiteellisten taitojen kehittymistä
- kannustaa eri taiteenalojen harrastamiseen ja tukee tulevan saamelaisen taiteilija- ja kulttuuritoimijakunnan kasvua
- mahdollistaa eri taiteenalojen työpajojen, esitysten ja muun oheisohjelman järjestämisen
- parantaa saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia
- mahdollistaa eri alueilla asuvien lasten ja nuorten keskinäisen tutustumisen ja verkostoitumisen
- vahvistaa lasten ja nuorten hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta
- lisää tietoisuutta saamelaiskulttuurista ja saamen kielistä sekä edistää kulttuurista ymmärrystä
- turvaa tapahtuman jatkuvuuden osana saamelaisten kotiseutualueen koulujen vuosittaista toimintaa

- toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission ehdotusta tapahtuman jatkuvuuden turvaamisesta.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- tapahtuman jatkuvuus jää riippuvaiseksi nuorisoneuvoston yleisestä toiminta-avustuksesta ja vuosittaisista rahoitusratkaisuksista
- tapahtumaa ei voida järjestää kaksipäiväisenä, mikä rajoittaa ohjelmaa ja vaikeuttaa pitkistä etäisyyksistä aiheutuvia matkajärjestelyjä
- eri taiteenalojen työpajoja ja muuta oheistoimintaa ei voida järjestää riittävässä laajuudessa
- esitysten tekniseen valmisteluun, kuten musiikkiesitysten äänentarkistuksiin, ei voida varata riittävästi aikaa
- eri alueilta saapuville lapsille ja nuorille ei jää riittävästi aikaa tutustua toisiinsa ja muodostaa kieli- ja ystävyyssuhteita
- saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien koululaisten osallistumista ei voida turvata
- etäyhteyksin saamen kielten opetukseen osallistuvien lasten ja nuorten mahdollisuudet tavata muita saamen kielten käyttäjiä jäävät vähäisiksi
- saamelaislasten ja -nuorten mahdollisuudet käyttää saamen kieliä koulun ja kodin ulkopuolella heikkenevät
- lasten ja nuorten kulttuuri-identiteetin, osallisuuden ja saamelaisyhteisöön kuulumisen vahvistamiselle ei ole riittäviä edellytyksiä
- alueellinen eriarvoisuus saamelaislasten ja -nuorten osallistumismahdollisuuksissa säilyy
- tapahtuman mahdollisuudet kannustaa taiteen harrastamiseen ja omien taitojen kehittämiseen heikkenevät
- pitkäjänteinen työ tulevan saamelaisen taiteilija- ja kulttuuritoimijakunnan kasvattamiseksi vaikeutuu
- saamelaisten totuus- ja sovintokomission ehdotus tapahtuman jatkuvuuden turvaamisesta ei toteudu.

Momentti 29.10.50 Eräät avustukset – Saamen kielten suunnittelu- ja kehittämismääräraha

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätteisiin tehtäviin

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskäräjälain (414/2025) 2 luvun 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä, ja lain 1 luvun 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha näiden tehtävien toteuttamiseen.

Suomi on lisäksi sitoutunut noudattamaan Euroopan neuvoston alueellisia tai vähemmistökieliä koskevaa peruskirjaa (European Charter for Regional or Minority Languages, ECRML), joka velvoittaa valtioita edistämään aktiivisesti vähemmistökielten käyttöä eri elämänalueilla.

Esitys tukee saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteutumista ja vastaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportissa esiin nousseisiin tarpeisiin, erityisesti koltansaamen elvytyksen osalta. Määräraha edistäisi myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 41 toimeenpanoa vahvistamalla paikallisten saamen kieliyhteisöjen kielityön ja saamen kielikeskusverkoston kehittämisen edellytyksiä.

Nykyinen resurssitilanne

Saamen kielilaki sekä saamen kieltä ja saamenkielistä opetusta koskevat lait turvaavat saamen kielten asemaa vain laeissa määritellyissä yhteyksissä, ja huomattava osa yhteiskunnan toimintaa ja kieltä tukevia kehittämistoimia jää tämän ulkopuolelle ilman osoitettua rahoitusta.

Saamelaiskäräjillä ei ole nykytilanteessa resursseja toteuttaa tehokkaasti koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kieliä kehittäviä ja edistäviä toimia. Saamelaiskäräjät on esittänyt 400 000 euroa saamen kielten suunnittelu- ja kehittämisavustusta aiemmassa kehyksessä vuosille 2027–2030. Määrärahaa ei kuitenkaan ole myönnetty. Vuonna 2012 julkaistun *Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi* -raportin kehittämistoimenpiteitä, kuten kolttsaamelaisen kieli- ja kulttuurikeskuksen perustamista Sevettijärvelle yhteistyössä kolttakulttuurisäätiön ja kolttien kyläkokouksen kanssa sekä sen yhteyteen luotavaa koltansaamenkielistä palvelu- ja kielenkäyttöympäristöä, ei ole rahoituksen puutteen vuoksi voitu toteuttaa.

Täyskokouksen lähetekeskustelussa 17.6.2026 nostettiin esiin, että koltansaamen puhujamäärä on laskenut kriittisen alhaiseksi ja että totuus- ja sovintokomissiotyö on osoittanut tähän tilanteeseen johtaneet valtion toimet. Saamen kielten elvytys ja elinvoimaisuuden lisääminen ei voi perustua yksittäisten, aktiivisten ihmisten vapaaehtoistyöhön, vaan tarvitaan pitkäjänteisiä toimia Suomessa elävien saamen kielten elinvoimaisuuden ja saamen kielten käyttöympäristöjen ja mahdollisuuksien lisäämiseksi.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että valtion talousarviossa vuosille 2028–2031 momentille 29.10.50 osoitetaan vuosittain **400 000 euroa** saamen kielten suunnittelu- ja kehittämisavustukseksi, eli koko kehyskaudelle 2028–2031 yhteensä 1,6 milj. euroa. Kyseessä on pysyvä määräraha. Määräraha kohdennettaisiin koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kielten suunnitelmalliseen kehittämiseen ja vahvistamiseen kunkin kielen erityistilanne huomioon ottaen. Määrärahaa voitaisiin käyttää muun muassa saamenkielisten kielenkäyttöympäristöjen luomiseen, kieliteknologisten ja digitaalisten ratkaisujen kehittämiseen ja käyttöönottoon, saamenkielisten media- ja viestintäkanavien tukemiseen, saamen kielten käyttöä vahvistaviin kehittämishankkeisiin sekä kielellistä osallistumista lisäävien kulttuuri- ja yhteisötapahptomien toteuttamiseen.

Määräraha mahdollistaisi vuonna 2012 julkaistussa *Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi* -raportissa esitettyjen kehittämistoimenpiteiden edistämisen. Näihin kuuluvat muun muassa kolttsaamelaisen kieli- ja kulttuurikeskuksen perustamisen valmistelu Sevettijärvelle yhteistyössä Kolttakulttuurisäätiön ja kolttien kyläkokouksen kanssa, koltansaamenkielisen palvelu- ja kielenkäyttöympäristön kehittäminen sekä järjestöjen kielityön tukeminen. Raportissa mainitut toimenpiteet ovat tärkeitä pohjoissaamen ja inarinsaamen kehittämisen kannalta ja erityisen kiireellisiä koltansaamen kriittisen tilanteen vuoksi.

Myönteiset vaikutukset

Määräraha lisää saamen kielten käyttömahdollisuuksia yhteiskunnassa laajentamalla ja vahvistamalla saamen kielten käyttödomeeneja sekä vahvistaa saamen kielten käyttäjien kielellistä identiteettiä. Se tukee kieliteknologisten sovellusten kehittämistä ja käyttöönottoa ja edistää niiden avulla saamen kielten käyttöä sekä saamenkielisen kansalaisyhteiskunnan edellyttämien rakenteiden luomista. Se vastaa osaltaan myös koltansaamen kriittiseen tilanteeseen turvaamalla ammattimaisen kielensuunnittelun ja tukee näin totuus- ja sovintokomission suositusten toimeenpanoa.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli määrärahaa ei osoiteta, on sillä huomattavia negatiivisia vaikutuksia. Lainsäädännön toteutumisen kannalta tarkasteltuna perustuslain 17 §:n ja saamelaiskäräjälain mukainen saamen kielten ylläpito- ja kehittämis-oikeus jää tosiasiallisesti vakaaksi niillä kielenkäytön alueilla, jotka jäävät voimassa olevan erityislainsäädännön, kuten saamen kielilain, soveltamisalan ulkopuolelle.

Toiminnallisesti kielen kehittämistoimet jäävät yksittäisten ihmisten, vapaaehtoistyön ja hankekohtaisen rahoituksen varaan. Tällöin pitkäjänteistä kielisuunnittelua ei voida saamen kielten osalta toteuttaa, ja esimerkiksi kielikeskushankkeen valmistelu jää etenemättä.

Mikäli määrärahaa ei osoiteta vaikuttaa se kaikkiin kolmeen Suomessa elävään saamen kieleen koltan-, inarin- ja pohjoissaamen kieliryhmiin. Erityisesti koltansaamen ja inarinsaamen puhujat, kielenoppijat sekä koltansaamen kielitraumaa kokeneet käyttäjät jäävät ilman tarvittavaa ammattimaista tukea. Pitkällä aikavälillä uhanalaisimpien saamen kielten, erityisesti koltansaamen, elinvoimaisuus heikkenee edelleen, kielten siirtyminen sukupolvelta toiselle vaarantuu entisestään eikä kielellistä traumaa saada käsiteltyä osana elvytystyötä. Taloudellisesti elvytystoimien lykkääntyminen johtaa myöhemmin merkittävästi kalliimpiin korjaaviin toimiin.

Momentti 29.91.50.09 Nuorisotyön edistäminen, Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston toiminta

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto edistää saamelaisnuorten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia sekä vahvistaa saamelaisnuorten kuuluvuutta saamelaiskulttuuriin. Perustuslain 17 §:n 3 momentissa saamelaisille turvataan oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ja nuorisoneuvosto on vastuussa nuorten oikeuksien toteutumisesta. Nuorisoneuvoston tehtäviin kuuluu myös saamelaisnuorten kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön kehittäminen. YK:n alkuperäiskansajulistuksessa sitoudutaan alkuperäiskansoihin kuuluvien nuorten voimaannuttamiseen ja valmiuksien kehittämiseen sekä tuetaan heidän täysimittaista ja tehokasta osallistumistaan päätöksentekoon heitä koskevissa asioissa. Saamelaisnuoret ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa, ja nuorisoneuvoston riittävät resurssit on turvattava.

Nykyinen resurssitilanne

Vuonna 2026 nuorisoneuvoston toiminta-avustus oli 173 000 euroa, josta 40 000 euroa on kohdistettu opetus- ja kulttuuriministeriön päätöksen mukaisesti saamelaisnuorten taidetapahtumakuluihin.

Nykyinen resurssitilanne mahdollistaa yhden nuorisosioiden erityisasiantuntijan työskentelyn täysipäiväisesti. Toiminta-avustuksesta kustannetaan myös nuorisoneuvoston kokous- ja edustuskulut, kehitetään saamelaista nuorisokulttuuria sekä tuetaan saamelaisnuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja vahvistetaan saamelaisnuorten identiteettiä. Nuorisoneuvosto osallistuu saamelaistapahtumiin sekä muihin alkuperäiskansakysymyksiä koskeviin tapahtumiin, paneeleihin ja seminaareihin sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Lisäksi nuorisoneuvosto järjestää Saamelaiskäräjien työjärjestyksen 30 § 13 mom. mukaisesti saamelaisnuoria yhteen tuovan tapahtuman kuten konferenssin kahden vuoden välein tai useammin. Tapahtuma voi omissa nimissään muodostaa julkilausumia, esityksiä ja aloitteita, jotka liittyvät saamelaisnuorten elinoloihin ja hyvinvointiin. Tapahtuma on tärkeä saamelaisnuorten identiteetin, kulttuurin ja osallisuuden edistämisen näkökulmasta, ja toteuttaa osaltaan saamelaisnuorten oikeuksia.

Nuorisoneuvoston yksi päätavoitteista on saamenkielisen ja kulttuurinmukaisen nuorisotyön ja vapaa-ajan toiminnan kehittäminen. Nykyinen rahoitus ei riitä toteuttamaan tätä, vaan toimintaa on toteutettu hankemuotoisesti De!2-hankkeen turvin. Saamelaisalueen kunnissa ei ole riittävästi saamenkielisiä ja kulttuurintuntemuksen omaavia nuorisotyöntekijöitä, joten saamenkielinen ja kulttuurinmukainen nuorisotyö ei tällä hetkellä toteudu lähes lainkaan ilman nuorisoneuvoston De!2-hanketta. Määräaikainen rahoitus ei turvaa riittäviä resursseja ja säännöllisyyttä nuorisotyön toteuttamiseen.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 29.91.50.09 osoitetaan vuotuinen **260 000 euron** määräraha vuodesta 2028 alkaen. Koko kehyskauden määrärahaksi 2028–2031 Saamelaiskäräjien nuorisoneuvostolle esitetään 1 040 000 euroa.

Nuorisoneuvoston toiminnan varmistamiseksi sekä saamenkielisen ja kulttuurinmukaisen nuorisotyön toteuttamiseksi tarvitaan pysyvä vuotuinen määräraha 260 000 euroa. Tähän sisältyy nuorisoneuvoston perustoimintaan ja saamelaisnuorten taidetapahtumaan käytettävä, nykyinen toiminta-avustus 173 000 euroa, sekä lisämääräraha 87 000 euroa. Lisämäärärahalla palkataan Saamelaiskäräjille saamenkielisen nuorisotyön nuorisokoordinaattori, joka edistää saamenkielisen ja saamelaiseen kulttuuriin perustuvan nuorisotyön saatavuutta saamelaisten kotiseutualueen kunnissa luomalla malli tarjota kotiseutualueen kunnille ostopalveluna saamenkielistä nuorisotyötä.

Nuorisokoordinaattorin kokonaispalkkakulut on 65 000 euroa. Koko saamelaisalueen kotiseutualueen nuorisotyön kehittämiseksi ja varmistamiseksi matkustuskuluihin tulee varata riittävästi resursseja, jotta työtä voidaan tosiasiallisesti toteuttaa. Matkakuluihin varataan vuodessa 10 000 euroa. Viestinnän ja materiaalien saatavuus kaikilla Suomessa puhutuilla kolmella saamen kielellä on välttämätöntä myös nuorisotyössä. Näin kuntien nuorisotiloista saadaan saavutettavampia ja yhdenvertaisempia tiloja myös saamelaisnuorille. Käännöskuluihin on varattava riittävät resurssit toiminnan toteuttamiseksi. Käännöskuluihin varataan 12 000 euroa.

Nuorisoneuvoston nykyiset resurssit riittävät vain nuorisoneuvoston perustoimintaan, johon nuorisokoordinaattorin työkokonaisuus ei resurssisyyistä vielä kuulu. Hankemuotoinen saamenkielinen ja kulttuurinmukainen nuorisotyö ei ole kestävä. Tästä syystä lisämääräraha on edellytys saamenkielisen ja kulttuurinmukaisen nuorisotyön toteuttamiseksi sekä saamelaisnuorten oikeuksien toteutumisiksi.

Myönteiset vaikutukset

Nuorisoneuvoston toiminta sekä vakiintunut ja koordinoitu saamenkielinen ja kulttuurinmukainen nuorisotyö tukee toteutuessaan nuorten saamen kielten käyttöä, ylläpitoa ja kehittämistä sekä toteuttaa nuorten oikeuksia omaan kieleensä. Se edistää ja turvaa saamelaisnuorten asemaa yhteiskunnassa, ja on edellytys Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamiseen nuorten osalta. Saamenkielinen ja kulttuurinmukainen nuorisotyö lisää nuorten pitovoimaa saamelaisten kotiseutualueella, ja näin lisää kotiseutualueen elinvoimaa sekä turvaa sen tulevaisuutta. Se tukee myös saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimepide-ehdotusta ”*Valtion tulee huolehtia siitä, että saamelaisalueet säilyvät elinvoimaisina ja asuttuna myös tulevaisuudessa. E erityisen tärkeää on turvata nuorille todellinen mahdollisuus jäädä asumaan ja rakentamaan elämänsä omalle kotiseutualueelle.*”

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- Saamelaisnuorten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin heikkenee merkittävästi
- Saamelaiskäräjien lakisääteiset tehtävät nuorten osalta ei toteudu
- Nuorisokoordinaattorin tehtävää ei voida täyttää, jolloin saamenkielinen ja kulttuurinmukainen, vakiintunut nuorisotyö ei toteudu
- Saamelaisnuorten kielen, kulttuurin, osallisuuden, yhdenvertaisuuden sekä palvelujen jatkuvuus heikkenee merkittävästi. Tällä on kauaskantoisia vaikutuksia saamen kielten ja kulttuurin säilymisen ja turvaamisen kannalta.

4. MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; Ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmistelu

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Ilmastomuutoksen vaikutukset kohdistuvat erityisen voimakkaasti arktisille alueille⁵, ja vaikutukset näkyvät jo nyt saamelaisten kotiseutualueella luonnonympäristössä sekä saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisessa⁶.

Ilmastomuutos vaikuttaa suoraan perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvatus saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiin, saamelaisten perinteisiin elinkeinoin, luonnonkäyttöön sekä saamen kielten elinvoimaisuuteen. Saamelaisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen edellyttää, että ilmastomuutoksen vaikutuksia arvioidaan ja sopeutumistoimia suunnitellaan saamelaisten omista lähtökohdista käsin⁷.

Saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Muissa asioissa Saamelaiskäräjät edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Ilmastomuutokseen sopeutuminen liittyy olennaisesti Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin, koska ilmastomuutoksella on merkittäviä vaikutuksia saamelaisten kieliin, kulttuuriin, perinteisiin elinkeinoin ja elinympäristöön⁸.

Esitys toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 11, jonka mukaan tulee laatia tutkittuun ja saamelaiseen perinteiseen tietoon perustuva ilmastomuutokseen sopeutumisohjelma.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaiskäräjillä ei ole erillistä henkilö- eikä toimintaresurssia ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmisteluun.

Samanaikaisesti suunnitelman valmistelun kanssa on tarpeen tunnistaa ja edistää sellaisia kiireellisiä ja vaikutuksiltaan merkittäviä ilmastomuutokseen sopeutumisen toimenpiteitä, joiden valmistelua ei voida lykätä suunnitelmapiirissä valmistumiseen saakka. Tällaisia ovat esimerkiksi poronhoitoon kohdistuvien ilmastomuutoksesta aiheutuvien haittojen arviointi ja

Lähteet: 5-8

Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Climate Change 2022 – Impacts, Adaptation and Vulnerability*. (Cambridge University Press, 2023). doi:10.1017/9781009325844.

Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP). *Arctic Climate Change Update 2021: Key Trends and Impacts*. <https://www.amap.no/documents/doc/arctic-climate-change-update-2021-key-trends-and-impacts.-summary-for-policy-makers/3508> (2021).

Näkkäläjärvi, K., Jaakkola, J. J. K. & Juntunen, S. *Ilmastomuutoksen Vaikutukset Suomen Saamelaiskulttuuriin : Selvitys Saamelaisten Totuus- Ja Sovintokomissiolle*. vol. 2024:45 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-961-8> (2024).

Näkkäläjärvi, K., Juntunen, S. & Jaakkola, J. J. K. *SAAMI – Saamelaisten Sopeutuminen Ilmastomuutokseen - Hankkeen Tieteellinen Loppuraportti*. vol. 2020:25 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-961-8> (2020).

korvausjärjestelmien kehittämiseen liittyvä valmistelu sekä kalakantojen muutoksiin liittyvien uusien toimintamallien edistäminen saamelaisten kotiseutualueella.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 30.01.22 osoitetaan **vuodelle 2028 90 000 euroa ja vuodelle 2029 90 000 euroa** saamelaisten ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmistelua varten. Kokonaisrahoitustarve kehyskaudelle 2028–2031 on 180 000 euroa.

Määräraha jakautuisi

- Ilmastosopeutumisen suunnittelu: 70 000 euroa vuodessa
- Matka-, kuulemis- ja sidosryhmäkulut: 10 000 euroa vuodessa
- Asiantuntija- ja toimintakulut: 10 000 euroa vuodessa

Yhden määräaikaisen, vaativan asiantuntijatason suunnittelijan palkkaaminen on välttämätöntä riittävän tietopohjan kokoamiseksi, saamelaisyhteisön ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajien osallistamisen toteuttamiseksi sekä ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman laatimiseksi. Hankkeen tavoitteena on tuottaa tietopohjaa, kehittää toimintamalleja sekä valmistella saamelaisten ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelmaa osana maa- ja metsätalousministeriön tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa.

Ilmastosopeutumisen suunnittelijan keskeiset tehtävät

- Saamelaisten ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmistelun koordinointi.
- Ilmastomuutoksen vaikutuksia koskevan tiedon kokoaminen ja analysointi saamelaisten kotiseutualueella.
- Saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin, kuten poronhoitoon, kalastukseen, metsästyksen, keräilyyn, duodjiin ja näiden nykyaikaisiin harjoittamisen muotoihin, kohdistuvien ilmastovaikutusten selvittäminen.
- Saamelaisen perinteisen tiedon dokumentointi sekä sen yhteensovittaminen tutkimustiedon kanssa.
- Yhteistyö viranomaisten, tutkimuslaitosten, korkeakoulujen ja saamelaisyhteisöjen kanssa.
- Työpajojen, kuulemistilaisuuksien ja muiden osallistavien prosessien järjestäminen saamelaisten kotiseutualueella.
- Ilmastomuutoksen vaikutusten arviointi saamen kielin, kulttuuriin ja perinteisiin elinkeinoihin.
- Kansallisten ja kansainvälisten ilmasto-, biodiversiteetti- ja sopeutumisverkostojen seuranta.
- Saamelaisten ilmastomuutokseen sopeutumisen suunnitelman sekä siihen liittyvien toimenpide-ehdotusten laatiminen.
- Ilmastomuutokseen liittyvien kiireellisten ja priorisoitujen sopeutumistoimenpiteiden valmistelun ja toimeenpanon edistäminen yhteistyössä viranomaisten, elinkeinonharjoittajien ja muiden sidosryhmien kanssa.

Myönteiset vaikutukset

- Saamelaisten mahdollisuudet osallistua omaa elinympäristöään koskevaan ilmastosopeutumisen suunnitteluun vahvistuvat.
- Saamelaisten perinteinen tieto huomioidaan systemaattisemmin ilmastomuutosta koskevassa päätöksenteossa.
- Saamelaisten kulttuurin, perinteisten elinkeinojen ja saamen kielten elinvoimaisuus sekä sopeutumiskyky vahvistuvat.
- Valtion ja Saamelaiskäräjien välinen yhteistyö ilmastomuutosta koskevissa kysymyksissä paranee.
- Päätöksenteon tietopohja vahvistuu sekä kansallisella että alueellisella tasolla.

- Saamelaisten itsehallinnon toteutuminen ilmastonmuutosta koskevissa asioissa vahvistuu.
- Saamelaisten perustuslaissa turvattujen kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen vahvistuu.
- Kiireellisten ilmastonmuutokseen sopeutumistoimenpiteiden valmistelu ja edistäminen mahdollistuu jo ennen varsinaisen sopeutumis suunnitelman valmistumista.
- Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamisedellytykset paranevat.
- YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen mukainen alkuperäiskansojen osallistuminen omaa kulttuuriaan ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon vahvistuu.

Ehdotus edistää saamelaisten itsehallinnon toteutumista, vahvistaa saamen kielten ja kulttuurin elinvoimaisuutta, parantaa saamelaisten osallisuutta ilmastonmuutosta koskevassa päätöksenteossa sekä tukee Saamelaiskäräjien lakisääteisten tehtävien hoitamista muuttuvissa ilmasto-olosuhteissa. Lisäksi se mahdollistaa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan perustuvien ratkaisujen valmistelun ja kiireellisten sopeutumistoimien edistämisen jo suunnitelmatyön aikana.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

- saamelaisten ilmastonmuutokseen sopeutumisen suunnitelman valmistelu jää käynnistymättä tai viivästyy merkittävästi
- sellaisten kiireellisten ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvien toimenpiteiden valmistelu viivästyy, joilla voidaan vastata jo tällä hetkellä havaittaviin vaikutuksiin saamelaisten perinteisissä elinkeinoissa ja elinympäristössä
- saamelaisten näkökulma ilmastopolitiikan valmistelussa heikkenee
- perinteisen tiedon huomioiminen jää puutteelliseksi
- Saamelaiskäräjillä ei ole riittäviä edellytyksiä hoitaa ilmastonmuutokseen liittyviä valmistelu- ja asiantuntijatehtäviä
- saamelaisten mahdollisuudet vaikuttaa omaa elinympäristöään, kulttuuriaan, kieliään ja perinteisiä elinkeinojaan koskeviin ilmastonmuutokseen liittyviin ratkaisuihin heikkenevät
- edellytykset turvata perustuslaissa säädettyjä kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia muuttuvissa ilmasto-olosuhteissa heikkenevät
- saamelaisten itsehallinnon toteuttaminen ilmastonmuutosta koskevissa kysymyksissä vaikeutuu
- viranomaisten ja Saamelaiskäräjien välinen yhteistyö sekä neuvotteluveto toteuttaminen heikkenevät
- mahdollisuudet hyödyntää tutkimus-, kehittämis- ja innovaatorahoitusta tulevaisuudessa heikkenevät
- Saamelaiskäräjien kyky vastata kasvaviin ilmastonmuutosta koskeviin asiantuntija-, valmistelu- ja vaikuttamistehtäviin jää merkittävästi puutteelliseksi.

Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; Selvitys saamelaisen poronhoidon hallinnosta ja hätätukijärjestelmästä

Oikeusperusta ja yhteys saamelaisten oikeuksiin

Saamelainen poronhoito on keskeinen osa saamelaisten perustuslaissa turvattua kulttuuria ja siihen liittyviä perinteisiä elinkeinoja. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaisesti saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Myös kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet, kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistus, turvaavat saamelaisten oikeuksia harjoittaa ja kehittää omaa kulttuuriaan.

Esitys tukee

- saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 16, jonka mukaan saamelaisesta poronhoidosta tulee säätää oma laki ja sille tulee luoda oma hallinto. Lainsäädäntöuudistus tulee valmistella yhteistyössä saamelaisten poronhoitajien ja saamelaiskäräjien kanssa.
- saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotusta 18, jonka mukaan porotuhojen arviointi ja porotuholain mukaiset korvaukset tulee hoitaa oikea-aikaisesti ja viivyttämättä.

Nykyinen resurssitilanne

Poronhoitolaissa hallintokäytäntö pohjautuu suomalaisen hallinnon malliin, joka on vieras perinteiseen siidarakenteeseen perustuvalla saamelaiselle poronhoidolle. Nykyinen poronhoitolaki ei tunnista saamelaisen poronhoitokulttuurin erityispiirteitä, kuten tapaoikeutta ja poronhoitokäytänteitä, minkä seurauksena myöskään saamelaisten perinteinen tieto ja tarpeet eivät tule huomioiduksi esimerkiksi saamelaisten kotiseutualueen maankäytön suunnittelussa. Saamelaista poronhoitoa ei huomioida Paliskuntain yhdistyksen toiminnassa, eikä saamelaisen poronhoidon ääni ja tarpeet pääse siellä riittävästi kuuluviin.

Samanaikaisesti poronhoidon toimintaympäristö on muuttunut nopeasti erityisesti ilmastonmuutoksen seurauksena. Jäätävät sääilmiöt, laidunolosuhteiden heikkeneminen sekä porotuhot ovat lisänneet poikkeusolojen todennäköisyyttä. Saamelainen poronhoito on kohdannut tuhoisia laidunkatastrofeja vuosina 2019–2020, 2021–2022 ja 2023–2024, minkä vuoksi taloudelliset puskurit ovat monin paikoin ehtyneet ja tilanne uhkaa saamelaisen perinteisen poronhoidon jatkuvuutta.

Nykyinen porovahinkojärjestelmä perustuu siihen, että korvauksia maksetaan valtion varoista laajoista ja odottamattomista porotalouteen kohdistuneista vahingoista, kun kyse on poikkeuksellisista sää- ja luonnonolosuhteista tai laajalle levinneestä eläintaudista. Korvauksen maksamisen edellytyksenä on mm. tuhon toteaminen tutkimuslaitoksen selvityksellä sekä se, että olosuhteiden muuttuminen korvaukseen oikeuttavaksi tuhoksi todetaan valtioneuvoston päätöksellä.

Keskeinen ongelma on, että nykyjärjestelmä reagoi hitaasti, hallinnollisesti raskaasti ja jälkikäteisesti, vaikka poronhoidossa suurimmat kustannukset syntyvät jo poikkeusolojen ilmetessä (muun muassa lisä- ja hätäruokinta, kulkeminen, kaluston käyttö, työmäärän kasvu). Lisäksi arviointikriteerit eivät ole seuranneet toimintaympäristön muutosta: ilmastonmuutoksen seurauksena toistuvat jäätymis-, homehtumis- ja jääkerrostilanteet ovat yleistyneet, jolloin ”poikkeuksellisesta” on käytännössä tullut aiempaa pysyvämpi olosuhde.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 30.01.22 osoitetaan 100 000 euron määräraha vuodelle 2028 selvityksen toteuttamiseen saamelaisen poronhoidon hallinnon ja hätätukijärjestelmän kehittämiseksi.

Selvityksen tavoitteena on mm:

- arvioida edellytykset säätää saamelaisesta poronhoidosta erillisellä lailla
- selvittää saamelaisen poronhoidon omaan hallintoon liittyvät vaihtoehdot, tehtävät, toimivaltuudet ja kustannukset
- arvioida nykyisen poronhoitolainsäädännön suhdetta saamelaisen poronhoidon erityispiirteisiin
- valmistella ehdotus saamelaisen poronhoidon hallintomalliksi
- selvittää poronhoidon ennakollisen hätätukijärjestelmän toteuttamisvaihtoehdot
- arvioida hätätukijärjestelmän lainsäädäntömuutokset, rahoitustarpeet ja hallinnolliset vaikutukset.

Selvitys toteutettaisiin Saamelaiskäräjien johdolla yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön sekä oikeusministeriön kanssa.

Myönteiset vaikutukset

Oikeudellinen vaikutus

- luo edellytykset saamelaisille alkuperäiskansana turvattujen oikeuksien toteutumiselle poronhoitoa koskevassa sääntelyssä
- tukee perustuslain 17 §:n 3 momentin, saamelaiskäräjälain ja kansainvälisten alkuperäiskansaoikeuksien velvoitteiden toteutumista
- edistää saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 16 toimeenpanoa.

Toiminnallinen vaikutus

- tuottaa päätöksenteon tueksi tietoa saamelaisen poronhoidon hallinnon kehittämisestä
- selvittää edellytykset saamelaisen poronhoidon oman hallinnon perustamiselle
- luo pohjan poronhoidon ennakollisen hätätukijärjestelmän rakentamiselle
- tukee viranomaisten mahdollisuuksia huomioida saamelaisen poronhoidon erityispiirteet päätöksenteossa.

Kohderyhmävaikutus

- vahvistaa saamelaisten poronhoitajien mahdollisuuksia vaikuttaa omaa elinkeinoaan koskevaan valmisteluun ja päätöksentekoon
- parantaa saamelaisen poronhoidon äänen ja tarpeiden huomioon ottamista hallinnossa
- tukee erityisesti saamelaisten kotiseutualueella harjoitettavaa saamelaista poronhoitoa.

Pitkän aikavälin vaikutus

- tukee saamelaisen poronhoidon jatkuvuutta sekä saamelaisalueen elinvoimaisuutta ja huoltovarmuutta
- vahvistaa perinteisen tiedon ja poronhoitokäytänteiden säilymistä
- parantaa saamelaisen poronhoidon kykyä sopeutua ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin
- luo perustan pysyville rakenteellisille uudistuksille poronhoidon hallinnossa ja kriisitilanteiden hallinnassa.
- vahvistaa saamelaisten poronhoitoperheiden tulevaisuudenuskoa ja parantaa nuorten mahdollisuuksia jatkaa perinteisen elinkeinon parissa.

Taloudellinen vaikutus

- mahdollistaa kustannustehokkaampien ja oikea-aikaisempien tukijärjestelmien kehittämisen

- vähentää riskiä suurten porovahinkojen ja laidunkatastrofien aiheuttamille myöhemmille kustannuksille
- parantaa poronhoitajien mahdollisuuksia varautua poikkeusolosuhteisiin ja vähentää taloudellista epävarmuutta.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus

- saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien, itsemääräämisoikeuden ja saamelaiskäräjälain toteutumista poronhoitoa koskevissa asioissa ei pystytä vahvistamaan
- perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvatun saamelaisten oikeuden toteutuminen ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan heikkenee, kun saamelaisen poronhoidon toimintaedellytyksiä ei pystytä kehittämään nykyistä paremmin
- saamelaisten totuus- ja sovintokomission esittämien poronhoitoa koskevien toimenpiteiden toimeenpano viivästyy.

Toiminnallinen vaikutus

- saamelaisen poronhoidon hallintomallin kehittäminen jää käynnistymättä
- poronhoidon hätätukijärjestelmän valmistelu ei etene
- saamelaisen poronhoidon erityispiirteitä ei pystytä huomioimaan nykyistä paremmin hallinnossa

Kohderyhmävaikutus

- saamelaisten poronhoitajien mahdollisuudet vaikuttaa omaa perinteistä elinkeinoaan koskeviin rakenteisiin eivät parane
- saamelaisen poronhoidon ääni jää edelleen puutteellisesti huomioituksi nykyisessä hallintojärjestelmässä ja päätöksenteossa

Pitkän aikavälin vaikutus

- saamelaisen poronhoidon tulevaisuuteen liittyvät rakenteelliset ongelmat säilyvät
- ilmastonmuutoksen vaikutukset lisäävät edelleen poronhoidon haavoittuvuutta uhaten jatkuvuutta ja huoltovarmuutta
- saamelaisen poronhoitokulttuurin jatkuvuus heikkenee.
- poronhoitoon liittyvän perinteisen tiedon, osaamisen ja käytänteiden siirtyminen sukupolvelta toiselle vaikeutuu

Taloudellinen vaikutus

- poronhoidon kriisitilanteisiin reagoidaan edelleen hitaasti ja jälkikäteisesti, mikä lisää saamelaisille poronhoitajille aiheutuvia taloudellisia menetyksiä
- poronhoitajien taloudellinen epävarmuus kasvaa
- saamelaisnuorten mahdollisuudet jatkaa perheen ja suvun elinkeinoa heikkenevät
- ennakoivien tukijärjestelmien puuttuessa poronhoitajien toimeentuloon kohdistuvat riskit kasvavat ja korvaus- sekä tukitoimenpiteiden tarve lisääntyy myöhemmin
- saamelaisen poronhoidon elinvoimaisuuden heikkeneminen vähentää poronhoidon harjoittamisen taloudellisia edellytyksiä saamelaisten kotiseutualueella.

Momentti 30.01.22 Tutkimus ja kehittäminen; saamelaisten kulttuurille aiheutuvien kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittäminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaisille alkuperäiskansana turvattujen oikeuksien toteutuminen edellyttää, että maankäyttöhankkeiden, luonnonvarojen käytön ja kaavoituksen vaikutukset saamelaisten kieleen, kulttuuriin, perinteisiin elinkeinoihin ja muihin alkuperäiskansaoikeuksiin arvioidaan asianmukaisesti.

Saamelaiskäräjälain 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista sekä hoitaa näihin liittyviä tehtäviä. Kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittäminen liittyy suoraan Saamelaiskäräjien tehtävään edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista sekä turvata saamelaisten kielen, kulttuurin ja perinteisten elinkeinojen toimintaedellytyksiä.

Saamelaisten kulttuurille aiheutuvien vaikutusten arvioiminen on kuitenkin yleisesti ottaen puutteellista sekä kaavoituksessa että maankäyttöhankkeiden lupamenettelyissä. Erityisesti kumulatiivisia vaikutuksia ei käytännössä arvioida lainkaan. Tämä johtaa puutteellisiin vaikutustenarviointeihin, saamelaisten oikeuksien toteutumisen heikkenemiseen sekä oikeusprosesseihin, jotka kuormittavat hallintotuomioistuimia.

Arvioinnin puutteellisuus on todettu myös kansainvälisissä ihmisoikeusvalvontaelimissä. YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa yleissopimusta valvova komitea sekä lapsen oikeuksien komitea ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että malminetsintää ja aluevarauksia koskevissa päätöksissä ei ole arvioitu riittävästi vaikutuksia saamelaisten oikeuksiin. Myös hallintotuomioistuinten viimeaikaiset ratkaisut kullankaivulupia koskevissa asioissa ovat osoittaneet puutteita kumulatiivisten vaikutusten arvioinnissa.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on nostanut esiin maankäytön, luonnonvarojen käytön ja ilmastonmuutoksen yhteisvaikutukset saamelaisten kulttuurille ja perinteisille elinkeinoille. Esitys tukee erityisesti komission toimenpide-ehdotuksen nro 11 toimeenpanoa, jonka mukaan tutkittuun ja perinteiseen tietoon perustuva ilmastonmuutokseen sopeutumisohjelma tulee laatia yhdessä saamelaisen ilmastoneuvoston kanssa. Kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittäminen vahvistaa myös komission esittämää tavoitetta turvata saamelaisten kieleen, kulttuuriin ja perinteisiin elinkeinoihin kohdistuvien vaikutusten nykyistä parempi tunnistaminen päätöksenteossa.

Saamelaisten kulttuurille aiheutuvien kumulatiivisten vaikutusten arvioimisen kehittäminen sekä arvioinnin sisällyttäminen maankäyttöä koskevaan lainsäädäntöön edellyttävät pitkäjänteistä kehittämistyötä ja poliittista sitoutumista.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaisten kulttuurille aiheutuvien kumulatiivisten vaikutusten arviointiin ei tällä hetkellä ole olemassa riittäviä menetelmiä, tietopohjaa tai vakiintuneita toimintamalleja. Viranomaisten käytössä ei ole yhtenäistä menettelyä, jolla useiden samalle alueelle tai samaan saamelaiskulttuurin osa-alueeseen kohdistuvien hankkeiden yhteisvaikutuksia voitaisiin arvioida.

Tämän seurauksena saamelaisten kotiseutualueita koskevat maankäyttöön liittyvät päätökset eivät perustu riittävään tietoon hankkeiden kokonaisvaikutuksista saamelaisten kieliin, kulttuuriin ja perinteisiin elinkeinoihin.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 30.01.22 osoitetaan 100 000 euron määräraha vuotuista määrärahaa vuosille 2028–2030 saamelaisten kulttuurille aiheutuvien kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittämiseen.

Määräraha sisältää yhden määräaikaisen erityisasiantuntijan palkka- ja sivukulut sekä kehittämis-, kuulemis-, matka- ja asiantuntijapalveluiden kustannukset. Kehittämistyön tavoitteena on luoda menetelmät ja tietopohja kumulatiivisten vaikutusten arvioimiseksi sekä tukea arvioinnin käyttöönottoa maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa ja lainsäädännössä.

Kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin kehittäminen edellyttää:

1. kehittämisvaihetta (2028)
2. pilotointia (2029)
3. käyttöönoton ja lainsäädäntövaikutusten arviointia (2030)

Myönteiset vaikutukset

Oikeudellinen vaikutus

- vahvistaa saamelaisille alkuperäiskansana turvattujen oikeuksien toteutumista
- tukee perustuslain 17 §:n 3 momentin, KP-sopimuksen 27 artiklan sekä YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen mukaisten oikeuksien toteutumista
- parantaa saamelaisten oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten huomioon ottamista maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa
- vahvistaa saamelaisten mahdollisuuksia osallistua omaa kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan koskevaan valmisteluun ja päätöksentekoon

Toiminnallinen vaikutus

- parantaa viranomaisten mahdollisuuksia arvioida maankäyttöhankkeiden vaikutuksia kokonaisuutena
- vahvistaa päätöksenteon tietopohjaa
- tukee kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin käyttöönottoa lainsäädännössä ja käytännön päätöksenteossa
- yhtenäistää vaikutusten arviointia eri hallinnonaloilla
- vahvistaa tutkittuun tietoon ja saamelaisten perinteiseen tietoon perustuvaa päätöksentekoa

Kohderyhmävaikutus

- parantaa saamelaisten mahdollisuuksia saada oikeutensa huomioduksi maankäyttöä koskevassa päätöksenteossa
- tukee saamelaisten yhteisöjen, kieliryhmien ja perinteisten elinkeinojen harjoittajien asemaa
- parantaa saamelaisten poronhoitajien, kalastajien, metsästäjien, keräilijöiden ja duodjin harjoittajien mahdollisuuksia saada toimintaympäristöönsä kohdistuvat vaikutukset huomioduiksi

Pitkän aikavälin vaikutus

- vahvistaa saamelaiskulttuurin, saamen kielten ja perinteisten elinkeinojen säilymistä edellytyksiä
- auttaa ehkäisemään maankäyttöhankkeiden yhteisvaikutuksista aiheutuvia haitallisia seurauksia

- vähentää saamelaisten oikeuksiin kohdistuvien kielteisten vaikutusten kasautumista
- vahvistaa saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa kulttuuriaan muuttuvissa ympäristöolosuhteissa

Taloudellinen vaikutus

- vähentää myöhemmin tarvittavien korjaavien toimenpiteiden, korvausjärjestelmien ja oikeusprosessien kustannuksia
- parantaa päätöksenteon ennakoitavuutta
- vähentää myöhemmin tarvittavien korjaavien toimenpiteiden kustannuksia
- vähentää riskiä siitä, että maankäyttöhankkeiden yhteisvaikutukset heikentävät saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytyksiä
- vahvistaa saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta ja perinteisiin elinkeinoihin perustuvaa toimeentuloa

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus

- perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvatus saamelaisten oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan toteutumista ei pystytä vahvistamaan maankäyttöä koskevissa prosesseissa
- saamelaisten kieltä, kulttuuria ja perinteisiä elinkeinoja koskevien vaikutusten huomioon ottaminen päätöksenteossa jää edelleen puutteelliseksi
- saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista ei pystytä vahvistamaan suunnitellulla tavalla
- saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon ja kumulatiivisten vaikutusten arvioinnin sisällyttäminen lainsäädäntöön viivästyy

Toiminnallinen vaikutus

- viranomaisilla ei ole käytettävissään riittäviä menetelmiä tai tietopohjaa kumulatiivisten vaikutusten arviointiin
- maankäyttöä koskeva päätöksenteko perustuu edelleen puutteelliseen vaikutusten arviointiin
- saamelaisten kulttuuriin kohdistuvien yhteisvaikutusten tunnistaminen jää puutteelliseksi

Kohderyhmävaikutus

- saamelaisten yhteisöjen ja perinteisten elinkeinojen harjoittajien mahdollisuudet saada vaikutuksensa huomioiduksi eivät parane
- saamelaisten kotiseutualueella toteutettavien hankkeiden vaikutukset voivat kohdistua yhteisöihin ilman riittävää kokonaisarviointia
- saamelaisten ja -nuorten mahdollisuudet ylläpitää yhteyttä omaan kulttuuriinsa, kieleensä ja perinteisiin elinkeinoihin voivat heikentyä toimintaympäristön muutosten seurauksena

Pitkän aikavälin vaikutus

- maankäyttöhankkeiden yhteisvaikutuksista aiheutuvat haitat saamelaisten kulttuurille voivat kasautua edelleen
- saamen kielten, perinteisten elinkeinojen ja saamelaiskulttuurin toimintaedellytysten heikkenemisen riski kasvaa
- saamelaisten oikeuksiin liittyvien kansallisten ja kansainvälisten huomautusten sekä korjaustarpeiden määrä voi lisääntyä
- saamelaisten mahdollisuudet sopeutua maankäytön, luonnonvarojen käytön ja ilmastonmuutoksen yhteisvaikutuksiin heikkenevät

Taloudellinen vaikutus

- puutteellisista vaikutustenarvioinneista aiheutuvien valitus- ja oikeusprosessien määrä voi kasvaa
- puutteellisen valmistelun aiheuttamat kustannukset voivat siirtyä myöhempisiin vaiheisiin ja kasvattaa julkisia kustannuksia pitkällä aikavälillä.
- maankäyttöhankkeiden yhteisvaikutuksista aiheutuvat haitat voivat heikentää saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytyksiä ja lisätä niihin kohdistuvia taloudellisia menetyksiä

5. TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Momentti 32.20.40 Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan tukeminen; Saamelaiselinkeinorahasto

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisääteisiin tehtäviin

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kuten poronhoidon, kalastuksen, metsästyksen ja käsityön, elinvoimaisuus on keskeinen osa saamelaista kulttuuria ja itsehallinnon sisältöä.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio luovutti loppuraporttinsa pääministerille, Saamelaiskäräjille ja kolttien kyläkokoukselle 4.12.2025. Loppuraporttiin sisältyi 68 toimenpideehdotusta. Ehdotus nro 12 käsitteli saamelaisen elinkeino- ja ilmastorahaston perustamista: ”Valtion tulee perustaa saamelainen elinkeino- ja ilmastorahasto saamelaiskäräjien yhteyteen. Rahaston avulla voidaan tukea saamelaisten perinteisten elinkeinojen ilmastotoimia ja kannattavuutta.”

Euroopan komissio antoi 9.12.2025 uuden täytäntöönpanopäätöksen koskien porojen ja porotuotteiden tuotantoon sekä kaupan pitämiseen Suomessa myönnettävien kansallisten tukien sallimista (C(2025) 8458 final). Sääolojen ja eläintautien poronhoidolle aiheuttamien vahinkojen korvaamista sekä saamelaista poronhoitoa tukevia toimenpiteitä koskevaan toimenpideluokkaan on varattu yhteensä 10 miljoonan euron vuotuinen määrärahakatto. Täytäntöönpanopäätöksen perusteella Suomen valtiolla on mahdollisuus rahoittaa toimenpiteitä, joilla tuetaan alkuperäiskansa saamelaisten poronhoitoa.

Saamelaiselinkeinorahaston perustaminen Saamelaiskäräjien yhteyteen mahdollistaa saamelaisen poronhoidon sekä muiden perinteisten saamelaiselinkeinojen tukemisen ja kehittämisen saamelaisten perustuslaillisia oikeuksia kunnioittavalla tavalla.

Saamelaiselinkeinorahasto toteuttaa uudistettua saamelaiskäräjälakia vahvistamalla Saamelaiskäräjien itsemääräämisoikeutta ja 5 §:n mukaista oikeutta päättää saamelaisten omaa kulttuuria koskevista asioista. Elinkeinorahaston kautta Saamelaiskäräjät pystyisi osoittamaan tukea saamelaiselle innovaatio- ja kehittämistoiminnalle sekä saamelaisten perinteisille elinkeinoille.

Nykyinen resurssitilanne

Saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämisedellytykset ovat puutteelliset. Elinkeinojen edistämistä on pyritty tukemaan eri toimenpitein, mutta kohdennettu ja pitkäjänteinen rahoitusratkaisu puuttuu. Nykyiset yleiset rahoitusinstrumentit eivät kata saamelaiselinkeinoille kohdennettua ja kulttuurisesti tarkoituksenmukaista rahoitusta.

Saamelaiskäräjät on useassa yhteydessä esittänyt työ- ja elinkeinoministeriölle sekä maa- ja metsätalousministeriölle saamelaiselinkeinorahaston perustamista perinteisten elinkeinojen, innovaatioiden ja saamelaiskulttuurin kehittämiseksi.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 32.20.40 osoitetaan **860 000 euron** vuotuinen määräraha saamelaiselinkeinorahaston perustamiseksi vuodesta 2028 alkaen.

Määrärahaehdotuksen mitoituserusteet

- Ehdotus sisältää elinkeinorahaston hallinnointikulut sekä varsinaisen innovointi- ja kehittämistuen.
- Määrärahasta 70 000 euroa varattaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämisestä vastaavan virkahenkilön palkkakuluihin, 10 000 euroa elinkeino- ja oikeuslautakunnan lisääntyviin kokouskuluihin ja loput 780 000 euroa jaettaisiin varsinaisena innovointi- ja kehittämistukena.
- Määräraha on mitoitettu ottamalla huomioon saamelaisten kotiseutualueen laajuus, alueen saamelaisten erilaiset olosuhteet ja toimintaympäristöt ja sitä kautta erilaiset kehittämistarpeet sekä eri elinkeinojen tasapuolinen tukeminen.

Saamelaiselinkeinorahaston tarkoituksena on tuottaa erityisesti saamelaisten tarpeisiin uusia tuotteita, palveluja ja menetelmiä, joilla voidaan edesauttaa saamelaiskulttuurin ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämistä sekä kykyä vastata nykypäivän ja tulevaisuuden elinkeinojen kohtaamiin haasteisiin. Elinkeinorahasto kannustaa saamelaisia oman elinkeinonsa kehittämiseen ja uusien innovaatioiden ideointiin ja jatkojalostukseen. Samalla se tukee saamelaisten perinteisen tiedon säilyttämistä.

Saamelaiselinkeinorahaston hallinnoinnista vastaisi Saamelaiskäräjät, jonne perustettaisiin saamelaiselinkeinojen kehittämisestä vastaavan erityisasiantuntijan virka. Saamelaiskäräjien elinkeino- ja oikeuslautakunta käsitelisi saapuneet hakemukset ja jakaisi rahastosta innovointi- ja kehittämistuen hakujaksoittain ennalta sovittujen kriteerien mukaisesti.

Myönteiset vaikutukset

- vahvistaa saamelaisten kotiseutualueen elinvoimaisuutta
- mahdollistaa uusien innovaatioiden kehittämisen
- kannustaa saamelaiseen yrittäjyyteen
- tukee saamelaisnuorten paluumuuttoa
- tukee saamelaisten perinteisen tiedon säilymistä ja hyödyntämistä uusissa innovaatioissa
- vahvistaa saamelaisten perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuutta
- edistää pääministeri Orpon hallitusohjelman toimeenpanoa
- toteuttaa saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin toimenpide-ehdotuksessa nro 12 valtiolle osoitettua toimenpidettä.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Mikäli määrärahaa ei osoiteta:

- saamelaiselta elinkeinokentältä jää edelleen puuttumaan rahoitusinstrumentti kulttuurin ja elinkeinojen kehittämistä ja innovointia varten
- saamelaisten perinteisten elinkeinojen kehittämiseen ei synny kohdennettua ja pitkäjänteistä rahoitusratkaisua
- saamelaisista lähtökohdista toteutettavien innovaatioiden kehittäminen vaikeutuu
- saamelaisten perinteisen tiedon säilyttämistä ja hyödyntämistä ei voida tukea suunnitelmallisesti

- saamelaiseen yrittäjyyteen, työllistymiseen ja saamelaisnuorten paluumuuttoon liittyvät mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä
- Saamelaiskäräjille ei muodostu rahoitusvälinettä, jolla se voisi tukea saamelaiselinkeinojen innovaatio- ja kehittämistoimintaa
- saamelaisten totuus- ja sovintokomission loppuraportin toimenpide-ehdotus nro 12 jää tältä osin toteuttamatta
- Euroopan komission täytäntöönpanopäätöksen mahdollistamia saamelaista poronhoitoa tukevia toimia ei voida hyödyntää suunnitellun rahaston kautta.

6. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN HALLINNONALAA KOSKEVAT EHDOTUKSET

Momentti 33.60.36 Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Erillinen valtionavustus on keskeisessä roolissa saamelaisten itsehallinnon käytännön toteuttamisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Saamelaiskäräjälain (414/2025) 5 §:n mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista ja hoitaa näihin liittyviä tehtäviä.

Saamelaiskäräjälain 8 §:n mukaan: ”Saamelaiskäräjät päättää saamelaiskäräjien kautta myönnettävistä avustuksista. Tehtävää hoitaessaan saamelaiskäräjät toimii valtionapuviranomaisena. Saamelaiskäräjien kautta myönnettävien avustusten on kuuluttava saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon piiriin.”

Valtionavustuksen kautta vahvistetaan saamelaisten itsemääräämisoikeuden sekä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Saamelaiskäräjien hallinnoima valtionavustus mahdollistaa rahoituksen kohdentamisen saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden kannalta vaikuttaviin palveluihin saamelaisten omien tarpeiden ja painopisteiden mukaisesti.

Saamelaisten asema alkuperäiskansana edellyttää, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen suunnittelussa, rahoituksessa, järjestämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa otetaan huomioon saamelaisten kielellisten oikeuksien lisäksi heidän kulttuurinsa, elämäntapansa, yhteisölliset rakenteensa ja itsemääräämisoikeutensa. Saamelaisilla tulee olla tosiasialliset mahdollisuudet osallistua heitä koskevien palvelujen valmisteluun ja kehittämiseen sekä vaikuttaa palvelujen sisältöön.

Alkuperäiskansaoikeuksien toteutuminen edellyttää myös kulttuurisesti turvallisia palveluja. Kulttuurisella turvallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että palveluissa tunnustetaan saamelaiset alkuperäiskansana ja otetaan asianmukaisesti huomioon heidän kielensä, kulttuurinsa, oikeutensa ja erityiset palvelutarpeensa. Omakieliset ja kulttuurinmukaiset palvelut vahvistavat asiakkaan mahdollisuutta tulla ymmärretyksi sekä parantavat palvelujen laatua, vaikuttavuutta ja turvallisuutta. Saamelaiskäräjien alustavassa kannassa kulttuurinen turvallisuus ja saamelaisnäkökulma edellytetään sisällytettäväksi rakenteellisesti osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 35 mukaan saamelaisnäkökulma tulee sisällyttää osaksi yleistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja saamelaisilla tulee olla mahdollisuus

valita omakielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja koko maassa. Saamelaiskäräjien alustavan kannan mukaan näiden palvelujen toteutuminen tulee turvata lainsäädännön, rahoituksen ja ohjauksen keinoin.

Saamelaiskäräjien roolia saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttamista ja kehittämistä koskevaan valmisteluun ja päätöksentekoon osallistumisessa on vahvistettu. Toimeenpano edellyttää Saamelaiskäräjien, valtion viranomaisten, hyvinvointialueiden ja muiden keskeisten toimijoiden tiivistä yhteistyötä.

Nykyinen resurssitilanne

Saamenkieliset ja kulttuurinmukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut toteutuvat lainsäädännöstä huolimatta heikosti ja sattumanvaraisesti. Saamenkielisen henkilöstön saatavuus on keskeinen haaste, minkä vuoksi palvelun toteutuminen saamen kielellä riippuu usein yksittäisistä kielitaitoisista työntekijöistä. Erityinen pula on inarin- ja koltansaamenkielisestä henkilöstöstä.

Palvelujen ohjauksessa, suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa ei aina huomioida alkuperäiskansaoikeuksia eikä saamelaisille keskeisiä periaatteita, kuten kulttuurista turvallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten mahdollisuudet saada saamenkielisiä palveluja ovat erityisen puutteelliset.

Suomi on saanut kansainvälisiltä ihmisoikeuksien toimeenpanoa valvovilta elimiltä useita suosituksia saamenkielisten palvelujen saatavuuden parantamisesta. Ilman rakenteellisia muutoksia saamelaisten yhdenvertaisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa ei toteudu. Omakieliset ja kulttuurisesti turvalliset palvelut ovat keskeisiä saamelaisten terveyden, hyvinvoinnin ja potilasturvallisuuden kannalta.

Valtion talousarviossa on vuodesta 2002 ollut erillinen valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen ja kehittämiseen. Valtionavustus on keskeinen keino vaikuttaa palvelujen saatavuuteen, mutta sen nykyinen käyttö painottuu ikääntyneiden kotiin vietäviin palveluihin. Valtionavustuksella toteutetut palvelut ovat vahvistaneet turvallisuuden tunnetta ja luottamusta ymmärretyksi tulemiseen. Saamelaiskäräjät näkee saadun palautteen perusteella selkeän tarpeen laajentaa valtionavustuksen käyttökohteita, mutta nykyinen määräraha ei mahdollista uusien toimien käynnistämistä.

Vaikka Lapin hyvinvointialueen rahoitukseen sisältyy saamenkielisten lukumäärään perustuva lisäosa, Saamelaiskäräjillä ei ole tosiasiallista vaikutusmahdollisuutta sen käyttöön.

Hyvinvointialueen toimintaan kohdistuvat säästöpaineeet korostavat erillisen valtionavustuksen merkitystä. Saamenkielisten palvelujen tarpeeseen vaikuttavat muun muassa:

- väestön ikääntyminen
- harva palveluverkko
- saamenkielisen henkilöstön puute
- kielenelvytytyön tulokset
- lisääntynyt tietoisuus alkuperäiskansaoikeuksista
- saamelaisten asuminen eri puolilla Suomea
- yhteiskunnassa ja ympäristössä tapahtuvat muutokset.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää momentille 33.60.36 vuosittain **3,33 miljoonan euron määrärahaa** saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen ja kehittämiseen.

Määrärahan mitoituksessa on huomioitu saamelaisväestön palvelutarpeet:

- ikääntyneiden kotiin vietävissä palveluissa ja asumispalveluissa
- mielenterveyspalveluissa

- perhetyössä
- sosiaalityössä
- sairaanhoidossa ja terveydenhoidossa
- suun terveydenhuollossa
- palveluohjauksessa
- kuntoutuksessa
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä
- asiointitulkkitoiminnassa.

Mitoituksessa on kiinnitetty erityistä huomiota palvelujen yhdenvertaiseen saatavuuteen siten, että palveluja voitaisiin tarjota:

- kaikilla kolmella Suomessa elävällä saamen kielellä
- eri ikä- ja asiakasryhmille
- saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella
- alueellisesti kattavasti.

Saamelaiskäräjät esittää lisäksi, että momentin käyttötarkoitus muotoillaan siten, että valtionavustusta voidaan kohdentaa sekä saamenkielisten että kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen ja kehittämiseen.

Rahoituksen lisäämisen ohella saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuuden vahvistaminen edellyttää pitkäjänteistä yhteistyötä sosiaali- ja terveysministeriön, valtiovarainministeriön, hyvinvointialueiden, Saamelaiskäräjien, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, oppilaitosten ja muiden keskeisten toimijoiden kesken. Kehittämistarpeet koskevat lainsäädäntöä, rahoitusmalleja, ohjausta, arviointia, toimintamalleja sekä saamenkielisen henkilöstön saatavuutta.

Saamenkielisen henkilöstön saatavuuden parantamiseksi tarvitaan valtakunnallista kehittämistyötä. Lisäksi eri hyvinvointialueilla käytettävissä oleva saamenkielinen henkilöstöresurssi tulee tunnistaa ja saamenkielisten palvelujen käyttö yli hyvinvointialuerajojen mahdollistaa.

Myönteiset vaikutukset

- vahvistaa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta
- edistää yhdenvertaisuuden sekä saamelaisten kielellisten, kulttuuristen ja alkuperäiskansaoikeuksien toteutumista
- mahdollistaa palvelujen tarjoamisen pohjois-, inarin- ja koltansaameksi
- parantaa palvelujen saatavuutta saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella
- mahdollistaa palvelujen kohdentamisen eri ikä- ja asiakasryhmille
- mahdollistaa valtionavustuksen käyttökohteiden laajentamisen nykyistä monipuolisempiin palveluihin
- vahvistaa saamelaisväestön turvallisuuden tunnetta ja luottamusta ymmärretyksi tulemiseen
- parantaa palvelujen kulttuurista turvallisuutta, laatua, vaikuttavuutta ja potilasturvallisuutta
- vahvistaa saamelaisten mahdollisuuksia elää hyvää elämää osana omaa yhteisöään, sukuaan ja kulttuuriaan
- varmistaa, että saamelaisten kulttuuri, elämäntapa, yhteisölliset rakenteet ja erityiset palvelutarpeet huomioidaan palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa
- vahvistaa saamelaisten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia palvelujen ohjauksessa, rahoituksessa, suunnittelussa, kehittämisessä, toteuttamisessa ja arvioinnissa
- vahvistaa saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja kulttuuri-itsehallinnon toteutumista sosiaali- ja terveydenhuollossa

- varmistaa, että palveluja voidaan kehittää saamelaisten omien tarpeiden ja painopisteiden mukaisesti
- vahvistaa Saamelaiskäräjien lakisääteistä ja itsehallinnollista roolia valtionavustuksen hallinnoinnissa
- tukee saamenkielisen ja kulttuurisesti osaavan henkilöstön saatavuuden kehittämistä
- vahvistaa saamelaisväestön hyvinvointia ja luottamusta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään
- edistää saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 35 toimeenpanoa siten, että saamelaisnäkökulma ja kulttuurinen turvallisuus sisällytetään rakenteellisesti osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudellinen vaikutus:

- Saamelaisten kielellisten, kulttuuristen ja alkuperäiskansaoikeuksien tosiasiallinen toteutuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa heikkenee.
- Saamelaisten itsemääräämisoikeus ja mahdollisuudet vaikuttaa heitä koskevien palvelujen sisältöön, painopisteisiin ja toteuttamiseen jäävät puutteellisiksi.
- Saamelaiskäräjien itsehallinnollinen rooli heikkenee, jos momentin käyttötarkoitus estää rahoituksen kohdentamisen palvelujen toteuttamiseen.
- Saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 35 toimeenpano vaikeutuu.
- Suomen saamia kansainvälisiä suosituksia saamenkielisten palvelujen saatavuuden parantamisesta ei pystytä toimeenpanemaan riittävästi.

Toiminnallinen vaikutus:

- Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten sosiaali- ja terveysten palvelujen heikko ja sattumanvarainen saatavuus jatkuu.
- Valtionavustuksen käyttökohteita ei voida laajentaa vastaamaan saamelaisväestön palvelutarpeita.
- Uusia saamenkielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja ei voida käynnistää.
- Palvelujen toteutuminen saamen kielellä jää riippuvaiseksi yksittäisistä kielitaitoisista työntekijöistä.
- Saamelaiskäräjien mahdollisuudet kohdentaa rahoitusta saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden kannalta vaikuttaviin toimiin jäävät riittämättömiksi.

Kohderyhmävaikutus:

- Erityisesti inarin- ja koltansaamenkielisten palvelujen saatavuus jää puutteelliseksi.
- Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten mahdollisuudet saada omakielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja eivät parane.
- Saamelaisten mahdollisuus valita omakielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja koko maassa ei toteudu.
- Saamelaisten kulttuuria, elämäntapaa, yhteisöllisiä rakenteita ja erityisiä palvelutarpeita ei pystytä huomioimaan palveluissa riittävästi.
- Saamelaisten turvallisuuden tunne ja luottamus ymmärretyksi tulemiseen palvelutilanteissa heikkenevät.

Pitkän aikavälin vaikutus:

- Palvelujen kielellinen, alueellinen ja eri saamen kielten välinen yhdenvertaisuus ei toteudu.
- Kulttuurinen turvallisuus ja alkuperäiskansanäkökulma eivät muodostu rakenteelliseksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää.
- Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittäminen jää puutteelliseksi.

- Saamelaisten mahdollisuudet saada omakielisiä ja kulttuurinmukaisia palveluja yhdenvertaisesti eri puolilla Suomea eivät parane.

Taloudellinen vaikutus

- Hyvinvointialueiden säästöpaineeet kasvattavat riskiä saamenkielisten palvelujen edelleen heikkenemisestä.
- Palvelujen laatu, vaikuttavuus ja potilasturvallisuus voivat heikentyä.
- Riittämätön rahoitus lisää tulevien vuosien korjaavien toimenpiteiden ja palvelujen kehittämisen tarvetta.
- Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen saatavuuden puutteet voivat kasvattaa pitkän aikavälin kustannuksia niin palvelunkäyttäjille kuin palvelujärjestelmälle että hyvinvointialueille.

Momentti 33.60.63 Valtionavustus sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaan: saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottaminen

Oikeusperusta ja yhteys Saamelaiskäräjien lakisäätöisiin tehtäviin

Sosiaalialan osaamiskeskustoiminta perustuu sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta annettuun lakiin (1230/2001). Lain tarkoituksena on luoda ja ylläpitää koko maan kattava alueellinen yhteistyörakenne sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen edistämiseksi sekä turvata alueellista yhteistyötä edellyttävät erityis- ja asiantuntijapalvelut. Osaamiskeskustoiminnan tehtäviin kuuluvat mm. sosiaalialan asiantuntemuksen kehittäminen ja välittäminen, perus- ja erityispalvelujen kehittäminen, koulutuksen ja käytännön työn yhteyden vahvistaminen sekä sosiaalialan tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminta.

Sosiaalialan osaamiskeskusten tehtävät ovat laissa säädetty ja perustuvat sosiaalialan osaamiskeskustoimintaa koskevaan lakiin (1230/2001) sekä muutettuun valtioneuvoston asetukseen (582/2024). Asetuksen muutokset tulivat voimaan 1.7.2025, ja asetus on voimassa toistaiseksi.

Asetuksen 4 §:n mukaan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskustukselle maksetaan erityisenä valtionavustuksena 1,5 prosenttia osaamiskeskusten valtionavustuksen kokonaismäärästä saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi tarpeellisiin tehtäviin. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus sopivat tarkemmin valtionavustuksen käytöstä.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskustuksen toimialueeseen kuuluvat Lapin, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Keski-Pohjanmaan hyvinvointialueet. Saamelaisväestön palvelutarpeiden huomioon ottamista koskevien tehtävien vastuulliseksi toimijaksi on määritelty Saamelaiskäräjät.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) velvoittaa kuntia ja hyvinvointialueita seuraamaan asukkaidensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Lapin hyvinvointialueella ja saamelaisten kotiseutualueen kunnissa tämän toteutuminen edellyttää, että alkuperäiskansa saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset tarpeet sekä oikeudet huomioidaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä.

Määrärahaesitys liittyy Saamelaiskäräjistä annetun lain (414/2025) 5 §:ssä säädettyyn Saamelaiskäräjien tehtävään päättää saamelaisten omaa kieltä, kulttuuria ja asemaa alkuperäiskansana koskevista asioista, hoitaa näihin liittyviä tehtäviä sekä muissa asioissa edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista. Lain 2 §:n mukaan valtion talousarviossa on varattava riittävä määräraha laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseen.

Esitys tukee Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentissa turvattua saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä 121 §:n 4 momentissa turvattua saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa. Sosiaalipalvelujen kehittämiseen, palvelutarpeiden arviointiin ja saamelaisia koskevaan tiedontuotantoon ja hyvinvoinnin edistämiseen osallistuminen on osa näiden oikeuksien käytännön toteuttamista.

Saamelaiskäräjälain 9 §:n yhteistoiminta- ja neuvottelovelvoite sekä 9 a ja 9 b §:n sisältöä ja menettelyä koskevat velvoitteet edellyttävät, että Saamelaiskäräjille turvataan oikea-aikainen ja tosiasiallinen mahdollisuus osallistua saamelaisten oikeuksiin vaikuttavien sosiaalipalvelujen, osaamiskeskustoiminnan ja YTA-rakenteiden valmisteluun. Osallistumisen toteutuminen edellyttää Saamelaiskäräjiltä riittävää valmistelu-, tutkimus- ja asiantuntijakapasiteettia.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa valvova komitea on vuonna 2021 kiinnittänyt huomiota saamelaisten syrjintään ja näkymättömyyteen yhteiskunnassa.

Esitys edistää saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimenpide-ehdotuksen 35 toimeenpanoa vahvistamalla saamelaisväestön palvelutarpeita koskevaa tietopohjaa ja luomalla pysyvän asiantuntijarakenteen saamelaisnäkökulman sisällyttämiseksi sosiaali- ja terveyspalvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin.

Nykyinen resurssitilanne

Nykyinen 1,5 prosentin rahoitusmalli

Voimassa olevan asetuksen mukaan saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamista koskeva erityinen valtionavustus määräytyy 1,5 prosentin osuutena sosiaalialan osaamiskeskusten valtionavustuksen kokonaismäärästä. Rahoitus maksetaan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuskeskelle, joka ohjaa rahoituksen Saamelaiskäräjille.

Valtion vuoden 2026 talousarviossa momentin 33.60.63 määräraha oli 1,3 milj euroa. Tästä laskettu 1,5 prosentin osuus saamenkielisen väestön palvelutarpeisiin on 18 750 euroa.

Nykyinen prosenttiperusteinen rahoitus ei perustu saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi tarvittavien tehtävien määrään, henkilöstötarpeeseen tai toteuttamisesta aiheutuviin kustannuksiin. Rahoitus pienenee osaamiskeskusten kokonaisvaltionavustuksen pienentyessä, vaikka tehtävien sisältö, laajuus ja niihin liittyvät osaamisvaatimukset eivät vastaavasti vähene.

Nykyiset henkilöresurssit ja toimintatase

Vuosina 2025-2026 Saamelaiskäräjillä ei ollut käytettävissä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuskesken saamelaisyksikössä suunnittelijaresursseja. Käytettävissä ollut rahoitus on kohdennettu erillisselvityksen tekemiseen, koska sillä ei voitu palkata työntekijää.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuskesken vuoden 2026 henkilöstöresurssiin ei sisällynyt erillistä saamelaisosaamista. Saamelaisväestön palvelutarpeiden huomioon ottamista koskevaa tehtävää ei siten ole voitu järjestää pysyvän henkilöstön ja jatkuvan toimintamallin varaan.

YTA-alueelle suunniteltu YTA-konttori ja muodostettava OSKE-yhteistyökokonaisuus/organisaatiomuutos tarvitsevat lisäresursseja valmistelutyöhön sekä säännölliseen toiminnan ylläpitoon. Oske-toimintaan on suunniteltu pysyväisluonteisesti varattavan 1,3 henkilöresurssia. Nämä resurssit eivät sisällä saamelaisosaamista. Lisäksi saamelaisten kulttuurinen itsemääräämisoikeus velvoittaa huomioimaan Saamelaiskäräjien osallisuuden saamelaisia koskevilla asioilla. Saamelaiskäräjät näkee, että aikaisemman Posken saamelaisyksikölle varattu rahoitus tulisi huomioida suhteessa tähän muutokseen.

Nykyisillä resursseilla toimintaa on jouduttu rajaamaan yksittäisiin selvityksiin ja erikseen valittuihin kehittämistehtäviin. Resurssit eivät mahdollista:

- saamelaisväestön palvelutarpeiden säännöllistä seurantaa ja arviointia;
- pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisten palvelutarpeiden erillistä tarkastelua;
- valtakunnallisen saamelaisia koskevan tiedontuotannon organisointia;
- tutkimus-, kehittämis- ja koulutusyhteistyön koordinoimista;
- Saamelaiskäräjien jatkuvaa osallistumista YTA- ja osaamiskeskusrakenteiden valmisteluun, toimeenpanoon ja seurantaan;
- asetuksessa tarkoitetun saamelaiserityisen tehtävän tulosten erillistä seurantaa ja raportointia.

Saamelaisväestön hyvinvoinnista, terveydestä ja palvelutarpeista ei ole Suomessa saatavilla säännöllistä ja kattavaa tutkimustietoa. Saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ei näy riittävästi Lapin hyvinvointialueen ja saamelaisten kotiseutualueen kuntien tekemässä työssä. Saamelaisia koskeva tiedontuotanto perustuu yksittäisiin selvityksiin ja hankkeisiin, eikä minkään tutkimuslaitoksen tai yliopiston erityisvastuulle ole osoitettu saamelaisten hyvinvointia ja terveyttä koskevan tiedon säännöllistä tuottamista. Rahoituksen niukkuus on tehnyt toiminnasta hankeriippuvaista. Yksittäiset selvitykset tai hankkeet eivät muodosta pysyvää osaamiskeskustoimintaa eivätkä mahdollista tiedon säännöllistä päivittämistä, vertailua ja hyödyntämistä palvelujen kehittämisessä.

Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ja Lapin hyvinvointialue ovat tuoneet esiin tarpeen vahvistaa yhteistyötä ja tietopohjaa saamelaisväestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä. Lapin hyvinvointialue on esittänyt erillisen saamelaisia koskevan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen verkoston perustamista. Tavoitteena olisi tuottaa tietoa päätöksenteon tueksi, edistää yhteistä ymmärrystä väestön hyvinvoinnin tilasta ja sitä koskevista tavoitteista sekä auttaa koordinoimaan yhteisesti sovittujen toimenpiteiden toimeenpanoa. Saamelaiskäräjien nykyisillä henkilöresursseilla ei pystytä vastaamaan eri viranomaisten tarpeisiin erityisesti Posken saamelaisyksikköön kohdistuneiden leikkausten myötä.

Esitetty määräraha ja käyttötarkoitus

Saamelaiskäräjät esittää, että momentille 33.60.63 osoitetaan vuodesta 2028 alkaen **180 000 euron lisärahoitus** korvamerkittynä määrärahana Saamelaiskäräjille saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi tarpeelliseen valtakunnalliseen suunnittelu-, tutkimus-, kehittämis- ja tiedontuotantotoimintaan sekä toiminnan edellyttämiin henkilöstö- ja toimintamenoihin.

Saamelaiskäräjät esittää, että **momentin 33.60.63 päätösosaan lisätään oikeus käyttää 180 000 euroa valtionavustuksen maksamiseen Saamelaiskäräjille** saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamiseksi tarpeelliseen valtakunnalliseen suunnittelu-, tutkimus-, kehittämis- ja tiedontuotantotoimintaan sekä toiminnan edellyttämiin henkilöstö- ja toimintamenoihin.

Avustus osoitetaan valtioneuvoston sosiaalialan osaamiskeskustoiminnasta antaman asetuksen 4 §:ssä tarkoitetun, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle maksettavan 1,5 prosentin erityisen valtionavustuksen lisäksi. Saamelaiskäräjille maksettava kiinteä avustus ei vähennä asetuksen perusteella määräytyvää rahoitusta.

Kyse on pysyvästä, Saamelaiskäräjien osaamiskeskustoiminnan lakisääteiseen tehtävään liittyvästä resurssitarpeesta. Kyse ei ole määräaikaista hankkeesta. Määrärahan tulee jatkua myös vuoden 2031 jälkeen, ja sen tasoa tulee tarkistaa palkka- ja muun kustannustason muutosten perusteella.

Mitoitusperuste: Vuotuinen 170 000 euron määräraha muodostuu seuraavasti:

Käyttötarkoitus	Määräraha vuodessa
Suunnittelijan palkka sivukuluineen	70 000 €
Tutkijan palkka sivukuluineen	80 000 €
Tiedontuotannon organisointi, tutkimustoiminta ja sidosryhmäyhteistyö	30 000 €
Yhteensä	180 000 €

Esitetyillä henkilöstömäärärahoilla turvataan yhteensä kaksi henkilötyövuotta. Palkkaus- ja toimintakuluihin sisältyvät palkat, työnantajan sivukulut sekä tehtävien hoitamisen edellyttämät tavanomaiset toimintamenot. Tiedontuotantoon ja tutkimustoimintaan varattava 30 000 euroa käytetään muun muassa aineistonkeruuseen, saamelaisyhteisön osallistumiseen, selvityksiin, tutkimusyhteistyöhön ja tulosten raportointiin.

Suunnittelijan keskeiset tehtävät:

- huolehtia saamelaisväestön kokemuseräisen tiedon ja palvelutarpeiden palvelutarpeiden kokoamisesta ja arvioinnista;
- suunnitella toimia pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisten sosiaalipalvelujen kehittämiseksi;
- huolehtia Saamelaiskäräjien osallistumisen valmistelusta YTA- ja osaamiskeskusrakenteissa;
- huolehtia tutkimuslaitosten, korkeakoulujen, hyvinvointialueiden ja Saamelaiskäräjien tutkimusyhteistyöstä;
- vastata saamelaisten hyvinvointia koskevan tietopohjan kehittämisestä;
- huolehtia saamelaisväestöä koskevien tavoitteiden, toimenpiteiden ja tulosten seurannasta.

Tutkijan keskeiset tehtävät:

- vastata saamelaisväestön palvelutarpeita ja hyvinvointia koskevan tiedontuotannon suunnittelusta ja koordinoinnista;
- vastata tutkimus- ja rekisteritiedon puutteita täydentävien menetelmien kehittämisestä;
- huolehtia saamelaisia koskevien tutkimuseettisten periaatteiden huomioon ottamisesta;
- vastata päätöksenteossa tarvittavien selvitysten ja arviointien tuottamisesta.

Suhde asetuksen mukaiseen 1,5 prosentin rahoitukseen

Saamelaiskäräjille esitettävä 170 000 euron määräraha ei korvaa eikä vähennä asetuksen 4 §:n perusteella Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle maksettavaa 1,5 prosentin erityistä valtionavustusta.

Rahoitusten käyttötarkoitukset eroavat seuraavasti:

- asetuksen mukaisella 1,5 prosentin erityisellä valtionavustuksella tuetaan saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamista Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen toiminnassa;
- Saamelaiskäräjille osoitettavalla kiinteällä määrärahalla turvataan Saamelaiskäräjien vastuulla toteutettava pysyvä suunnittelu-, tutkimus-, kehittämis- ja tiedontuotantotyö sekä tähän tarvittava saamelaisasiantuntemus.

Riippumattomuus osaamiskeskuksen hallintomallista

Määrärahatarve ei riipu siitä, mikä hyvinvointialue hallinnoi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusta tai sijoitetaanko osaamiskeskus hallinnollisesti YTA-konttorin yhteyteen. Lainsäädäntö ei edellytä osaamiskeskuksen sijoittamista YTA-konttoriin. Osaamiskeskuksen

hallinnollinen toteutustapa ratkaistaan yhteistyöalueen sopimus- ja päätöksentekomenettelyissä. Saamenkielisen väestön palvelutarpeita koskevien tehtävien rahoitus, henkilöstö, vastuut, seuranta ja raportointi tulee turvata hallintomallista riippumatta saamelaisten alkuperäiskansa-asema ja Saamelaiskäräjien itsehallinto.

Myönteiset vaikutukset

Vaikutukset saamen kielten käyttöön, ylläpitämiseen ja kehittämiseen

Pysyvä saamelaisasiantuntemus mahdollistaa pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielisten palvelutarpeiden käsittelemisen erikseen. Tämä tukee saamen kielten käyttöä sosiaalipalvelujen ja hyvinvoinnin edistämisen suunnittelussa, kehittämisessä, arvioinnissa, tiedontuotannossa ja asiakaslähtöisten toimintamallien valmistelussa.

Vaikutukset saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon

Määräraha vahvistaa Saamelaiskäräjien tosiasiallisia mahdollisuuksia hoitaa lakisääteisiä tehtäviään sekä osallistua saamelaisten asemaan, kieleen ja kulttuuriin vaikuttavien sosiaalipalvelujen valmisteluun ja kehittämiseen.

Saamelaiskäräjät voi toimia saamelaisväestön palvelutarpeita koskevien tehtävien vastuullisena toimijana eikä ainoastaan yksittäisiin valmisteluvaiheisiin kutsuttavana sidosryhmänä. Pysyvä henkilöstö mahdollistaa osallistumisen valmistelun käynnistymisestä toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin saakka.

Vaikutukset eri kohderyhmien asemaan

Ajantasainen tietopohja ja jatkuva kehittämistyö tukevat saamelaisväestön eri ikä- ja asiakasryhmien tarpeisiin vastaavien palvelujen kehittämistä. Vaikutukset kohdistuvat erityisesti:

- saamelaislapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin;
- ikääntyneisiin saamelaisiin;
- mielenterveys- ja päihdepalveluja tarvitseviin;
- vammaisiin henkilöihin ja muihin erityistä tukea tarvitseviin;
- saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittajiin;
- inarin- ja koltansaamenkielisiin palvelunkäyttäjiin;
- saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuviin saamelaisiin.

Määrärahalla ei rahoiteta varsinaisten asiakaspalvelujen järjestämistä. Sillä tuotetaan palvelujen suunnittelussa, kohdentamisessa, laadun arvioinnissa ja kehittämisessä tarvittavaa saamelaisasiantuntemusta ja tietopohjaa.

Vaikutukset Saamelaiskäräjien toimintakykyyn

Kahden pysyvän asiantuntijan työpanos:

- vähentää toiminnan henkilö- ja hankeriippuvuutta;
- mahdollistaa suunnitelmallisen työnjaon;
- tukee Saamelaiskäräjien toimielinten tietoon perustuvaa päätöksentekoa;
- parantaa valmiutta valmistella lausuntoja, esityksiä ja neuvottelukantoja;
- mahdollistaa palvelujen ja oikeuksien toteutumisen säännöllisen seurannan;
- vähentää tarvetta siirtää nykyisen henkilöstön työpanosta ennakoiduttomiin selvitys- ja valmistelutehtäviin.

Vaikutukset viranomaisyhteistyöhön ja toiminnan laatuun

Pysyvä resurssi muodostaa hyvinvointialueille, yhteistyöalueelle, sosiaali- ja terveysministeriölle, THL:lle, Kelalle, korkeakouluille ja muille yhteistyötahoille selkeän saamelaisasioiden asiantuntija- ja yhteistyörakenteen.

Rahoitus vahvistaa tiedon siirtymistä tutkimuksesta palvelujen suunnitteluun ja käytännön kehittämiseen. Samalla kehittämistoimien tavoitteet, vastuut ja tulokset voidaan dokumentoida ja niiden toteutumista seurata.

Vaikutukset yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja saavutettavuuteen

Saamelaisväestöä koskevan tietopohjan vahvistaminen vähentää riskiä, että palvelut suunnitellaan yksinomaan yleisten väestötietojen perusteella. Saamelaisväestö ei tule nykyisissä tietojärjestelmissä kattavasti näkyväksi, tästä syystä palvelutarpeiden arvioinnissa tarvitaan erityisiä, alkuperäiskansalähtöisiä tiedontuotannon ja osallistumisen menetelmiä.

Määräraha mahdollistaa saamelaisyhteisön kokemustiedon hyödyntämisen palvelujen ja hyvinvoinnin kehittämisessä. Tämä parantaa palvelujen kielellistä saavutettavuutta, kulttuurista turvallisuutta ja vastaavuutta todellisiin palvelutarpeisiin.

Saamelaisten oma käsitys hyvinvoinnista ja terveydestä huomioidaan aiempaa paremmin palvelujärjestelmän kehittämisessä.

Vaikutukset, mikäli määrärahaa ei osoiteta

Oikeudelliset vaikutukset:

- tilanne heikentää saamelaisten perusoikeuksien sekä kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon tosiasiallista toteutumista.
- saamenkielisen väestön palvelutarpeiden huomioon ottamista koskeva tehtävä jää ilman pysyvää henkilöstöä ja toimintarahoitusta, jolloin Saamelaiskäräjien mahdollisuus hoitaa lakisääteistä tehtävää estyy;
- saamelaiskäräjälain mukaisen yhteistoiminta- ja neuvotteluelvoitteen käytännön toteuttaminen vaikeutuu, jos Saamelaiskäräjillä ei ole riittävää henkilöstöä aineistojen arviointiin ja vaikutusten selvittämiseen

Toiminnalliset vaikutukset:

- suunnittelijaa ja tutkijaa ei voida palkata;
- palvelutarpeiden säännöllinen seuranta jää toteuttamatta;
- saamelaisia koskeva tiedontuotanto jää yksittäisten selvitysten varaan;
- tutkimus- ja kehittämis yhteistyötä ei voida koordinoida jatkuvasti;
- kolmen saamen kielen palvelutarpeita ei voida arvioida järjestelmällisesti;
- YTA- ja osaamiskeskustoimintaan osallistuminen jää muun henkilöstön käytettävissä olevan työajan varaan, jolloin valmistelutehtävät kuormittavat Saamelaiskäräjien nykyistä henkilöstöä;
- Saamelaiskäräjien toimielinten päätöksentekoon ei kaikissa tilanteissa saada ajoissa riittävää tietopohjaa;
- toimeenpanon seuranta ja tulosten raportointi jäävät puutteellisiksi.

Kohderyhmävaikutukset:

Rahoituksen puuttuminen vaikuttaa erityisesti niihin saamelaisryhmiin, joiden tarpeet eivät tule esiin yleisessä tilastotiedossa ja joiden palvelut edellyttävät erityistä kielellistä tai kulttuurista osaamista.

- inarin- ja koltansaamenkielisten palvelujen kehittäminen jää erityisen haavoittuvaksi;
- saamelaislapset, nuoret, perheet, ikääntyneet, vammaiset henkilöt, mielenterveyspalveluja tarvitsevat ja perinteisten elinkeinojen harjoittajat jäävät ilman järjestelmällistä palvelutarpeiden arviointia;
- sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla ei ole riittäviä työkaluja huomioida saamelaiskulttuurin erityispiirteitä ja saamelaisväestön hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä;
- Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten tarpeet jäävät vähäiselle huomiolle;

- Hyvinvointialueet ja muut viranomaiset jäävät ilman jatkuvaa asiantuntijatukea. Tämä lisää riskiä siitä, ettei palvelujen suunnittelussa tunnisteta kolmen saamen kielen, kulttuurin ja saamelaisten alkuperäiskansa-aseman asettamia vaatimuksia.

Pitkän aikavälin vaikutukset:

Pysyvän määrärahan puuttuminen estää saamelaisten sosiaalipalveluja koskevan osaamisen järjestelmällisen kertymisen, ylläpitämisen ja siirtämisen. Hankkeissa ja yksittäisissä selvityksissä syntyvä tieto ei muodosta jatkuvaa rakennetta, eikä tietoa voida päivittää tai verrata säännöllisesti.

Pitkällä aikavälillä tämä:

- heikentää saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toimintaedellytyksiä;
- hidastaa saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittämistä;
- ylläpitää saamelaisten tiedollista näkymättömyyttä;
- lisää kieliryhmien ja alueiden välistä eriarvoisuutta;
- heikentää saamelaisten osallistumismahdollisuuksia;
- heikentää luottamusta viranomaistoimintaan ja palvelujärjestelmään;
- lisää riskiä siitä, että saamelaisia koskevat tehtävät sulautuvat yleiseen YTA- tai osaamiskeskustoimintaan ilman selkeää vastuuta, henkilöstöä ja raportointia.

Taloudelliset vaikutukset:

Määrärahan puuttuminen ei poista tehtäviä, vaan siirtää niiden toteuttamista myöhemmille vuosille. Selvityksiä ja valmistelutehtäviä joudutaan toteuttamaan erillisinä toimeksiantoina, ostopalveluina tai määräaikaisina hankkeina.

Tämä lisää:

- hankehakemuksiin, sopimuksiin ja raportointiin liittyvää hallinnollista työtä;
- toistuvia rekrytointi- ja perehdyttämiskustannuksia;
- erillisten ja kiireellisten selvitysten tarvetta ja riippuvuutta ulkopuolisista palveluntuottajista;
- riskiä siitä, että palvelujen puutteita ei pystytä tunnistamaan ja korjaamaan ennakolta. Jolloin kehittämistoimet käynnistyvät vasta, kun puutteet ovat jo johtaneet palvelujen saatavuuden, laadun tai kielellisten oikeuksien toteutumisen ongelmiin.

Osaamisen jatkuvuuden puuttuminen johtaa lähtötietojen ja yhteistyörakenteiden toistuvaan uudelleen kokoamiseen, mikä sitoo perustehtävien hoitamiseen tarvittavia henkilöstöresursseja.

Liite 1. Saamelaiskäräjien kehysesitykset yhteensä vuosina 2028–2031 (1000 euroa)

Hallinnonala	2028	2029	2030	2031	Koko kehyskausi yhteensä
Oikeusministeriön hallinnonala; lisämääräraha yleisavustukseen	2 518	2 514	2 533	2 558	10 123
Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala	5 730	5 730	5 730	5 730	22 920
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala	290	190	100	0	580
Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala	860	860	860	860	3 440
Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala	3 510	3 510	3 510	3 510	14 040
Kaikki esitykset yhteensä	12 908	12 804	12 733	12 658	51 103

Saamelaiskäräjien vuonna 2026 saamat valtionavustukset yht. 9 326 750 €:

Oikeusministeriön hallinnonala 2026

- Oikeusministeriön määräraha 3 294 000 € ([Saamelaiskäräjien yleisavustus](#))
- Saamelaiskäräjävaalit 620 000 €
- Sajoksen vuokra-avustus 1 481 000 €

Yhteensä: 5 395 000 €

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala 2026

- saamenkielinen oppimateriaalituotanto 800 000 €
- saamelainen kulttuurimääräraha 222 000 €
- saamelainen kulttuuri- ja kielipesätoiminta 1 300 000 €
- saamelaisalueen varhaiskasvatus 240 000 €
- nuorisoneuvosto 173 000 €
- elokuvakeskus 100 000 €
- musiikkikeskus 125 000 €
- lastenkulttuurikeskus 75 000 €

Yhteensä: 3 351 000 €

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala 2026

- Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen valtionavustus 562 000 €
- POSKEN saamelaisyksikön valtionavustus 18 750 €

Yhteensä: 580 750 €